

סיכום הלכות מקואות

ס' רא

לקט וערך: ש"י לאו

רמת גן, ה'תשע"ב

סעיף א'

מידות המקור

משנה – "למעלה מהן, מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלים ומטבילים". (פ"א מ"ז)
גמרא – "אך במי נדה יתחטא – מים שהנדה טובלת בהם, הוי אומר מ' סאה". (ע"ז עה :)
גמרא – "תניא: 'ורחץ את בשרו במים' – במי מקוה, 'את כל בשרו' – מים שכל גופו עולה בהם, וכמה הם? אמה על אמה ברום שלוש אמות". (חגיגה יא :)
 ומשמע לחכמים שאמה על אמה ברום שלוש אמות זה מ' סאה ובמרובע ולא בעיגול.
רבנן גרוהם – ה"ה אם יהיה רחב ואינו גבוה כ"כ, יועיל אם יתכסה במים בפעם אחת.
חישוב מ' סאה: חזו"א (או"ח סי' לט סעי' יב) – 648 ליטר בשעת הדחק ולכתחילה 750 ליטר. **גר"ח גאה** (שיעורי תורה סי' ג) – 331.7 ליטר. נהגו לעשות מקוה הרבה יותר גדול מהשיעור כפל כפלים.

גמרא – "...כל מדת חכמים כן היא, בארבעים סאה טובל, בארבעים סאה חסר קורטוב, אינו יכול לטבול בהם..." (כתובות קד).
כמה הוא שיעור קורטוב? רשב"א – משקל דינר.
בית יוסף – לא רק קורטוב, אלא אפילו פחות מקורטוב, כל שחסרו ארבעים סאה אפילו כל שהוא, פסול.
רשב"א, רבנן והונתו – צריך שיהיה קצת יותר משיעור אמה על אמה ברום שלוש אמות, כדי שלא יצאו מים כשנכנס לטבול וירדו ממ' סאה.
באיזו אמה משערים? ראב"ד – באמה בת ששה טפחים משערים למקוה. וכן צריך אמה שוחקת, כי כל שיעורי תורה מחמירים בהם. **וכתב הרשב"א**, שאמה שוחקת יתרה על אמה עצבה חצי אצבע, וכן מוכח מהגמרות.
ארבעים סאה מדאורייתא או דרבנן? מרש"י (פסחים יז :): ותוספות (נזיר לח). משמע שמדאורייתא מספיק רביעית לכלים במקוה ומדרבנן מ' סאה, ולאדם צריך מ' סאה מדאורייתא. **וכן כתבו רוב האחרונים, אבל הלבנוש כתב** שמ' סאה במקוה גם לאדם זה מדרבנן.

מי טעון טבילה במים חיים?

משנה – "...למעלה מהם מים חיים, שבהם טבילה לזבים והזיה למצורעים וכשרים לקדש בהם מי חטאת". (פ"א מ"ח) וטעם הדבר, שלא כתוב בתורה לטבול במים חיים בשום דבר חוץ מזבים.
תוספתא – "חומר בזב מבזבה, שהזב טעון מים חיים והזבה אינה טעונה מים חיים". (זבים פ"ג ה"א)
המב"ס, רשב"א – פסקו את המשנה והגמרא, שרק זב טעון טבילה במים חיים, אבל זבה ושאר טמאים ולא.

דין טבילה במעין

תורה, להג"ס – "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא לו). תניא: אילו נאמר מקוה מים יהיה טהור, יכול אפילו מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחילה יהיה טהור, ת"ל: מעין. מה מעין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים. אי מה מעין מטהר בכל שהוא, אף מקוה מטהר בכל שהוא, ת"ל: אך מעין – מעין מטהר בכל שהוא, והמקוה במ' סאה. אי מה מעין מטהר בזוחלים, אף מקוה מטהר בזוחלים, ת"ל: אך מעין – מעין מטהר בזוחלים והמקוה באשבורן (מכונסים)". (שמיני ריש פרשה ט)
 [עיין בשי"ך בסעי' ה' שמתירים בפחות ממ' סאה במעין כי הוא מחובר למקורו ואז בסך הכל כן יש מ' סאה, משא"כ בגל שנתלש שלא מחובר למקורו, אולם הטי"ז כתב שצריך שיעור שכל גופו מתכסה בו, ובגל שנתלש זה מ' סאה וכאן זה בפחות]

המב"ס, ראב"ד – ניתן להבין מדברי הרמב"ם, שמעין מטהר בכל שהוא בין אדם ובין כלים, מזה שלא כתב בפרוש אחרת. והסבירו הראשונים את **הראב"ד**, שלא דוקא "כל שהוא", כי מדובר בכל מקום שכל גופו נכנס ומתכסה במים, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, אלא הכונה לאפוקי שלא צריך מ' סאה. אבל במקוה כתוב "ורחץ את כל בשרו במים", ודורשים מים שכל גופו עולה בהם דהיינו מ' סאה.
ה"י, רא"ש, רשב"א, ה"ן – מה שכתוב שמעין מטהר בכל שהוא מדובר רק על כלים, אבל לטבילת אדם צריך מ' סאה לעולם אפילו בקטן שכל גופו עולה בפחות ממ' סאה. וראייתו מחגיגה כב. שם כתוב ש"מקוה שחלקו בסל, הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה במקום אחד", ובמקוה א"א לומר "חלחולי מחלחלא" אלא מדובר במעין שגידי המים מתחברים תחת הקרקע ובכל זאת צריך מ' סאה.

דין מעין זוחל: בית יוסף – משמע שבמעין שגם אם המים משוכים כגון מעין שהוא זוחל ואין בשום מקום ממנו מ' סאה, אבל כשתצרך כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה, טובלים בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו, בין שיהא אדם ובין שיהא כלי לדברי הכל. **וכן פסק הש"ך את דבריו. וראיה לדבר, ממה ששינו בתוספתא מקוואות**: "איזו היא חרדלית? מי גשמים הבאים במדרון, רואים אותם, אם יש מתחתן ועד סופן צירוף מ' סאה מטבילים בהם, ואם לאו אין מטבילים בהם, דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: אין מטבילים בהם עד שיהא לפניו עוגל מ' סאה. וכל מה שב"ה חולקים זה רק משום שקטפרס לא נחשב חיבור או משום שאין הנוטפים מטהרים אלא באשבורן.

דין מעין שנחפר בידי אדם: מהר"ק, תרומת הדשן, רמב"ג – בארות העשויים בידי אדם ומים נובעים מהם, אע"פ שאין מימיהם יוצאים לחוץ, דין מעין גמור להם. ואע"ג שראינו לעיל שמה מעין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים, מ"מ זה מדבר על היות המים שצריכה להיות בידי שמים, אבל חפירת הקרקע יכולה להיות גם בידי אדם.

שטיפה במים במקום טבילה במקוה: רמב"ם – אם רחצה במרחץ או עלו עליה כל מימות שבעולם, הרי היא בטומאתה ויש בה כרת עד שתטבול במקוה או במעין.

הלכה

מחנה

1. פסק כרמב"ם שאין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ, ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם (שלתפילה מועיל לענין ט' קבין), עדין היא טמאה וחיובים עליה כרת, עד שתטבול כל גופה במקוה או מעין שיש בו מ' סאה, שהן אמה על אמה ברום ג' אמות (כרא"ש וכרשב"א) באמה בת ששה טפחים (ראב"ד).
2. **ט"ז** – וכל זה לאדם, אבל לכלים מועיל טבילה בכל שהוא במעין.
3. **ש"ק** (ס"ק מב') – המחבר לא הזכיר שלכלים מספיק בכלשהו כי אין היום דין טומאה וטהרה בכלים, ומה שטובלים כלים שנקנו מגוי, לכו"ע צריך מ' סאה גם במעין.
4. **ט"ז** – מי מקוה, היינו מי גשמים שנקו למקום אחד, אבל אין צריך מים חיים אלא לזב, אבל לא לזבה ונדה.
5. כרבנו ירוחם, שה"ה אם רחב יותר ואינו גבוה כ"כ מותר, כשר אם יכולה להתכנסות כולה בבת אחת, ויש בכולו מ' סאה.
6. **ש"ק** – אבל אם גופה קטן ויכולה להתכנסות כולה בפחות ממ' סאה, מ"מ חייב שיהיה לפחות מ' סאה.
7. כרשב"צ ורבנו יהונתן, שצריך שיהיה החריץ גדול יותר כדי שכשתכנס ויעלו המים יישארו שם מ' סאה בפנים.
8. **פתחי תשובה** – החריץ צריך להיות גדול עד כדי כך שכאשר יכנס אדם למקוה לא תישפך החוצה שום טיפת מים אחת כפי שפסק הרמ"א לקמן בסע' נ' להחמיר לכתחילה כדעת הר"ש, שאף אם ישארו מ' סאה, כל עוד שנשפכים מים החוצה, יש בזה דין מקוה זוחל שפסול. ומהב"ח משמע שיש להחמיר אף בדיעבד. ואף שיש חכם שרצה לומר שחומרת הרמ"א היא כאשר המים יוצאים מעצמם ולא כאשר הטובל מוציא אותם, מ"מ דברים אלו הם דוקא כאשר המים עתידים לחזור למקוה ואז אינם נפסלים כדברי ריב"ש בסע' נ', אבל אם לא יחזרו יש להחמיר בזה.
9. **אמנם קשה על זה** מהש"ך בסע' נה שפסק מפורש שאם זחלו המים מחמת הטבילה אין לפסול, ע"ש.

סעיף ב'

דין מעין זוחל

תורת מהג"ם – "מעין מטהר בזוחלים ומקוה באשבורן".

המב"ם, רמב"ן, ר"ן, סמ"א, מהר"ק – אין הכונה שמעין מטהר רק בזוחלים, אלא הכונה אף בזוחלים, כלומר בין בזוחלים ובין באשבורן מטהר מעין, ומקוה רק באשבורן ולא בזוחלים. **והסביר המרדכי**, שמעין נקרא מעין בין בזוחלים בין באשבורן, אבל מקוה אינו נקרא כך אלא באשבורן, כמו שכתוב "יקו המים מתחת השמים אל מקום אחד".

מחנה – פסק את הברייתא שמי מעין מטהרים בין במכונסים במקום אחד כמו מקוה ובין בזוחלים, אמנם מי גשמים שמתכנסים למקוה, אין מטהרים אלא באשבורן כשהם לחוד בלא מעין ולא בזוחלים ובה פסולים מהתורה.

דין זוחלים שמתערבים עם הנוטפים

גמרא – "תניא רבי מאיר אומר: יובל שמו, שנאמר 'והיה כעץ שתול על פלגי מים ועל יובל ישלח שרשיו', ולמה נקרא שמו פרת? שמימי פרים ורבים. מסייע ליה לשמואל, דאמר שמואל: נהרא מכיפיה מיבריך (מסלע שלו נובעים מים), ופליגא דרב, דאמר רב אמי אמר רב מיטרא במערבא, סהדא רבא דפרת (כשיורדים הרבה גשמים בא"י אז יש הרבה מים בבבל)".

אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה, מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי (מחצלות של קנים ומשליכן למים ועומדות עליהן וטובלות כדי שיש בימי תשרי לא יעלה על גליהן ויחצוץ).

מקוה ביומי ניסן, סבר לה כרב, דאמר רב אמי אמר רב: מיטרא במערבא סהדא רבא דפרת, שמא ירבו נוטפים על הזוחלים והווי להו מי גשמים רובא. מפצי להו ביומי תשרי. ופליגא דידה אדידיה (שקודם אמר שנהר מתברך מעצמו, דאמר שמואל אין המים נטהרים בזוחלים, אלא פרת ביומי תשרי". (בכורות נה:))

הש"ך – שמואל עשה להם מקוה בימי ניסן, שמא ירבו מי הגשמים על המים הנובעים בנהרות, ואז יוצא שטבולו במי גשמים, אבל מי גשמים מועילים רק כשהם מכונסים (אשבורן) ולא כשהם זוחלים, ואם ירבו על הזוחלים, לא עלתה טבילה. ושמואל סובר כאן כרב שהנהר עולה ממי הגשמים, אבל בימי

תשרי שלא היה הרבה גשם, מן הסתם המים הנובעים רבים על מי הגשמים ולכן מותר לטבול בנהר, וכמו שכתוב "אין לך טפח יורד מלמעלה, שאין תהום עולה לקראתו טפחיים".

כמי ההלכה?

תוספות בשם ר"ת, ר"ן, מהר"ק, רבנו שמשון, ספר התרומה, סמ"ג, סמ"ק – אע"פ ששמואל ואביו עומדים בשיטה אחת וכן הלכה כרב באיסורים, הלכה כמו דבריו הראשונים של שמואל, שנהר מתברך מהסלע שלו וטובלים בו כל ימות השנה ותמיד זוחלים רבים על הנוטפים, כי יש ברייתא שמסייעת לו שאמרה שיובל שמו של נהר פרת, ונקרא שמו פרת שמימינו פרים ורבים, ואין טפח שיורד מלמעלה, שאין תהום עולה לקראתו טפחיים. וכתב הרא"ש, שעל סמך פסק זה אנו סומכים לטבול בנהרות אפילו אם גדלו מאוד עשר ידות מים ממה שהיה בתחילה, ולא חוששים שמא רבו הנוטפים, כי רוב תגבורת המים היא ממקום נביעתו.

וכל דברי ר"ת הם בנהרות שאין מכזבים (היינו נהר), אבל בנהרות שמכזבים (שלפעמים מתייבשים בקיץ) א"א לומר בהם שהנהר מתברך מסלעיו, אלא ודאי הם מי גשם שאסור לטבול בהם.

רבנו ירוחם – חלק על הרא"ש, וכתב שאפילו לר"ת שפסק שמותר לטבול בנהרות, אותם נהרות שגדלים לפעמים הרבה ממי הגשמים צריך להמתין שנים או שלושה ימים שיחזור הנהר לדרכו מאחר שרואים ממש שלפי שעה התרחב מחמת הגשמים.

ומהרי"ק ותורת הדשן כתבו שאע"פ שראוי היה להחמיר בזה כדעת ר"י (שמובאת לקמן), מ"מ אותם שנהגו להקל אין למחות בהם, לחוש לעיירות שאינם יכולים לחפור מקוואות, ואם נאסור להם לטבול בנהרות, לא יטבלו כלל. וכ"כ בדרכי משה, שנוהגים בכל מקום שאין בו מקוה לטבול בנהר וסומכים להקל כדעת ר"ת.

מהר"ם מרוטנבורג, ר"ן, רמב"ן בשם ר"ת, ר"ן, רמב"ם, רא"ש, ריב"ש – מהר"ם היה אסור לטבול בנהרות כל השנה חוץ מימי תשרי, כי מכיון שיש סתירה משמואל על שמואל, לא פוסקים כמותו להקל אלא כדבריו "אין מטהרים בזוחלים אלא פרת בימי תשרי בלבד" וכבר וכאבוה דשמואל, שכבר נפשו כל השלגים שבעולם וגם אין גשמים יורדים כל אותו זמן. ואע"פ שנהר מתברך מסלעיו, מ"מ לא עושים כך גזרה משום חרדלית של גשמים, שיאמרו שמותר לטבול מזרם גשם שיורד מהר כמו שמותר לטבול בנהר שזורם יותר מחמת הגשם ולא ידעו שנהר מתברך ממיימיו. **וכן כתב גם הרמב"ם** שאם רבו מי גשמים על מי הנהר, אינם מטהרים בזוחלים אלא באשבורן, ולכן צריך להקיף מפץ וכיו"ב באותו נהר המעורב, עד שיקוו המים ויטבול בהם. ומה שאביו של שמואל עשה מפץ לבנותיו, היינו לצניעות.

והסיק הב"י, שלפי זה אפשר שבחודש אלול טובלים, שכבר כלו ימי החום הגדול של תמוז ואב ומה שלא נפטר ע"י חום החדשים ההם, לא יפטר ע"י חום חודש אלול. ולמד זאת ממה שכתוב "יומי תשרי", היינו לרבות אלול הסמוך לו (אחרת היתה הגמרא אומרת 'חודש תשרי'). **ולמסקנה**, אלול במקצת שנים חם ומקצת שנים קר, והכל לפי אותה שנה, שאם חמים אסור לטבול שמא יגרום להפשרת שלגים, ואם הוא קריר מותר שלא יגרום להפשרת שלגים, אבל תשרי לעולם אין בו חום מספיק להפשיט שלגים. ולכן כתב ר"י שאסור לטבול בנהרות עד זמן הפשרת שלגים. **וה"ה בכל השנה**, אם רואים שהנהר לא התרבה כמו שרגיל בימי תשרי, מותר לטבול בו, ואם בתשרי פתאום התרבה מרוב גשמים, אז אסור. והכל תלוי בריבוי הגשמים או בחום רב שהיה בו, ומה שכתוב 'יומי תשרי' זה לפי רוב השנים.

האם צריך לשים מחצלת בנהר בימי תשרי? רמב"ם, ע"פ גספ. משנה – כן, כי יש חשש שגם בימי תשרי ירבו הנוטפים על הזוחלים, ואת זה היו עושים דוקא בתשרי, כי בניסן היו מוליכים מים מהנהר למקואות ובתשרי היו מעמידים בו מחצלות ועושים מקוה בתוכו. **הש"ן, ור"ן, טור, ע"פ מהר"ם** – בימי תשרי לא היה שמואל חושש לנוטפים והיו טובלים ממש בנהר ללא מחצלת. ולאו דוקא תשרי, אלא ה"ה כל חודש בשנה בו רואים שלא רבו הנוטפים על הזוחלים.

מרדכי – בכל מקרה, גם אם טבלו בנהר שרבו בו הנוטפים על הזוחלים, שדבר זה אסור לפי מהר"ם, אין הולד ממזר, כי אפילו הבא מן הנדה ממש אין הולד ממזר, וכ"ש כאן שנחשב הדבר לטבילה מהתורה, **ורק גזרה מדרבנן יש בדבר משום חרדלית של גשמים**, ולכן ודאי שהולד כשר בלי שום פגם אף לדברי מהר"ם מרוטנבורג וסיעתו.

הקשה הרב קדר זצ"ל בשו"ת היכל שלמה על המרדכי, מדוע כתב שהולד כשר כי הפסול לטבול בנהר הוא גזרה דרבנן משום חרדלית, הרי זה נאמר רק כדי לתרץ את שמואל שסתר את עצמו, אבל לרב ולאביו של שמואל, יש כאן חשש מהתורה שמא נהר כזה לא מטהר בזוחלים אלא באשבורן וזהו ספק של תורה!

הרב קדר ניסה לתרץ שמהר"ם מודה עקרונית לר"ת שמותר לטבול בנהר ורק משום גזרת חרדלית אסור.

מחבר

1. פסק כרמב"ם, שאם היו הזוחלים מתערים עם מי גשמים והזוחלים הם הרוב, הרי הם כמעין לכל דבר שמטהר בין במכונס ובין בזוחל. **הדין כאשר הם שוה בשוה: ג"י בשם ראב"ד בשם ספר בעלי הנפש** – נחשב כמעין, כי במשנה משמע שרק כאשר מי השאובים רוב, כבר לא נקרא כמעין ונידון כמקוה. משמע שבשוה בשוה דינו כמעין. **גרסת הש"ך בספר גלי הנפש** – חייבים רוב מים חיים, ולכן ה"ה כאן יצטרכו רוב מי מעין על מי הגשמים הנוטפים. **ש"ך למעשה** – כיון שאיסור רוב נוטפים הוא מהתורה, צ"ע בזה לדינא.

הדין אם בעקבות מי הגשמים המועטים הרחב הנהר למקומות בהם לא זחל קודם לכן: ה"י בשם רמב"ם, ראב"ד, ע"פ הגי' יוסף, רבנו שמשון, רא"ש, מרדכי, ע"פ הב"י – גם המקומות שלא היה הנהר הולך בהם קודם, נחשבים כמעין. **מהר"ק, רמב"ם, ע"פ הדרג, משה, ראב"ד, לפי מהר"ק, רבנו שמשון, רא"ש, ומרדכי, ע"פ הש"ך** – אפילו כשהזוחלים רוב אין מטהרים אלא במקום שהיה מחלך הנהר שם

מתחלה. **וכתב הש"ך**, שאף ר"ת שמתיר אף אם רבו נוטפים, מ"מ כל זה רק במקום שהיה הנהר הולך מתחלה, אבל מה שהתרחב מחמת הגשמים, אסור.

2. וכר"ף, כרמב"ם וכרא"ש וכמהר"ם מרוטנבורג, שאם רבו מי הגשמים הנוטפים על הזוחלים, **אינם מטהרים בזוחלים אלא באשבורן**, לפיכך צריך להקיף במחצלת (כפי שעשה אביו של שמואל לבנותיו) וכיו"ב באותו נהר שמי הגשמים מעורבים בו, עד שיקוו המים ויטבול בהם. **וכן פסק הרמ"א לדינא. וכתב הגר"א** שצריך מחצלת הן בימי ניסן והן בימי תשרי כדעת הרמב"ם.
- ש"ך** – ה"ה אם היתה כאן גומא, ונזחלו מי הגשמים לתוכה, שעכשיו הם באשבורן ומותר לטבול בהם.

רמ"א

1. **הביא את דעת המתירים** (ר"ת וסיעתו) לטבול בנהרות אף בשעת גשמים והפשרת שלגים ואפילו אם הוא מתרחב ומתפשט על כל גדותיו, ואף אם רבו הנוטפים על הזוחלים, כי עיקר גידול הנהר הוא ממקורו. **וכתב כמהר"ק שכן נהגו ברוב המקומות במקום שאין מקוה, ואין למחות ביד המקלים כי יש להם על מי שישמכו.**
- עטרת זהב, ש"ך** – אבל במקום שיש מקוה, אין לטבול בנהרות, אלא בזמן שהנהר קטן מאוד שאז מותר.
2. מ"מ יש להזהר בנהר המתהווה לגמרי ע"י מי גשמים, וכשאין גשמים פוסק לגמרי (נחל אכזב), שצריך להמתין עד שיקוו המים שבתוכו, אבל בנהר שאינו פוסק, מותר לטבול בו בכל מקום ע"פ סברת המקלים שכתבנו.

קושית תרומת הדשן על ההלכה שלנן – מדוע מי גשמים שהם רוב על הזוחלים, פוסלים את הזוחלים, ואילו מים שאובים שהם רוב על מ' סאה כשרים שנשפכו למקוה לא פסלוהו לעולם, כי כבר יש מ' סאה כשרים?

תרומת הדשן – הרא"ש כתב שהסיבה שאין שאובים פוסלים את המקוה, כי זה נחשב כאילו נזרעו בתוכו והרי הם כמחוברים וכשרים. כלומר, שאובים הם תלושים בידי אדם, וחיבורם למ' סאה כשרים, מזריע אותם ומחבר אותם. אבל פסול רוב נוטפים אינו מטעם תלושים, אלא שצריך שיהיו מכונסים, ולכן כאשר הם רוב פסול. **לפרוש זה כנראה מסכים גם הש"ך ועיין בסע' טו' בבאור שיטתו.**

תרומת הב"ת – פסול נוטפים הוא מהתורה ומחמירים בו, פסול שאובים מדרבנן ומקלים בו.

דחית הט"ז – הוכיח שיש הכשר גם לרוב נוטפים, כגון המשיך את המעיין. ועוד, מה ההבדל אם התלוש נעשה כמחובר או שהמחובר נעשה כמחובר כמורה?

תרומת הט"ז – פסול רוב נוטפים הוא מטעם שחוששים שהפשרת שלגים וגשמים יורדים ממקום גבוה שאצל שפת הנהר כגון קטפרס, ונפסק בסע' ס' שקטפרס אינו חיבור, וחוששים שמא תטבול באותו מקום מדרון שאין בו חיבור לזוחלים למטה במעיין ונמצא שטובלת במקום פסול.

סעיף ג'

תורת כהנים – "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור – מה מעין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים... אי מה מעין מטהר בזוחלים, אף מקוה מטהר בזוחלים, ת"ל: אך מעין – מעין מטהר בזוחלים והמקוה באשבורן (מכונסים) ". (שמיני ריש פרשה ט)

ולמדו הטור והבית יוסף מאן, שלא יהיו מי המקוה שאובים, אלא שיתקבצו מי גשמים בגומא אחת. ואפילו לא נשאבו, אלא שלא עומדים במקום אחד אלא זוחלים על הארץ, פסול.

מקור פסול זוחלים במקוה: מהר"ק, תרומת הדשן – פסולו מהתורה, כי נדרש מפסוק שרק במעיין אפשר זוחלים, ולכן פשוט שיש להחמיר בספיקו. **מדרבנן** – פסולו מדרבנן.

פסול מים שאובים, מה פסול מהתורה ומה מדרבנן?

המב"ם, רשב"א, רמב"ן, ר"ן (תוס' פסחים יז: ד"ה "אלא" וכן ב"ב סו: ד"ה "מכלל") – **מן התורה אפילו כל המקוה שאוב, כשר, ומדרבנן אסור מים שאובים**, ולכן כל ספק שארע בו, אפילו ספק אם כולו שאוב אם לא, כשר. וראייתו ממשקה בית מטבחיא שראוי להטביל בהם מחטים וצינורות, ומשמע שהם שאובים. ומה שכתוב שמקוה צריך להיות בידי שמים בתורת כהנים, משמע שזה אסמכתא בעלמא. **והטעם שאסרו חכמים מים שאובים במקוה, גזרה שמא יבוא להטביל בכלי, ששם ודאי אסור מהתורה, כי צריך שיהיה בקרקע כמו מעין.**

הש"ג, רשב"א, תוספות בשם ר"ת, רבנו שמשון (פרוש על המשנה), רא"ש – **מים שאובים פוסלים במקוה מהתורה אם הם הרוב**. וכן כתב רש"י ור"ש, שרק ג' לוגים שאובים שנפלו למקוה שחסר בו קצת ממ' סאה פוסלים את המקוה מדרבנן וספק בזה יהיה טהור כמבואר במקוואות פ"ב מ"ג. משמע שאם כולו או רובו שאוב, אסור מהתורה. [ועיין לקמן שאם נשאב בכלי גללים אפשר שגם בזה אסור מדרבנן בלבד]

לשיטות שרובו שאוב פסול מהתורה, דין ג' לוגין שאובים שנשפכו בתחלה למקוה, ואח"כ באו מים כשרים האם המקוה פסול מהתורה או מדרבנן?

ר"ן, ע"פ ר"ת – גם ג' לוגין ראשונים בטרם באו הכשרים, פוסלים את המקוה מהתורה, אבל ג' לוגין על פני המים הכשרים שמשלימים למ' סאה, מדרבנן. והביא ראייה מהמשנה במקוואות פ"ב מ"ד, "ר"א אומר רביעית מים שאובים בתחלה פוסלים את המקוה וג' לוגין על פני המים.

ר"ן, ע"פ ר"ת, ר"י, מג"ש, גאונים ורמב"ם – חלק עליו ודחה את ראייתו, וכתב שגם זה אסור מדרבנן כמו ג' לוגין שאובים בסוף שרק משלימים למ' סאה.

באיזה כלים ששאבו בהם מים נפסל המקוה מהתורה ובאיזה מדרבנן?

ראב"ד – שאובה ע"י כלים מאליהם, כגון צינור שאין בו תפיסת אדם אסור מדרבנן, ורק כשמילא בכתף אסור מהתורה. **הבנו שמשון** – כשנשאב בדבר המקבל טומאה אסור מהתורה, אבל אם נשאב בכלי גללים וכלי אדמה, **משמע שאפילו כולו שאוב אסור רק מדרבנן**, כי הוויתם ע"י טהרה.

הלכה

מחבר – פסק כברייתא שמ' סאה צריך שיהיו בידי שמים ולא שאובים, אחרת המקוה פסול. **וכתב הש"ך** (ס"ק יז), שמוכח מסע' נג' שהמחבר סובר שמקוה שכולו שאוב פסול מדרבנן כדעת הרמב"ם.

המ"א – כרא"ש ורי"ש, שאם כל המקוה שאוב פסול מהתורה, וספיקו להחמיר, ואם רוב המקוה כשר והמועט שאוב פסול מדרבנן, וספיקו לקולא.

סעיף ד'

תוספתא דמקוואות – "אמר רבי יהודה: מעשה במקוה שבין אושא לשפרעם והיה רבי דוסא מושיב בו שני תלמידי חכמים כדי שיקו בו המים ארבעים סאה. שוב מעשה ברום בית ענת שקוות יותר מאלפים כור ובאו ושאלו את רבי חנינא בן תרדיון ופסל, שאני אומר גוים נכנסו וזלפוה בלילה, וחזרו ומילאו אותה בקילון.

ומעשה ברבן גמליאל ואנקלוס הגר שהיו באשקלון וטבל רבן גמליאל במרחץ ואונקלוס בים. אמר רבי יהושע בן קופסאי עמהן הייתי ולא טבל רבן גמליאל אלא בים..." (פ"ו ה"א-ב)

שו"ת הרא"ש – נשאל לגבי מקוה שהמים נמשכים לו מהגג והמקוה נעול במפתח והמפתח ביד הישראל והמקוה של הגוי, והגוי משכיר את המקוה לכל מי שטובל בו בפרוטת, והיו כמה ימים שלא היו גשמים, האם יש לחשוש שמא ישליך הגוי מים מהגג למקוה ויפסול אותו? **והשיב הרא"ש**, שאין להאמין לגוי, ובודאי יעשה כל מה שיוכל כדי שלא יפסד שכרו.

הטור הבין שתמיד פסול המקוה, אפילו הוא מלא, **אבל הבית יוסף חלק**, וכתב שכל זה כשאין במקוה 21 סאה שאז אם מכניס מים שאובים נפסל, אבל אם יש 21 סאה, אינו נפסל אם שפך מים כי יש רוב מים כשרים.

שו"ת הרשב"א – נשאל על מקוה שהוא בבית המרחץ וכשירדדים גשמים נופלים משפת גג המרחץ דרך צינור ונמשך ויורד דרך נקב אחד לאותו מקוה, ודלת פתח המקוה נעולה בשני מנעולים שאין נעילתם שוה, וסגרו גם את הנקב בשעוה, האם יש לאסור לטבול שם שמא יחליף הגוי מים אלו במים שאובים מפני שיחוש שאם לא יחליפם יסרחו המים ולא ירצו הנשים לטבול שם?

והשיב הרשב"א, שאין לפסול, כי גם שאוב כולו כשר מהתורה (עיין לעיל), ועוד, שהמפתחות סימן לזה ורק באיסורי תורה צריך שתי חותמות, אבל כאן מספיק אחת של שעוה. ובמקומו של הרשב"א היהודית שוכרת מהגוי לשנה, ואז אין בעיה שיבוא למלא את המקוה כדי לקבל שכר.

מחבר – פסק כתשובת הרא"ש, שמקוה של גוי ומקבל ממנו שכר, אין להאמין לגוי שהמים בו כשרים, אא"כ יש במקוה כ"א סאה כשרים. **הרמ"א הוסיף**, שצריך שתמיד יהיו בו כ"א סאה וכשר משום שרובו כשר, וספקו לקולא.

ב"ח, ט"ז, ש"ך – **למחבר** אפילו כולו שאוב פסול רק מדרבנן, ומה שהצריך כאן כ"א סאה, זה משום **שמדובר שהגוי יכול לשפוך מים דרך הגג בלבד** (ולא דרך דלת המקוה שהוא נעול במפתח), ואז זו שאיבה שהמשיכוה דרך צינור שאינו כלי **וכשר לכתחילה** אם יש רוב מים כשרים, היינו כ"א סאה כפי שלמדנו לקמן בסע' מד, **אבל בסתם שיוכל לשפוך מים בלא המשכה אין להאמין לגוי אפילו במקוה שהיה מלא מ' סאה חסר אחת והשלים למ', שאז גם נפסל**, ואפילו אם זה ספק דרבנן יש להחמיר **ואין מסתמכים על נאמנות הגוי**, וזו היתה כוונת הטור.

הש"ך כתב, שהרמ"א **לשיטתו בסע' מו**, שם כתב שהמשכה מועילה רק בקרקע ולא בכלי או רצפת אבנים, ולכן אין כאן הבדל בין המשכה לשפיכת מים כרגיל, ולכן רק אם ידוע שיש **תמיד** כ"א סאה כשר משום שספק דרבנן לקולא **ומסתמכים על נאמנות הגוי**. **גר"א, ש"ך** – אם הגוי לא מקבל שכר או שלא נהנה בהחלפת המים, אין לחוש כלל, כי אין לו הנאה בזה.

המ"א – מקוה שהיתה חסרה לפנינו ובא ומצאה מלאה ולא ידוע מי מילא אותה, וכן אם היה רוב כשר או לא, ספקו לקולא, ואם לא היה רוב כשר, הרי זה ספק דאורייתא ואם יש חשש שגוי מילא, יש להחמיר, ואם ודאי ישראל מילא יש להקל, כי רוב המצויים אצל מקוה בקיאים הם אלו מים כשרים ואלו לא, וכ"ש אם הישראל לפנינו ואומר שהוא מילא כדן שהוא נאמן, ועד אחד נאמן באיסורים. **ש"ך** – ולא סומכים על גוי גם במסיח לפי תומו.

סעיף ה'

משנה – **"כל הימים כמקוה שנאמר 'ולמקוה המים קרא ימים' דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: הים הגדול (אוקיינוס) כמקוה, לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר: כל הימים מטהרים בזוחלים (כמו מעין) ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת"**. (פ"ה מ"ד)

רש"י, הבנו שמשון – לפי רבי יוסי, כל הימים מטהרים בזוחלים וים הגדול בכללם, שהם מטהרים בין בזוחלים ובין במכונסים ותורת מעין עליהם ופסולים למי חטאת, זבים ומצורעים. (אבל לרבי מאיר טמאים לא נטהרים בים בכלל)

המב"ם, ע"פ הסבר הגי' יוסף – **לענין טבילת טמאים כל הימים דינם כמעין לטהר בין במכונסים ובין בזוחלים**, ולא נחלקו התנאים אלא לטבילת זבים ומצורעים וקידוש מי חטאת שכתוב בהם מים חיים, שלרבי מאיר כל הימים כמקוה ופסולים למה שצריך מים חיים, **לרבי יהודה** הים הגדול כמקוה ונפסל לזבים, מצורעים ומי חטאת, אבל שאר ימים הם כמעין וכשרים אף לאלו שלושה דברים בין בזוחלים ובין במכונסים, **ורבי יוסי סבר** ששלושה

דברים אלו פסולים בכל הימים בזוחלים, וכשרים רק באשבורן בשאר ימים כמו מעין ובים הגדול פסולים תמיד, כי כשהם זוחלים דומה הים לנהר וגזרו זוחלים של שאר ימים אטו נהרות ובמעין לא גזרו כי זוחלים של מעין הם מים מועטים, אבל לטהר טמאים כל הימים כשרים בין בזוחלים ובין באשבורן כלל שיטות התנאים.

מחבר – פסק כמשנה וכרבי יוסי שכל הימים יש להם דין מעין לטהר בזחילה.

גל שעלה על אדם או כלים

משנה – "גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם או על הכלים טהורים". (מקוואות פ"ה מ"ו)
רא"ש – סתם המשנה כרבי יוסי, שמשמע שגל שנתלש מן הים מטהר בזוחלים. (לפי הבית יוסף זה אתיא לכולי עלמא)

כלים שנכנסו לאויר גל

תוספתא, גמרא (חולין לא:) – "מטבילים בראשין ואין מטבילים בכיפין (באמצע הגל היכן שעשוי ככיפה – רש"י), שאין מטבילין באויר אלא חולין דלא בעי כונה".

הש"י (חגיגה יט. ד"ה שאינו), תוספות – זה מדאורייתא לא מועיל, שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה. ונראה שנלמד מהפסוק: "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", ואלו אין דרכם להיות באויר.

המב"ם – גם כתב שאין מטבילים בגל כשנמצא באויר, וכתב שמכיון שאין מטבילים בזוחלים ק"ו שאין מטבילים באויר.

והקשה הב"י, הרי הרמב"ם כתב מפורש שבים כן מטבילים בזוחלים לכו"ע! (ואין לומר שכאן מדובר על הים הגדול כי אחרת היה צריך לכתוב כך מפורש) ועוד, שכשהתיר גל שנפל על האדם ועל הכלים שמטהר משמע בהדיא שמטהר בזוחלים כי אם היה מדובר על אשבורן היה חייב לומר זאת! אלא ודאי שמדובר בדרך זחילה!

והסביר הב"י את דברי הרמב"ם, שבאמת ים הגדול מטהר בזוחלים כפי שאמרנו, וכוונתו שמי שמטביל באויר בגל הנתלש מהים, יבוא להטביל בזוחלים שנוטפים. וחייבים לומר כך, שהרי הרמב"ם סובר שכולו שאוב כשר מהתורה וודאי שאין לגזור אטו חרדלית של גשמים כדי שלא יטבול בים.
הב"ח הסביר את דברי הרמב"ם שאיסורו מהתורה (ולא משום גזרה), לפי שאין זחילה באויר.

מחבר – פסק כמשנה שגל שנתלש מהים ובו מ' סאה ונפל על האדם או על הכלים עלתה להם טבילה (כי הוא מטהר בזוחלים כמו מעין), וכרש"י וכרמב"ם שאם הטביל בגל כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ, אע"פ שיש בו מ' סאה או שזרק כלים באמצע הגל שעשוי ככיפה, לא עלתה להם טבילה.
והקשו האחרונים, לפי שיטת הרמב"ם והראב"ד שפסקו בסע' א' שלא צריך מ' סאה במעין, אז אם הגל מטהר כמו מעין בזוחלים, מדוע צריך מ' סאה?
תרוצ. הג"ח – הים אינו במעין לטהר בכלשהו, ושוה למעין רק לענין זוחלים.

תרוצ. הש"י – כאן הגל נופל על האדם צריך שיכסה כל גופו, ולכן נקטה המשנה שיעור מ' סאה שבטוח שיתכסה בו כל האדם במים. **לפי זה, ילד קטן שצריך גיור מספיק ל' סאה, כי שיעור זה כבר מכסה את כל גופו, וכן פשוט שכלים יטהרו בכלשהו, כי זה מספיק לכסות אותם.**

תרוצ. הש"י – כתב שתרוצו של הב"ח דחוק וכתב תרוץ אחר, שמה שמעין מטהר כלים בכלשהו או אפילו אדם לדעת הרמב"ם והראב"ד זה רק במעין מחובר, אבל כאן שנתלש לגמרי הגל, חוזר דינו להיות כמ' סאה גם בכלים.

סעיפים ו'–ז'

פסול טבילה בכלי

תורת כהנים – "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור... אי בור יכול אף בור שבספינה? ת"ל: מעין, מה מעין שעיקרו בקרקע, אף בור שעיקרו בקרקע". (שמיני ריש פרשה ט)

מדרבנן ג' ר"ל (פ"ב דשבועות) – 'וכל משקה אשר יתן בכלי יטמא', מים בכלים מקבלים טומאה, ובמקוה אינם מקבלים טומאה, ולכן אין טובלים בכלי.

תוספות (ב"ב סו) – איסור זה מהתורה אפילו למ"ד כולו שאוב מדרבנן.

מחבר – פסק את הנ"ל, שאם מטביל כלי ובתוכו כלים, צריך שלא יהיו מ' סאה של מקוה (או מעין) בכלי, שאין טובלים בכלים.

ש"י – לכן גיגית שקבעה בארץ וירדו עליה מי גשם אסור לטבול בה (ע"פ הטור), **אבל אם לא היה עליה שם כלי קודם שקבעה כגון שקבעו עץ או אבן ואח"כ חקקו, כשר**. (ועיי' בזה לקמן)

הפתי"ש הביא הרבה אחרונים שהקשו על הטור והשו"ע בזה, שהרי הגמרא בב"ב סו: מבואר שקבעו ולבסוף חקקו מועיל רק לענין שאיבה מדרבנן אבל לא לאיסור תורה!

כמו הטור והשו"ע פסקו ר' חיים שבתי, באר יעקב ומרכבת המשנה. אבל הנודע ביהודה לא נתקרה דעתו מהקושיה, וכתב שכונת הטור והשו"ע מותר לטבול בכלי שקבעו ואח"כ חקקו כמו שכתב הש"ך רק בכלים שחייבים טבילה מדרבנן כגון כלים שנקנו מהגוי, וכלי זכויות שלכו"ע הם מדרבנן, אבל לא טבילת נידה ואפילו בדיעבד לא עלתה להם טבילה. **ורע"א כתב** שרק לענין המשכת מים למקוה מהני קבעו ולבסוף חקקו שאינם נחשבים כשאובים, אבל לא לענין לטבול בתוכו.

אבל החת"ס כתב שמאחר והרמב"ם, הרשב"א, האגודה, הרא"ש, הטור והשו"ע פסקו להתיר לטבול בכלי שקבעו ולבסוף חקקו, וכך מנהג כל ערי ישראל ודאי שאסור לפקפק ולהרהר על הוראה זו.

ביטול כלי מהיותו כלי

משנה – "השקת שבסלע – אין ממלאים ממנה (מים לקידוש מי אפר פרה) ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה (כי השוקת אינה כלי, ואין למים שבתוכה דין מים שאובים).

היתה כלי (עשה שוקת בתוך אבן שתלש מן הסלע) וחיברה בסיד (לקרקע והרי היא כשוקת שבסלע), ממלאים בה (מים לקידוש אפר פרה)... ופוסלת את המקוה (שיש לזה דין מים שאובים).

ניקבה (אותה שוקת שהיא ככלי ופוסלת את המקוה) מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כלשהם, כשרה. **וכמה יהא בנקב (לבטלו מתורת כלי שלא יחשבו מים שאובים)? כשופרת הנוד.**

אמר רבי יהודה בן בתירא: מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשופרת הנוד, והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה, ושלחו בית שמאי ופחתה, שבי"ש אומרים עד שיפחת רובה". (מקוואות פ"ד מ"ה)

גמרא – ביבמות טו. מובאת המשנה הזו של שוקת יהוא שהיתה בירושלים ומפורש שמדובר על שיעור נקב בערוב מקוואות כדי להשלים למי סאה.

כמה יהא בנקב כדי שיבטל מתורת כלי?

תוספתא – "קסטילון המחליק מים בכרכים (ע"י חבית או עריבה גדולה) כשופרת אינו פוסל את המקוה, ואם לאו, פוסל את המקוה (כמו שמשמע במשנתנו). הלכה זו עלו עליה בני אסיא שלש רגלים ביבנה, ולרגל השלישי הכשירו להם אפילו נקוב כמחט.

אמר ר"א בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבריי אמרו לי יפה הורית. במה דברים אמורים (שצריך שופרת הנוד): מן הצד, אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה (אפילו אם זה כמחט). ואם היה מקבל כלשהו מן הנקב ולמטה (שנקוב בצד ויש עוד מקום למים עד שולי הכלי) פוסל את המקוה".

רא"ש, מהר"ם, רבנו שמחה, רבנו שמשון, רבנו ירוחם בשם הגאונים – הלכה כר' אלעזר בר' יוסי שמלמטה מספיק נקב כמלוא מחט ומן הצד צריך כשופרת הנוד. וכסתמא דגמרא ביבמות שהמשנה שהצריכה שופרת הנוד מדברת רק בערוב מקוואות שצריך שופרת הנוד כפי שהיה בשוקת שבירושלים, וזהו מילתא באפי נפשה. **לכן, מותר לעשות יגית גדולה של עץ או שוקת אבן ויעשה למטה בשוליה נקב כמלוא מחט, ויושיבנה על הארץ וימשוך לתוכה מים ויטבול בה.**

המב"ם – פסק כפשט המשנה, שבשוקת שבסלע, רק אם ניקבה מלמטה או מן הצד כשופרת הנוד, כשרה ולא פוסלת את המקוה. **ושיעור נקב בעירוב מקוואות ושיעור נקב לבטלו מתורת כלי שוים והוא כשופרת הנוד. ודברי המשנה והברייתא ייושבו כך:** היו שתי שוקת יהוא בירושלים, אחת שהיו מטבילים בה ולא היו בה מ' סאה ועשו לה נקב שיתערבו המים, והשניה שהיו מים מקלחים ממנה ויורדים למקוה ועשו לה נקב כדי לבטלה מתורת כלי, ובשניהם עשו נקב של שופרת הנוד.

והביא הב"י הוכחות לפרוש זה שאין שוקת המשנה זו שוקת הברייתא, האחת שבמשנה מעשה השוקת הובא בשם רבי יהודה בן בתירא ובאחת לא, והשניה, שבברייתא ביבמות כתוב שהיתה נקובה למקוה וכאן במשנה זה לא כתוב, ומשמע שהיו שתי שוקת בירושלים. ועוד, שבמשנה כתוב "ופחתה" וברייתא כתוב "והרחיבה", ומכיון שיש כאן לשונות שונים, לא מדובר באותה שוקת.

וסיים הבית יוסף, שאף אם נאמר שמדובר באותה שוקת, מ"מ שתייהן מדברות בנקב המבטלה מתורת כלי, שצריך כשופרת הנוד. ואע"ג שביבמות משמע שמדובר בערוב מקוואות, מדובר שמשווים את שיעור נקב המבטלה לשיעור ערוב מקוואות, ששיעור שניהם כשופרת הנוד.

וסובר הרמב"ם שמה שדיבר ר' אלעזר ב"ר יוסי, מדבר על חבית או עריבה גדולה (קסטילון שעשוי מחרס) **שקבעה בקרקע** היכן שנובעים המים והם מקלחים את המים למקוואות שונים, וזהו קסטילון, **ושיעור הנקב שלו כדי שלא ייחשב כלי למים שאובים, הוא כשיעורו לטהרה שהוא כמוציא זית שזהו שיעור המטהר לכלי חרס מטומאה והלכה כמותו.** ומה שסיימה הברייתא לחלק בין מהצד ללמטה, זהו המשך דברי ת"ק, וראב"י לא סובר את זה בכלל.

והגר"א כתב, שבגרסת הרמב"ם בכלל לא היו המילים "במה דברים אמורים וכו'", אלא היה רשום: "בד"א שקבעו בארץ, אבל לא קבעו בארץ פוסל את המקוה".

ולכאורה קשה, מדוע הצריך הרמב"ם בכלי שיהא בו נקב כשופרת הנוד, וכאן לגבי קסטילון הצריך רק נקב שמטהר כלי חרס? לכך מביא הבית יוסף כמה תרוצים:

1. כאשר מחבר את הכלי לסלע **בעודו שלם**, לא תבטל שלימותו עד שינקב נקב כשופרת הנוד והוא נקב גדול, וזה פשט המשנה, אבל אם נקבו ואח"כ קבעו בסלע, כיון שקודם שחיבר אותו לארץ בטל ממנו שם כלי לענין טומאה, כשיחברו, יתבטל ממנו שם כלי לענין מקוה.
  2. כלי אבן שלא שייך בו טומאה מנקב כשופרת הנוד כמו שוקת שהיא מאבן, אבל כלי שמקבל טומאה, מספיק נקב שמטהרו מלקבל טומאה.
  3. ניקוב כשופרת הנוד בשוקת שבסלע היא הכר, שלא יבואו לטעות ולהכשיר גם כלי רגיל בלא שום נקב.
- ראב"ד** – הסכים עם הרמב"ם שאם ניקב הכלי כשיעור המטהר אותו מטומאה, המים היוצאים ממנו לא יפסלו את המקוה מדין מים שאובים, אבל לענין לטבול בתוכו ממש, שהוא ימשש כמקוה, בזה צריך שיהיה נקב כשופרת הנוד ולרבי יהודה ארבעה טפחים או ברובו. וכתב, שאיך ייתכן שלא יהיה בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה ונמצא טובל בכלי.

הבית יוסף הקשה על הראב"ד, מנין לחלק בין כלי שמים שעוברים בו לא פוסלים מקוה, לבין זה שהכלי לא ראוי לשמש כמקוה? ועוד, אם באמת א"א שלא יהיה בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה, אז אפילו אם ניקב כשופרת הנוד זה לא יספיק!

רבי חיים מבריסק הסביר המחלוקת בין הראשונים ע"פ יסוד שיש שני דינים בענין הכשר כלי. דין אחד הוא נקב כשופרת הנוד וזה לענין ערוב מקואות, ואת זה פוסק הרמב"ם לענין שידה ותיבה שבים שטובל בים אם מנוקב כשופרת הנוד. דין אחר הוא קשור בביטול כלי וכאן הרמב"ם מצריך שיעור של בכדי טהרתו וקביעה בקרקע. ומסביר ר' חיים, שאיסור טבילה בכלים יכול להילמד ע"פ הברייתא בתורת כהנים בשתי צורות: האחת שאני לא טובל בכלי, והשניה שבסוף אין טבילה בקרקע.

הרמב"ם למד שהטבילה צריכה להיות בקרקע, ובלא זה אין טבילה ולכן אע"פ שניקב חייב לקובעו בקרקע ולכן מצריך שני תנאים. אבל הר"ש והרא"ש למדו שהעיקר הוא שאסור לטבול בכלים, ואם כן, ברגע שניקב הכלי מותר לטבול בו בלי קשר אם נקבע בקרקע.

ואם כן, בשידה ותיבה שבים שמנוקבים כשופרת הנוד וטובל בהם, הערוב מחשיב את הטבילה כאילו טובל בים, וים זה קרקע. אבל בביטול כלי צריך ביטול כלי וגם חיבור לקרקע.

הראב"ד הסכים שערוב מקואות כשופרת הנוד, ואם כן מדוע גם לענין טבילה בתוך כלי לא נתיר כמו בערוב מקואות כשופרת הנוד. אמנם הרמב"ם ראינו שסובר שחייבים גם לבטל את הכלי לקרקע כדי שאפשר יהיה לטבול בתוכו, וזוהי מחלוקתו עם הראב"ד.

טור – אע"פ שהרא"ש הקל בביטול כלי בנקב כלשהו, פסק להחמיר שאם ניקב בשולי הגיגית נקב כשופרת הנוד טובלים בו, **ופחות מזה לא בכל סוג כלי שהוא. ובכל מה שאמרנו שאסור שיהיו מ' סאה בתוך הכלי, שוה מעין למקוה, ואסור שיהיו גם מ' סאה של מעין.**

קושית הבית יוסף על הטור – לא ברור כמי הוא סובר, אם כרא"ש, הרי הרא"ש אמר שבשולי הגיגית למטה מספיק נקב כלשהו. ואם כרמב"ם, הרי בכלי הרמב"ם מצריך שיעור של טהרה והוא כמוציא זית, ואילו הטור הצריך גם כאן כשופרת הנוד בין בשל עץ ובין בשל חרס, כי לא חילק בזה. ואם כראב"ד, הרי הראב"ד חילק בין לטבול בתוכה לבין למשוך ממנה מים שמספיק בכדי טהרתו, ואת זה הטור לא חילק!

הסבר הטור ע"פ הבית יוסף – הטור סובר כדעת הרא"ש, ומה שכתב כאן שצריך לנקב כשופרת הנוד, הכונה מצדו של הכלי, והכונה שזה קרוב לשוליו של הכלי וכך לא יכול לקבל יותר שום דבר, אבל בשוליו של הכלי ממש ומלמטה מספיק נקב כלשהו כמו שראינו ברא"ש ובראשונים, וסמך על מה שכתב לקמן שכלי שניקב בשוליו אפילו כלשהו, אינו חשוב עוד כלי לפסול את המקוה, וכיון שכך, אינו נחשב עוד כלי וטובלים בתוכו. [ושם כתב בשם הרא"ש שכתב לכתחילה אין לעשות כך מקוה לכתחילה, ולכן לא הזכיר זאת כאן הטור]

סתם את הנקב בחומרים שונים, מה נחשב סתימה ומה לא:

תוספתא – "פקקו בסיד ובבנין אינו פוסל את המקוה, בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה, על גבי הארץ או על גבי סיד וגפסיס או שמרחו בטיט מן הצדדים אינו פוסל את המקוה". (שם)

פרוש הר"ש והרא"ש – סיד וצרורות כמו בנין וכ"ש כל אחד מהם לחוד (גר"א), לא נחשב כסותם את הנקב, ולכן זה עדין לא כלי ואינם מים שאובים והמקוה כשר, אבל סיד וגפסיס **יחד** חשובים **סתימה מעליא** ונחשב ככלי והמים שאובים. הושבה ע"ג הארץ **בלא סתימה** כדי שלא יצאו המים או הושיבו ע"ג סיד וגפסיס וכן מריחה בטיט מהצדדים לא נחשב כסתימה ולא פוסל את המקוה. **הגר"א הדגיש כי העיקר לדעת הרא"ש והר"ש היא האם יש סתימה מעליא או לא.**

המב"ם ע"פ פרוש הבית יוסף – סתימה בסיד **או** גפסיס כבר פוסלים את המקוה **כי אין זו דרך בנין** באלו ולכן נעקר ממנו שם בנין ושם כלי עליו וגם אין בו נקב ולכן פוסל, אבל שאר הדברים כגון סיד או בנין לא פוסלים את המקוה וגם כשר לטבול בהם כי אינם כלי (ואע"פ שאין נקב, כיון שהוא עדין שם בנין, כשר). **הגר"א הדגיש כי העיקר לדעת הרמב"ם היא האם זה כבנין או לא.**

ואח"כ כתב כמו הרא"ש, שאם הושיבו על גבי הארץ או ע"ג סיד או גפסיס ג"כ כשר, כי הם כארעא סמיכתא. וכן אם גרר אותו ע"ג סיד ונמרח ונסתם ג"כ כשר אע"פ שמרח בטיט מהצדדים, כי זה נחשב כבנין.

הלכה

מחבר

1. פסק את התוספתא וכו' אלעזר בר' יוסי וכדעת הרמב"ם, שאם לוקח כלי גדול (כגון חבית גדולה וכד') וניקבו נקב שמטהרו מטומאה (שאו לא נחשב כלי יותר), והוא כמוציא זית (פחות משופרת הנוד), וקבעו (קברו) אח"כ בארץ ועשאו מקוה (שני הדברים: בנין ואינו כלי), הרי זה כשר (ואפילו להטביל בתוכו).

ש"ך – כל מה שהתיר המחבר כשניקב בנקב המטהרו **זה רק בשולי הכלי** כשלא יכול לקבל מים יותר, אבל אם ניקב מהצד גבוה מהשוליים אפילו כשופרת הנוד, ויכול לקבל מים, פסול.

הקשה הש"ך על המחבר, הרי לקמן בסעי' מ' כתב שכלי שניקב בשוליו אפילו כלשהו, אינו חשוב כלי לפסול את המקוה, ומדוע כאן הצריך נקב המטהרו מלקבל טומאה? **ותרץ הש"ך**, שאולי כונתו למה שכתב שם בהמשך שאין לעשות לכתחילה מקוה כזה, אלא כפי שכתב כאן ע"י נקב גדול יותר המטהרו מלקבל טומאה.

אבל הפת"ש בסעי' מ' הוסיף להקשות, הרי כאן פסק המחבר כרמב"ם שנקב המטהרו חייב לבוא ביחד עם קבעו בארץ ועשאו בנין, ואילו בסעי' מ' פסק בפשיטות את דעת ר"ש ורא"ש שנקב לחוד מהני גם אם לא קבעו בארץ ואפילו לכתחילה לא זקוק לכך, ולזה יועיל תרוץ הש"ך? **ותרץ הפת"ש בשם הרעק"א**, שכאן מדובר לטבול בתוך הכלי הזה, ולזה צריך לקבעו כבנין ונקב המטהרו מלקבל טומאה כי פסול טבילה בכלי מדאורייתא, ולקמן בסעי' מ' מדובר לפסול את המים מדין שאובים שזה מדרבנן ולכן מספיק נקב כלשהו בלא קביעה בארץ, והמחבר הכריע

בעצמו להחמיר כאן כרמב"ם לענין טבילה ולהקל בהכשר המים כר"ש והרא"ש בסעי' מ' כי להרבה פוסקים מים שאובים מדרבנן.
אמנם שאל עוד הפת"ש, הרי לר"ש ולרא"ש יש חומרה, שאם סתם בסיד וגפסס חזר להיות כלי, ואם כאן זה מדאורייתא צריך להחמיר בזה כדעת הר"ש, ולא כרמב"ם שמקל בזה אם קבעו בארץ? **ופרש הפת"ש** שלכן המחבר נזהר בלשונו וכתב "סיד או גפסס" (עיין לקמן) ולכן זה לא נחשב סתימה כלל ואין זה כלי ולא יפסול. (ולרעק"א הגירסה ברמב"ם היתה "סיד וגפסס" ולא כמו שכתבנו לעיל)

רמ"א – פסק כרא"ש וכטור וכרמב"ן וכריטב"א שצריך שיהיה נקב כשפופרת הנוד, ויש להחמיר בזה. [בדרכי משה כתב שאם ניקב כשיעור של מוציא רימון כ"ע מודים שמותר אפילו לטבול בתוכו]

והקשה הש"ך, הרי הרא"ש והטור דיברו שקבעו שלם ואח"כ בא לנקב, ובזה גם הרמב"ם והשו"ע מודים שצריך כשפופרת הנוד, ומה המחלוקת בין המחבר לרמ"א?

ותרץ הש"ך, שהרמ"א סובר כתרוצים האחרים של הבי"י שמחלקים בין כלי אבנים שלא מקבלים טומאה וצריך לנקב כשפופרת הנוד, לכלים שמקבלים טומאה ומנקב כמוציא זית או שוקת שבסלע שאני, ועל זה דיבר כאן, ובא להרמ"א לומר, שאם קבעו שלם, אפילו הוא כלי המקבל טומאה, צריך לנקב כשפופרת הנוד.

פתח! תשובה – הביא בשם הרבה אחרונים שאם קבעו בארץ מועילה נקיבה אח"כ בשיעור של שפופרת הנוד. והסיק שלכתחילה או בדיעבד במקום שאין הפסד יש להוציא את הכלי, לנקב ואח"כ להחזירו, אבל במקום שיש הפסד או טרחה יש להתיר. **עוד כתב בשם הבאר יעקב**, שאם ניקב כדין וקבעו בארץ, ואח"כ להביאו למקום אחר, צריך לנקב מחדש, כי כבר נסתם בעת שקבעו.

2. כתב את הברייתא ע"פ פרוש הרמב"ם שאם פקק את הנקב בסיד ובבנין (צורות) אינו פוסל את המקוה, כי אין תרתי לריעותא ועדין הוא בנין, וכשר לכתחילה. אבל אם סתם בסיד או בגפסס (כעין סיד ולבן ממנו, שאין דרך לעשות בנין איתם ללא אבנים או צורות) שכבר אינו בנין וגם הוא כלי, המקוה הזה פסול עד שיקבע אותו בארץ או יבנה.

3. כתב עוד את הרמב"ם, שאם הוליכו על הארץ או ע"ג סיד ומרח בטיט או בצדדים (במקום לקבוע אותו) וע"י הגרירה נדבק שם כשר, כי זה נחשב כבנין, כי מכיון שהסיד על הארץ, כארעא סמיכתא דמיא.

רמ"א – פסק ע"פ הרשב"א, שמותר לעשות את הכלי הזה כמקוה בגג, ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן שחקקו ולבסוף קבעו, אבל חבור אבנים הרבה לא נקרא כלי.

סעיף ח'

משנה – "מעין שהעבירו מעל גבי השוקת פסול. העבירו על גבי שפה כלשהו, כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכלשהו". (מקוואות פ"ה מ"א)

המב"ם, רא"ש – פרוש, שמי המעין נופלים לתוך השוקת ומשם נמשכים ויוצאים לחוץ, והשוקת הוא כלי פסול שלא מטבילים בו וגם במים שיוצאים ממנו לא מטבילים. אבל אם מי המעין נופלים גם על שפת השוקת ויוצאים לחוץ, כשרים המים היוצאים מן השוקת, כי כל המים מחוברים למעין ע"י המים שנוגעים בשפת השוקת, ונטהרים, ואפילו אם היו המים שבתוכו מרובים.

הבג"ש, מש"נ – תמה מדוע המים האלו שירדו לשוקת נפסלים, הרי מי השוקת מחוברים למעין שמטהר בכל שהוא, וכן תמה מדוע לקמן בסעיף ט' התיירו לטבול כלי בתוך כלי ומה ההבדל? **ולכן הסביר רבנו שמשון**, שיש לחלק בין כלים תלושים שכשרים להטביל בתוכם, לכלים קבועים שהמעין נגרר על גבם, **שגזרו חכמים שלא להטביל בתוכם**, שמא יקבעו אותם במקום מוצא מים ואין שם כשפופרת הנוד ונמצאים המים העוברים על גביו פסולים. **הרא"ש שכתב שמן הדין אסורים המים האלו שירדו לשוקת ולא מצד גזרה, תרץ את קושית רבנו שמשון, שכיון שכלי מפסיק בין המים שיצאו חוץ לשוקת לבין המעין, לא נקראים מחוברים למעין ואסור לטבול בכלי הזה, משא"כ כשמטביל כלי בתוך כלי שהוא עצמו נטבל במקוה.**

ואין זה דומה למעין שנתן לתוכו מים שאובים שבטלים במעין, כי שמו של המעין לא בטל וכן מקוה שיש בו מ' סאה, אפילו נתן לתוכו אלף סאה שאובים לא בטל שמו ממנו, אבל כאן המים שיצאו לחוץ לא מחוברים, ובטל מהם שם המעין ופסולים לטבילה. והסיק שאין לטבול בתוך הכלי שהמעין עובר עליו, בין אם הוא מחובר ובין אם הוא תלוש ולא כרבנו שמשון.

מחבר

1. פסק כמשנה וכרמב"ם וכרא"ש, שמעין שמקלח לתוך כלי פסול לטבול בו, בין במים שבתוך הכלי ובין לאחר שיצאו ממנו (כשגלשו או שיש בו נקב **פחות** משפופרת הנוד – ב"ח), כי הם שאובים. **וכתב הט"ז**, שהמים שבכלי לא נטהרים בהשקה למי המעין, כי יש חשש שמא יטבול בתוך כלי שאינו מחובר.

ט"ז – כאן מדובר שהכלי הונח ע"י אדם מדעתו, שאם לא כן, היו המים מטהרים כמו בסעי' מא בכלים שתחת הצינור, שדוקא מדעת אדם בעיניו.

ש"ג – אם יש נקב **בשולי הכלי** כשפופרת הנוד, כך שאינו מקבל יותר מים מהנקב ולמטה, אז נתבטל ממנו שם כלי ומותר לטבול אפילו בתוך הכלי כמו שבארנו בסעיף הקודם.

2. אם המעין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, אז בתוך הכלי אסור לטבול אבל חוצה לו מותר **אפילו אם המים שבתוכו מרובים**.

ג"ח – דחה את דעת הרשב"א שמתיר לטבול בכלי באופן זה, כאשר היו מ' סאה מהמעין לפני שהגיע לכלי, וכתב שבשום דרך אסור לטבול בתוך הכלי.

מדוע מותר לטבול במים שמחוץ לכלי?

ט"ז. ע"פ הרא"ש. – כי המעין שנופל על שפת הכלי מטהר את כל המים בכלשהו, ואע"פ שמי הכלי מרובים, מ"מ כל המים מחוברים למעין ע"י המים המועטים הנופלים על שפת הכלי, ונטהרים מפסול השאיבה שלהם.

ש"ך. – לכאורה מה שמותר כשמקלח על שפת הכלי, זה דוקא באשבורן (כרמ"א בסע' יא), כי בריבוי נוטפים שוב אינו יכול לטבול בזוחלים, אבל מפשט ההלכה משמע שהם כמעין לכל דבר. **וההסבר לכך הוא, שכאן המים שבתוך הכלי הם עצמם מהמעין והמעין מקלח לתוכן והם מחוברים למעין.**

סעיף ט'

גמרא – "וואדא רבא לטעמיה, דאמר רבא: סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן, טהורים. ומקוה שחילקו בסל וגרגותני, הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה במקום אחד. והני מילי בכלי טהור, אבל בכלי טמא, מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא, סלקא להו נמי לכלים דאית ביה, דתנן: כלים שמילאן כלים והטבילם, הרי אלו טהורים... ואם אינו צריך להטבילו ומים המעורבים – עד שיהיו מעורבים כשפופרת הנוד." (חגיגה כב).

תוספתא – "קומקומוס שהוא מלא כלים והשיקן למקוה, אע"פ שפיו צר כל שהוא, כלים שבתוכו טהורים. הטהו על צדו עד שיהא בפיו כשפופרת הנוד." (מקוואות פ"ה ה"א) ופרש הר"ש שכשמטהו על צדו, אין מתחבר למעלה אלא מן הצד, ולכן צריך שפופרת הנוד

המב"ם. – פסק ע"פ הרמב"ם והתוספתא, שכלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכל, עלתה להם טבילה, אע"פ שפי הכלי צר יותר, שהרי המים נכנסים לו ומתוך שעלתה לו טבילה עלתה טבילה לכלים שבתוכו. **אבל אם הטהו על צדו והטביל לא עלתה להן טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד.** וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאים והטבילן, לא עלתה לו טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד.

כמה צריך במטביל במעין?

תוספתא – "עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה, צריכה שפופרת הנוד, ובמעין כלשהו".

רבנו שמשון – פסק את הברייתא הזו, שאם טובל את העריבה במעין, מספיק נקב כלשהו.

המב"ם. רא"ש. טור. – לא חילקו בדבר בין מקוה למעין, משמע שלא סוברים כמו הברייתא הזו, כי היא חולקת על המשנה (פ"ו מ"ה) ש"השידה והתיבה שבים אין מטבילים בהם, אא"כ היו נקובים כשפופרת הנוד. והרי ידוע שים מטהר בזוחלים לדעת רבי יוסי כמו מעין וזה בכלשהו. ומה שרבי יוסי לא חולק כאן, משמע שכשמטביל כלי בתוך כלי, והכלי החיצוני טהור, חייב לנקוב כשפופרת הנוד.

מחבר

1. פסק כרבא, וכרמב"ם, שכלי טמא שנתן בתוכו כלים טהורים והטביל הכל עלתה לו טבילה אע"פ שהכלי צר ביותר, כי מתוך שעלתה טבילה לכלי הטמא, עלתה גם לכלים שבתוכו והרי המים נכנסים פנימה. ואם הטהו על צדו, לא עלתה טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד, כי כשהנקב למעלה המים של המקוה צפים על גביו ומתחברים למים שבתוך הכלי, ולזה מספיק חיבור בכלשהו, אבל כשמטהו על צדו לא מתחבר למעלה, והמים שעל גב הכלי אינם מי מקוה ולכן חייב שפופרת הנוד (ט"ז וש"ך ע"פ הר"ש).
2. וה"ה אם היה כלי טהור וכלים טמאים בתוכו, לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה הכלי מנוקב כשפופרת הנוד.

המ"א

1. מותר לטבול כלים בסל או בשק שהוא מנוקב ומים מנטפים ממנו, וזה עדיף מכלי שמנוקב כשפופרת הנוד.
2. בס' רב ס"ו פסק שמותר לטבול כלי בתוך כלי כאשר פי החיצון מנוקב כשפופרת הנוד. ויזהר שהכלי הפנימי יהיה רפוי, כי אם הוא כבד ומונח בחיצון, לא עלתה הטבילה במקום שהוא מונח.

סעיפים י'-יא'

משנה – "מעין, העבירו ע"ג בריכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו, פסול לזבים ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת, עד שידע שיצאו הראשונים (שנכנסו לבריכה והיו כמקוה זמן שהפסיקו, וברגע שיצאו חזרו המים שבבריכה להיות מי מעין ומותרים בכל הני"ל)". (מקוואות פ"ה מ"א)

רא"ש. – משמעות הדבר שהבריכה מטהרת כמקוה, שמטהר באשבורן וצריך מ' סאה, ואם חזר והמשיכו חזר להיות לבריכה דין מעין לטהר בכל שהוא.

גית יוסף. ע"פ הרא"ש. ומה"ש. – מדובר שהבריכה היתה מלאה מי גשמים שאין מטהרים אלא באשבורן, וכשהעביר מי מעין חזרו מי הבריכה כאילו הם מי מעין לטהר אף בזוחלים ובכל שהוא ע"י חיבורם, וכשהפסיק את מי המעין מלקלח בבריכה ועכשיו אינה מחוברת למעין חזרה לדין מקוה. **משמע, שאם בהתחלה היתה הבריכה ריקה, ונמשכו אליה מי מעין, אפשר שלאחר שהפסיק את מי המעין, יהיו דין המים שבבריכה כמי מעין.** ונשאר בצ"ע על מסקנה זו.

המב"ם. – **מדובר שהיתה הבריכה מלאה מי מקוה,** ומדובר שמי המעין נכנסים לבריכה ולא יוצאים ממנו, וזה נקרא "שהפסיקו", היינו שהם לא יוצאים לחוץ אלא מכונסים, ויש שם מי מעין ומי מקוה וזה נידון כמקוה, כי מכיון שלא יוצאים החוצה, מי המעין לא מעלים את הבריכה לדרגת מקוה ופסק

מהם דין מים חיים. ואם המשיכו אח"כ, היינו שיצאו לחוץ כל מי המקוה והמעין שהיו קודם, אזי נידונים כמעין לטהר זבים ומצורעים. ואם נמשכים החוצה, אפילו שלא יצאו כל המים, עדין כשרים לטבילה כמעין לטמאים.

אבל אם הבריכה היתה ריקה בהתחלה והמשיך מי מעין לבריכה והם נקיים שם ולא נמשכים לחוץ, מסתפק הרמב"ם האם הם כמעין או כמקוה כיון שאינם נמשכים לחוץ.

מהר"ק בשם הראב"ד וכן פרש תפארת ישראל והרמב"ם בפרוש המשנה – כתב מפורש שמדובר שהעביר את מי המעין ע"ג בריכה ריקה, ואם הפסיקו דינו כמקוה.

מאיזה זמן לאחר הפסקת הקילוח חוזר לבריכה דין מקוה?

מהר"ק – מה שאם הפסיקו את הקילוח הרי הוא חוזר להיות כמקוה, **זה רק לאחר שנחו מי המעין במקוה** ונעשו אשבורן, אבל כאשר הם עדין חיים וזוחלים מכח נביעות המעין, אע"פ שהופסקו מהמעין הרי הם כמעין, כי לא פקעה חיותם מהם.

והוכיח זאת, מהמשנה במקוואות (פ"ה מ"ו), שגל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים הם טהורים, וכאן זה ודאי מעין שהופסק והולך למרחוק, אלא שהוא עדין זוחל ואין כאן אשבורן כלל, וזאת משום שהגל לא נח.

הראב"ד, רשב"א – אין חילוק בזה. **וכתב הב"י**, שמגל שנתלש ועלה אין ראיה, כי שם הגל נתלש מעצמו וחיותו רב וגם נתלש מהים עצמו וזו דרך זחילתו אף שנתלש, משא"כ כאן. ולכן כשהופסק המעין אין שם מעין עליו אף בזוחלים אלא דין נוטפים עליו. **וכן הכריע הש"ך**.

האם יש הבדל בין מי מעין מרובים למועטים?

רשב"א (שער המים בסוף תורת הבית) – מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין אפילו מי מעין מועטים, הם מטהרים את השאובים המרובים ולא משנה מה קדם.

הלכה

מחבר

1. פסק את המשנה ואת הרא"ש, שמעין שהמשיכו (בהיותו זוחל) לבריכת מים (מי גשמים) שהם נקיים ועומדים, יש לה דין מעין (כל הדינים,

לטהר בין בזוחלים ובין באשבורן וכלים בכל שהוא. לש"ך רק אם רבו מי המעין על מי הגשמים ולט"ז אפילו רבו מי הגשמים על מי המעין).

ואם הפסיק את הקילוח, חזר להיות לה דין מקוה (שמטהרת במ' סאה ובאשבורן), ואם חזר והמשיך את הקילוח, חזר להיות לה דין מעין (אבל לא כל הדינים, כי זבים ומצורעים חייבים מים חיים).

ש"ך – לעיל ראינו שהכריע כדעת הראב"ד והרשב"א, שכאשר הופסק המעין, יש עליו דין נוטפים **מיד** כמו כל מקוה אע"פ שעדין לא נחו המים כדעת הרשב"א והראב"ד ולא כמהרי"ק.

ט"ז – המחבר פסק בסעיף טו' כרמב"ם וכרא"ש שיש הבדל בין מעין זוחל שמטהר בזוחלים ובכלשהו גם אם מתרחב, למעין עומד שמטהר באשבורן ובכלשהו, וכאן מדובר שהמעין היה משוך תחילה והוסיף המשכתו לבריכה ולכן יש לו דין מעין, אבל אם המעין היה עומד מתחילה והמשיכו או ריבה עליו מים שאובים ואז נמשך, לא כשר יהיה לטבול בו יותר בזוחלים אלא רק באשבורן.

קושית הפר"ש – מה ההבדל בין הלכה זו לטבילה בנהרות בעת הגשמים בסעיף ב' שר"י והרמב"ם וסיעתו פוסלים, מדין רבו נוטפים על הזוחלים וכאן מותר?

תנצ"ה – ע"פ חידושו בסע' ב' לא קשה, שם יש חשש שהפשרת שלגים וגשמים יורדים ממקום גבוה אצל שפת הנהר ובוהא אין חיבור למעין, כי קטפרס אינו חיבור, ואז יש חשש שתטבול באותו מקום מדרון שלא כשר בזוחלים כי אין חיבור לזוחלים הנמשכים למטה, ובאופן זה מותר לטבול רק באשבורן, אבל כאן לא שייך חשש זה.

תנצ"ה – ע"פ שיטתו, אכן מותר כאן רק כאשר רבו מי המעין על מי הגשמים. וע"ע בזה בסע' טו' בבאור שיטת הש"ך.

2. כרשב"א, שמקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין, אפילו הם מועטים, הם מטהרים את מי המקוה השאובים ולא משנה מה קדם למה.

המ"א – ומ"מ טובלים בו רק באשבורן, ולא עדיף ממי נהרות שרבו הנוטפים על הזוחלים ששם מותר רק באשבורן.

ט"ז – טובלים במקוה זה רק באשבורן, כי מדובר במעין שהיה עומד בלא זחילה, והמשיכוהו לבריכה ע"י מים אחרים, אבל אם היה מהלך תחילה מטהר אף בזוחלים.

ודחה את השוואת הרמ"א של דין זה לדין נהרות שרבו בהם נוטפים על הזוחלים, כי שם יש טעם אחר לאסור בזוחלים כפי שבארנו מדין קטפרס אינו חיבור, וכאן יש סיבה אחרת לאסור בזוחלים, לפי שהמעין לא היה זוחל קודם.

סעיף יב'

משנה – "העבירו על גבי כלים או על גבי ספסל, רבי יהודה אומר: הרי הוא כמו שהיה. רבי יוסי אומר: הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטבול על גבי ספסל". (מקוואות פ"ה מ"ב)

ה"ש – מדובר שהעבירו על גבי כלים נקובים, כי אחרת הדבר לא שונה משוקת.

המב"ם, רא"ש – מדובר שהעבירו על גבי אחורי הכלים, היינו דפנותיהם מבחוץ, ואפילו כך לפי רבי יוסי דינו כמקוה, שנפסלו מלטהר בזוחלים ובכל שהוא, וטבילה ע"ג ספסל זו גזירה שמא יטבול בכלי.

מחבר

1. פסק את המשנה וכדעת רבי יוסי וכהבנת הרמב"ם והרא"ש (ולא כר"ש), שמעין שהעבירו על גבי אחורי הכלים והמשיכו למקום אחר, חזר להיות לו דין מקוה, כי הכלי מפסיק בין המעין למים היורדים על גביו (ט"ז).
- ט"ז** – מדובר שהמעין עובר כולו ע"ג אחורי הכלים ואין עובר כלל על צדדיו, אחרת יהיה מותר כמו בסעי' ח'.
- דרישה** – מדובר שנפסק הקילוח, אחרת יש לזה דין מעין ממש.
- ש"ך** – חלק עליו, כי זה שמקלח על אחורי הכלים הרי זה כהפסק, ולכן יש לזה דין מקוה כמו שמשמע בפוסקים. **וכל זה שמקלח על אחורי הכלים, אבל אם קצתו מקלח מחוץ לכלי יש לו דין מעין.**
- תוספות יו"ט** – מה שמדובר כאן שלאחר הקילוח על אחורי הכלים יש לזה דין מקוה, זה רק כאשר המים היו יכולים לעבור גם ללא הכלים, אבל אם עוברים רק בגלל הכלים, גם למקוה לא צריכים להיות כשרים, מדין מים שאובים.
- פרישה** – חלק עליו, וכתב שבכל ענין מותר, ורק במי גשמים יש לחלק בזה, אבל לא במי מעין, וע"ע לקמן בסעי' מט.
2. ובלבד שלא יטבול על אחורי הכלים ממש, כי אע"פ ששם אין שום הפסק וצריך להיות לזה דין מעין, מ"מ אסור, **גזרה שמא יטביל בתוך הכלים** (גזרת מרחצאות, פרוש הרא"ש והרע"ב).
- טור וב"י בשם הראב"ד ועוד** (ס' קצח) – דוקא בכלים המקבלים טומאה שייכת גזרה זו, אבל בכלי חרס וכיו"ב שלא מקבל טומאה, לא ומותר לטבול לכתחילה על גבם.
- טור בשם הרא"ש** – לא חילק בזה ואסר תמיד. והב"י תמה על דבריו, ולכן פסק בשו"ע בס' קצח שאשה שטובלת ויש טיט במקום שטובלת, לא תעמוד ע"ג כלי עץ, כי מקבלים טומאה בגבן, ולא על שום כלי הראוי למדרס (שאלו מקבלים טומאה).
- רא"ש ע"פ הש"ך** – הסביר את דעת הרא"ש, שכל כלי אסור לטבול כשעומד על אחוריו (גבו) בין מקבל טומאה ובין לא ואין חילוק בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם טבלה כך, עלתה לה טבילה.
- הכרעת הש"ך** – בכלי חרס יש להקל בדיעבד כשטבלה כך על גבן, כי גם הראב"ד מתיר לכתחילה בכלי חרס, אבל בשאר כלים אין להקל.

סעיפים יג'-יד'

משנה – "הזוחלים כמעין והנוטפים כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלים שרבו על הנוטפים שהם כשרים (ודינם כזוחלים שמטהרים בכל שהן). ונוטפים שעשאן זוחלים (מקוה שנפרץ ומימיו יוצאים וזוחלים) סומך אפילו מקל, אפילו קנה (למנוע יציאת המים), אפילו זב וזבה, יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילים בו". (מקוואות פ"ה מ"ה)

זוחלים כמעין	נוטפים כמקוה	נוטפים שעשאן זוחלים
פרוש הר"ש ורע"ב והרא"ש בתשובה	מי גשמים שנוטפים דינם כמקוה	מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלים סומך אפילו מקל או קנה או זב וזבה שסומכים ביד או ברגל וסותמים מקום יציאת המים ונעשים חזרה אשבורן ויורד הטמא וטובל לדעת רבי יהודה
פרוש הרמב"ם והרא"ש בהלכות	מעין שעל ההר ומימיו נוטפים טיפה טיפה למטה, אע"פ שיורדות במרוצה, כיון שאינם זוחלים אלא יורדים בהפסק, יש להם דין מקוה וכשר במ' סאה ובאשבורן (ופסול לזב, זבה ולקדש בהם מי חטאת)	נוטפים שרוצה לעשותם זוחלים, סומך לנוטפים מקל או קנה שהם כלים והמים יורדים דרכם במקום לנטוף טיפה טיפה בלי הפסק ואז יטבלו בו זב וזבה, כי אלו מים חיים. ורבי יוסי סובר שלא ישים שם מקל או קנה כי אלו פשוטי כלי עץ שמקבלים טומאה מדרבנן.

מחבר

1. פסק את המשנה ע"פ פרוש הרמב"ם, שמעין שיורד מההר טיפין טיפין בהפסק, זהו נוטפים ויש לו דין מקוה אא"כ יורד בקלוח בלא הפסק ואז יש דין מעין.
2. כרבי יוסי, שמעין נוטף שרוצה לעשותו זוחלים כגון שסמך למקום הנטף טבלא של חרס חלקה (שזהו דבר שאינו מקבל טומאה), הרי המים זוחלים ויורדים עליה הם כשרים כמעין. אבל דבר שמקבל טומאה אפילו מדרבנן כגון קנים של כלי עץ, אין מזחילים בו.
3. כרמב"ם שזוחלים שקלחן בעלי אגוז כשרים, שאין עליהם אלו חשובים ככלים.

עיין לקמן בסעי' מח שהרא"ש, הטור והשו"ע לכאורה סתרו את עצמם, שכאן פסקו בנוטפים שעשאן זוחלים שמדובר שממשיך מי מעין, ובסעי' מח פסקו כמו הר"ש שמדובר לענין המשכת מי גשמים למקוה שאסור שתהיה ע"י דבר המקבל טומאה, אע"פ שלרמב"ם זה מותר. ושם הבאנו את הסבר הב"י שהרא"ש, הטור והשו"ע החמירו כשתי השיטות, ע"ש באריכות.

סעיף טו'

הדין ברבו נוטפים על הזוחלים במעין

משנה – "למעלה מהם (ממי גבאים, מי תמציות ומי מקוה שיש בו מ' סאה): מעין שמימיו מועטים (ואין גוף הטובל יכול להיכנס בהם) שרבו עליו מים שאובים (מילא מים ונתן לתוכו), שוה למקוה לטהר באשבורן (אבל זוחלים לא מטהר) ולמעין להטביל בו בכל שהוא". (מקוואות פ"א מ"ז)

משנה – "מעין שהוא משוך כנדל, ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה. היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין להטביל בהם בכלשהו". (מקוואות פ"ה מ"ג)

תוספתא – "מעין שהוא משוך כנדל וריבה עליו **והרחיבו**, מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שיכול להלך מתחילתו". (פ"א מ"ז)

פרוש הרמב"ם והרא"ש – מדובר שריבה לתוך הנחל מים שאובים והתחזקו הנחלים הקטנים שיוצאים ממנו ונמשכו הרבה, מטהרים כזוחלים ובכלשהו, כי בכל מקרה היו מגיעים לשם, אבל אם היה המעין עומד וריבה לו מים שאובים עד שהמשיכו אינו מטהר במקום זחילתם אלא באשבורן כמקוה ובכלשהו כמעין. והם סוברים שהתוספתא והמשנה בפ"א מ"ז מדברים במעין שעמד קודם שריבה עליו מים שאובים.

וכתב הבית יוסף בבאר דברי הרמב"ם, שמדובר שמרבה מים שאובים בגומת המעין ששם חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם וכן משמע מלשונו 'לתוך המעין' – בעיקר המעין, ולא בנחלים שנמשכים ממנו, אבל אם ריבה בנחלים שנמשכים ממנו ורבו השאובים על מי המעין הנוטפים נפסל מלטהר אפילו באשבורן כי זה נקרא ממש מים שאובים.

הב"י התקשה מדוע אם ריבה במים הנחלים מן המעין אינם אפילו כמקוה, הרי בלא הריבוי הם מטהרים בכלשהו, ובזוחלים במ' סאה, וא"כ כמו שבמקוה אם ריבו בו כל מים שאובים שבעולם הוא כשר, כך צריך להיות גם פה: **ולכן באר הב"י**, שאפשר לומר, שכונת המילים 'לתוך המעין' או 'בעיקר המעין' שייך גם במים הנמשכים וניגרים מהמעין, וכתב הרמב"ם לשונות אלו למעט מקרים בהם ריבה מים שאובים מחוץ למים הניגרים מהמעין והתפשטו ונגעו במים הניגרים מהמעין שאז לא מתבטלים. אמנם סייג הב"י שאפשר לשונות אלו של הרמב"ם הם בלאו דוקא.

פרוש הר"ן והראב"ד – ריבה לתוך הנחל שמשוך כנדל מים שאובים, במקומות שהיה זוחל בו מתחילה מטהר כמעין בזוחלים ובכלשהו, ובמקומות שהוא זוחל בהם עכשיו מחמת ריבוי הנוטפים מטהר כמקוה באשבורן ובכלשהו. ואם היה עומד אזי לכל מקום שנמשך מחמת המים השאובים מטהר באשבורן ובמ' סאה, ובמקום שהיה עומד מתחילה שוה למעין להטביל בו **בזוחלים ובכלשהו**. ודבריהם מסתדרים עם התוספתא שמחלקת בין מקום שהיה זוחל מתחילה למקום שנמשך יותר מחמת המים, וכך יש לפרש את המשנה בפ"א מ"ז.

[הר"ן רצה לומר שפרוש זה הוא שיטת הרמב"ם, אך הב"י דחה הבנה זו]

פרוש הר"ש – מעין שהוא משוך כנדל עם נחלים קטנים וריבה מים, כלומר, **עשה בריכות לכל המקומות שהיה מוליך ונתמלאה כל אחת מים**, הרי זה מעין כמו שהיה, כלומר, במקומות שהיה זוחל קודם שריבה מטהר בזוחלים, ובצדדים מטהר באשבורן כפי שמפורש בתוספתא פ"א מ"ז בלשון 'שהרחיבו' מחמת הבריכה שעשה, ובמשנה בפ"ה מ"ג. ואם המעין היה עומד והרחיב מקום עמידתו וגרם לו לזחול מטהר באשבורן כמקוה.

אבל אם ריבה עליו מים שאובים מטהר באשבורן בלבד ובכלשהו, אפילו במקום שהיה זוחל בהתחלה, כפי שנאמר במשנה בפ"א מ"ז.

הוספת מים שאובים למעין שמימיו מועטים

משנה – "למעלה מהם (ממי גבאים, מי תמציות ומי מקוה שיש בו מ' סאה): מעין שמימיו מועטים (ואין גוף הטובל יכול להיכנס בהם) שרבו עליו מים שאובים (מילא מים ונתן לתוכו), שוה למקוה לטהר באשבורן (אבל זוחלים לא מטהר) ולמעין להטביל בו בכל שהוא". (מקוואות פ"א מ"ז)

מרדכי ורא"ש בשם מהר"ם מרוטנבורג – מעין כלשהו אינו נפסל כלל לטבילה במים שאובים שמצטרפים אליו, **ומותר אף לכתחילה לרבות מים שאובים למעין**, וזו הרבנותא, שאע"ג שאין כל גופו עולה אלא במים השאובים, כי המעין היה עם מעט מאוד מים, מ"מ מותר לכתחילה לרבות מים שאובים עליו. וכך פסקו רוב הראשונים **אבל מסיבות שונות**:

המה"ם והראב"ד – סוברים שמעין כלשהו אין מים שאובים פוסלים אותו אפילו לא לאדם, כי הם סוברים שאדם נטהר במעין בכלשהו. **השב"א והרא"ש** – אע"פ שסוברים שאדם נטהר במעין במ' סאה ולא בכלשהו, מ"מ מעין לא נפסל אפילו במים שאובים. **המג"ן** – ג"כ סבר להלכה כרמב"ם וכראב"ד, אך חשש לחלק בין קדמו השאובים למעין שנפסל, לקדם המעין לשאובים שכשר. וכתב להיזהר בזה לכתחילה.

דעה אחרת במהד"ג – במעין ג"כ פסולים ג' לוגין מים שאובים. **וכתב מהרי"ק** שלפי שיטה זו, המשנה שהתירה מעין שרבו עליו מים שאובים, התירה אותו רק לענין טבילת כלים, כי מעין כלשהו מטהר כלים וזה נחשב כמקוה שלם שמים שאובים לא פוסלים אותו, אבל לטבילת אדם שצריך מ' סאה, אין שם מקוה עליו.

מהנה – פסק כמרדכי וכרא"ש וכרוב הראשונים, שמעין כל שהוא, יכול לתת לתוכו כמה מים שאובים שירצה והוא יהיה כשר אע"פ שהם רבים על מי המעין.

המ"א – ואין חילוק בזה בין קדם המעין לקדמו המים השאובים. **והביא כ"א את הרמב"ן**, שחילק בזה ופסל אם קדמו המים השאובים למי המעין אם לא היו בהם מ' סאה קודם, **וע"ע לקמן בסעי' מ' שם החמיר הרמ"א כדעה המחמירה שהובאה במרדכי, ע"ש. ובדגול מרובה בסעי' כד התיר לכתחילה** כאשר ידוע שהמעין נובע כל הזמן.

לא ברור מדברי המחבר כיצד פסק ברבו נוטפים על הזוחלים ויש סתירה בדבריו מכמה סוגיות ונחלקו בזה הט"ז והש"ך:

שיטת הט"ז – הבין שהלכה כרמב"ם וכרא"ש שאפילו הנוטפים מרובים, מ"מ יש להם דין מעין כאשר המעין היה זוחל מתחילה. וכך מוכח במחבר בסעי' ח', במעין שמקלח על שפת הכלי ולתוכו. ומה שאסור לטבול בנהר בסעיף ב' זה משום חשש קטפרס כפי שבארנו לעיל. ולכן בסעי' י' יש דין מעין לבריכה, אע"פ שרבו השאובים על מי הבריכה, ומה שהרמ"א למד בסעי' יא שזה כמו מרבו נוטפים בנהר בסעי' ב', עיין שם שהט"ז חלק על הרמ"א בזה. וכאן בסעיף טו' מדובר שהמעין הזה שנכנסו לו שאובים **כשר רק באשבורן ולא בזחילה**, ע"פ דעת הרא"ש והרמב"ם, כי המעין היה עומד ולא נמשך. **שיטת הש"ך** – גם כתב שהמחבר סובר כדעת הרא"ש והרמב"ם שיש הבדל בין מעין עומד למעין זוחל. **אמנם במקומות אחרים** משמע מדבריו שהלכה כר"ש שאסור בריבוי נוטפים על הזוחלים בכל מקרה, ולכן את סעי' י' העמיד ברבו הזוחלים על הנוטפים ובסעי' יא' מותר רק באשבורן כפי שפסק הרמ"א, ובסעי' ח' פרש שהמים בכלי מחוברים למעין והוא מקלח לתוכם כל הזמן ולכן שם טהורים כמעין, משא"כ במקרה אחר. **ולתרי דברי הש"ך פרש הפרי דעה**, שמה שאסר בסעיף ב' להטביל בנהרות, זה ע"פ תרוץ תרומת הדשן בסעיף ב' שיש הבדל בין רבו נוטפים על הזוחלים שאז דינו באשבורן כמו בסעיף ב' וסעיף י', לרבו שאובים על הזוחלים כמו כאן בסעיף טו' שמקלים שדינם כמעין כי מים שאובים נזרעים במעין. אמנם נשארתי בצ"ע על תרוץ זה מסעיף יא', שם מדובר ממש על רבו שאובים על הזוחלים ממעין וכתב המחבר שמטהר רק באשבורן, ולכאורה לפי הש"ך צריך להיות טהור גם בזוחל.

מים שאובים שנטהרו במעין ועברו למקוה חסר

ש"ך – אם הלכו אותם מים שאובים שהשליכו במעין למקוה שחסר ממ' סאה, הסתפק רבנו ירוחם, כי יש מתירים לטבול בו ויש אוסרים. **ומכריע הש"ך** שבמקוה חסר רובו יש להחמיר, אבל אם חסר פחות מכ' סאה אפשר להקל שמצטרפים להשלים למ' סאה מים כשרים. **פתח: תשובה** – **הנודע ביהודה תמה על הש"ך**, הרי הספק הוא לגבי מקוה שנכשר בהשקה האם לאחר שהתערבו נסתם הנקב, האם עדין כשר, ושם הכריע להחמיר לכתחילה וגם שם תמה הנוב"י על הש"ך והכריע להקל. **וגם החת"ס** כתב שנהגו במקומו שעושים ב' מקוואות ונקב שפופרת הנוד ביניהם וממלאים את האחד עד שיעלה על גדותיו ויתמלא השני וירוקנו את הראשון וינקו אותו ויחזרו וימלאו אותו וכן הלאה, ואין לחשוש כלל לדברי הש"ך.

דין הוספת מים שאובים למקוה שיש בו מ' סאה

משנה – "היה בעליון מ' סאה (כשרים) ובתחתון אין בו כלום, ממלא בכתף ונותן בעליון (והוא נשאר כשר כי יש בו מ' סאה כשרים) עד שירדו לתחתון (ויכשר ע"י השקה) מ' סאה". (מקוואות פ"ו מ"ח) **משנה** – "נפל לתוכו יין [או] מוהל (שיוצא מהזיתים) ושינו את מראיו, פסול (משום שינוי מראה). כיצד יעשה? ימתין עד שירדו גשמים. היו בו מ' סאה, ממלא בכתף ונותן לתוכו, עד שיחזרו למראה המים". (מקוואות פ"ז מ"ג) **תוספתא** – "שני מקוואות, אחד יש בו מ' סאה, ואחד אין בו, ונפלו ג' לוגין מים שאובים לאחד מהם, אני אומר, לתוך של מ' נפלו". (פ"ב ה"ב)

רא"ש, ר"ש, רי"ג, רמב"ם, רמב"ן, ר"ן – מכאן למדו הראשונים שמקוה כשר אינו נפסל אפילו אם רבו המים השאובים על הכשרים. **ראב"ד ע"פ הסבר הבית יוסף** – אם יש מקוה כשר ונטל סאה ונתן סאה מים שאובים, נפסל המקוה אם נפלו בו למחצה וכ"ש אם יש רוב שאובים, כי נטל את המים הכשרים. (אבל בנתן שאובים ולא נטל גם הוא מודה שכשר כמו פסק הראשונים לעיל, וע"ע בזה לקמן בסעי' כד) **השב"ם** (ב"ב סו. ד"ה "ומתמה") – משמע שסובר שמקוה שלם ג"כ נפסל במים שאובים. **ר"ן** – אע"פ שהרשב"ם חולק על זה, **הלכה למעשה שהמקוה לא נפסל ולא כרשב"ם**. **וכתב עוד**, שאפילו מקוה שאין בו מ' סאה מכונסים אלא בהשקה, כגון שתי גומות של עשרים ולול פתוח מזה לזה ונושקים זה את זה בכשפופרת הנוד שהוא ערוב מקוואות, נקרא מקוה שלם ולא נפסל בתוספת מים שאובים לאף אחת מהגומות. ואכמ"ל בראיותיו. **מחנה** – פסק כרמב"ם וכרא"ש שמקוה שיש בו מ' סאה יכול להכניס לתוכו כמה מים שאובים שירצה והם כשרים, אע"פ שהשאובים רבים על הכשרים שהיו בו מתחילה.

מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו מ' סאה מים כשרים

מהי כמות המים השאובים שצריכה ליפול כדי שיפסל?

משנה – "העידו משום שמעיה ואבטליון ששלושה לוגין מים שאובים פוסלים את המקוה וקיימו חכמים דבריהם". (עדויות פ"א מ"ג) **משנה** – "רבי אליעזר אומר: רביעית מים שאובים בתחלה פוסלים את המקוה (כי רביעית יש לו שם מקוה לענין מחטים וצינורות וכבר יש עליו שם מקוה פסול) ושלושה לוגין על פני המים (כשכבר היו שם מים קודם אך לא מ' סאה). וחכמים אומרים: בין בתחלה ובין בסוף שיעורו בשלושה לוגין". (מקוואות פ"ב מ"ד) **המב"ם, השב"א** – הלכה כחכמים ששלושה לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה בין בתחלה כשהוא ריק ובין בסוף ופחות מזה לא. **למה שלושה לוגין? ראב"ד** – זה שיעור רבע ההין שהוא השיעור הקטן ביותר שבנסכי הציבור והואיל ושיעור זה חשוב לנסכים של קרבנות ציבור, חשוב הוא לפסול את המקוה בשאובים. **רא"ש** – שלושה לוגים ראויים לרחיצת אדם, ראשו ורובו. **מחנה** – פסק כמשנה וכרמב"ם ולכן כל זמן שאין במקוה מ' סאה מים כשרים, אפילו חסר כלשהו, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים פסלוהו.

הדין כשחט כסותו שהיתה עם מים:

משנה – "שנים שהיו מטילים למקוה, זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה, הסוחט את כסותו (טבל בגדו במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות והגביה את הבגד וסחטו) ומטיל ממקומות הרבה (המים נפלו מהרבה מקומות בבגד שלו)...רבי עקיבא מכשיר (כי צריכים ליפול ממקום אחד ומכלי אחד) וחכמים פוסלים. אמר רבי עקיבא: לא אמרו מטילים אלא מטיל, אמרו לו: לא כך ולא כך אמרו, אלא שנפלו שלושה לוגין". (מקוואות פ"ג מ"ג)

המב"ס, רא"ש – הלכה כחכמים שפוסלים.

המב"ס, בשם הראב"ד – הסיבה שבסוחט כסותו למקוה הוא נפסל, **זה מפני שזה נחשב כאילו המים יורדים למקוה מתוך ידי האדם**. **בית יוסף** – מבאר מדוע בסעי' ז' לגבי כלי מנוקב שמתהווה מלקבל טומאה, יכול לשמש כמקוה ואילו כאן בבגד שהוא ככלי מנוקב פסול, **ומסביר**, שגם בכלי מנוקב, אם יפלו המים מתחת ידי האדם יהיה פסול, ומה שבכלי לא פסול, זה רק כשיפלו המים **ממילא** למקוה מכלי זה, שכיון שאינו כלי יותר, כשר.

ג"ח – **דקדק בבאור הבית יוסף שדוקא כשהאדם מכוון** אז נפסל, ואם נופלים המים שלא בכוונה נחשב כנפל ממילא ולא פוסלים משום ידי אדם. **ש"ס** – **חלק על הב"ח, וכתב שכל מה שבא מיד האדם פסול, בין בכונה ובין שלא בכונה**, ומה שכתב הב"ח שכשר כאשר נופל "ממילא", זה דוקא כשנפלו המים ממילא מהכלי הנקוב בלא שהאדם רצה בזה כלל. ובזה תרץ הש"ך מדוע לקמן בסעי' מ' מותר לנקות את המקוה ע"י הוצאת המים בכלי נקוב כשלהו בשוליו וזה לא נחשב בידי אדם, כי שם כשבא לשאוב את המים, לא מעוניין שירדו בחזרה למקוה, שהרי הוא רוצה לנקותו, ומה שנופלים זה ודאי "ממילא" ולכן הוא נפסל מהטעם של ידי אדם. ע"ש עוד באריכות גם בדברי הטי"ז בזה.

מחבר – הלכה כחכמים וכתב"ס ולכן ג' לוגים שנפלו למקוה שאין בו מ' סאה פסולו, בין אם נפלו כולם מכלי אחד ובין אם סחט את כסותו והגביהו מהמים והמים נפלו למקוה ממקומות הרבה וכן המערה מהצרצור (כלי חרס עם רשת) ומטיל ממקומות הרבה, פסול. **ט"ז** – **מהב"ח משמע** שאם נסחטים על ידו המים מהבגד אבל הוא לא מתכוון לזה, זה לא נחשב ע"י אדם, **ואין הלכה כן, אלא בין אם מתכוון ובין אם לא מתכוון, מ"מ פסול למקוה ונחשב בידי אדם, ורק כשנופלים המים "ממילא" לא פוסל**. וכך ראינו גם בש"ך לעיל.

ש"ס – אם הכניס את כסותו למקוה ולא הגביה אותה, כיון שהמים שבכסות באים ממקוה זו ועדין מחוברים לה, לא נעשו שאובים. **עטרת זהב** – **י"א**, שכל זה דוקא כשהמים זבים בעצמם מהכסות למקוה ואז מכיון שלא הגביהו לא נקרא שאובים, אבל אם סחט בידיים, אז אע"פ שהכסות עדין במקוה, פסול. **המעדני מלך כתב שלא יודע מיהם אותם י"א, והסביר הש"ך שמדובר ברוקח**, שכתב שזה נפסל בכסות כאשר עוקר את המים מתוכו, והיינו כאשר הוא סוחט בידיים.

הדין כשזרק מים למקוה בידיו וכן כמנתז מים ע"י בהמה:

משנה – "המסלק את הטיט לצדדים (מקרקעית המקוה) ומשכו ממנו שלושה לוגים, כשר. היה תולש (בידיו את הטיט) ומשכו ממנו שלושה לוגים, פסול, ורבי שמעון מכשיר, מפני שלא התכוון לשאוב". (מקוואות פ"ב מ"ו)

תוספתא – "וכן היה רבי יוסי אומר: זילף בידיו וברגליו שלושה לוגים למקוה, פסול. הוליכו עם הקרקע, כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהם וברגליהם ג' לוגים למקוה כשר. ולא עוד, אלא אפילו עשו מקוה בתחילה כשר". **פרוש הרא"ש והט"ז** – זילף בידיו וברגליו זה ממש מים שאובים כי אינו בידי שמים, ועם הקרקע כשר כאשר יש רוב כשרים. **בסיפא מתחדש שברגלי בהמות זה כשר**.

פרוש הר"ש, ע"פ הב"י – מדובר שנמשכו ג' לוגים למקוה בהמשכה על הקרקע ואז זה כשר. **ואין חילוק בזה בין אדם לבהמה**. **פרוש הראב"ד והר"ש, ע"פ הט"ז** – מה שרבי יוסי אוסר בזילוף זה כאשר הזילוף היה ממים שאובים ולכן אסור, אבל בסיפא מדובר שזילפו מים שאינם שאובים, כי הביאום בידיהם ורגליהם מהנהר, ואפילו עשו כל המקוה כך בהמשכה, כשר, ובלא המשכה כשר כאשר יש רוב מים כשרים. **ואין חילוק בזה בין אדם לבהמה**.

מחבר – פסק את המשנה והתוספתא שאם זרקם בחפניו, פסול.

המ"א

1. פסק את המשך דברי רבי יוסי ע"פ הרא"ש, שאם העביר ג' לוגין בידיו ע"ג קרקע (כלומר נמשכו על הקרקע בלא הגבהה) או שנתזו מרגלי בהמה, כשר.
  2. **והביא כ"א את הר"ש לפסול**, וזה כדן רגל אדם ובשניהם כשר רק אם מעביר על גבי קרקע שנחשב כהמשכה ובלא זה, זה נחשב כשאיבה, וע"ע בזה בסעי' לט.
- ט"ז** – האריך לדחות את הבנת הר"ש כפי שהבינו אותו הב"י והרמ"א, וכתב שהוא סובר כמו הראב"ד שגם באדם מותר בזילוף בידיו כאשר אותם מים אינם שאובים ואין שום חילוק בין רגל אדם לבהמה, ולכן לכו"ע בבהמות מותר בזילוף, שלרא"ש ולטור מותר בבהמה, ולר"ש ולראב"ד מותר גם באדם, וכונת הרמ"א שחייב להעביר בהמשכה ע"ג קרקע, זה רק אם כל המקוה נעשה כך, כי בזילוף מותר רק כשיש רוב מים כשרים.

שלושה לוגים שנפלו מכמה כלים באיזה אופנים נפסל ובאיזה לא

משנה – "מכלי אחד, משנים ומשלושה, מצטרפים. ומארבעה, אין מצטרפים...במה דברים אמורים? בזמן שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון (כלומר שהתחיל השני לשפוך מים לפני שהראשון הפסיק ואז יש צירוף של כמות המים משני הכלים)". (מקוואות פ"ג מ"ד)

גמרא – "דתניא: שלושת לוגים מים שאובים שנפלו למקוה בשנים ושלושה כלים, ואפילו בארבעה וחמישה כלים פוסלים את המקוה. יוסף בן חוני אומר: בשנים ושלושה כלים פוסל את המקוה, בארבעה וחמישה אין פוסלים את המקוה".

רש"י – מדובר שנפל לוג מכל כלי, ולכן בארבעה כלים ויותר שלא נופל לוג מכל כלי אלא פחות מזה, לא נפסל המקוה. משמע שאם יפול מכלי אחד שני לוגים ומשני הכלים האחרים יפלו יחד לוג אחד, יהיה המקוה כשר. **הבית יוסף התקשה בדבריו** וניסה לדחוק ולהסביר שגם רש"י יודה שגם נפל מכלי מסוים פחות מלוג, כל עוד שסך הכל יש ג' לוגים פסול.

תוספות ע"פ ראב"ד, רא"ש, רמב"ם – אע"פ שת"ק בברייתא סובר שאפילו בארבעה וחמישה כלים פסול, ורבי עקיבא (במשנה לעיל) חולק ואומר שנפסל רק מכלי אחד, מ"מ הלכה שמשלושה מצטרפים, מארבעה לא מצטרפים.

משנה – "במה דברים אמורים? בזמן שלא התכוון לרבות, אבל התכוון לרבות, אפילו קורטוב בכל השנה מצטרפים לשלושה לוגים". (מקוואות פ"ג מ"ד) [הב"י כתב בשם הראב"ד, שכל זה בשנים ושלושה כלים, אבל בכלי אחד, בין כך ובין כך צריכים להצטרף]

פרוש הטור והרבנו ירוחם – אם בשעה ראשונה שהתחיל לשפוך מים מהכלי הראשון התכוון להטיל שלושה לוגים, מצטרף אפילו נתן מעט מעט מים מהרבה כלים.

פרוש הבית יוסף ע"פ הרמב"ם, וכו' פרש רבי עובדיה מברטנורא ותוס' יו"ט – כשמטיל את המים השאובים למקוה הוא מתכוון לרבות את מי המקוה שיהיו בו מים בשפע ולא יחסרו מים כשיטבלו בו אנשים, אבל אם לא הטיל את המים כדי לרבות את מי המקוה, אז משנים ושלושה כלים מצטרפים, מארבעה וחמישה לא.

פרוש הרשב"א – אם המים נפלו בלא כונה למקוה, אז בשנים ושלושה כלים מצטרפים ובארבעה לא, אבל אם נתן את המים למקוה בכוונה, מצטרפים תמיד.

מחבר

1. פסק את המשנה, ולכן אם שאב מים למקוה שאין בו מ' סאה משנים או שלושה כלים מזה קצת ומזה קצת, מצטרפים לג' לוגים.
2. כל זה שמתחיל להטיל מהכלי השני בטרם פסק מהראשון ואז מצטרפים, אבל אם פסק הראשון אין מצטרפים.
3. כת"ק וכראשונים, שמה שאמרנו שמצטרפים אם התחיל להטיל מהשני קודם שפסק הראשון, זה דוקא עד שלושה כלים, אבל ארבעה כלים לא מצטרפים, ואפילו אם נפלו כולם יחד, כי אין לוג מכל כלי (רש"י ושי"ך)
4. כמשנה ע"פ פרוש הטור, שכל מה שלא פוסל כשזה מארבעה כלים, זה רק כאשר לא היתה דעתו מהתחלה ליתן את כל שלושת הלוגים, אבל אם התכוון לתת את כל שלושת הלוגים, אפילו לא נתן אלא מעט מעט מכל כלי שהוא, מצטרף ונפסל.

סעיף טז'

משנה – "הספוג והדלי שהיו בו שלושה לוגים מים ונפלו למקוה (שאיין בו מ' סאה), לא פסלוהו, שלא אמרו אלא שלושה לוגים שנפלו". (מקוואות פ"ו מ"ד)

פרוש הרמב"ם והרא"ש – מדובר בספוג שבלועים בו שלושה לוגים וכשנפלו למקוה התערבו המים הבלועים בו עם מי המקוה, וכן דלי שפיו צר ובו שלושה לוגים מים שאובים ונפל למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו אלא התערבו עם מי המקוה, לא פסלוהו כי צריך שיפלו שלושה לוגים ולא שיתערבו בלא לצאת.

פרוש הר"ש – מדובר בדלי שהיו מים בלועים ודבוקים בו ולא שלושה לוגים מים בעין כמו בספוג ולכן לא גזרו בהם מדין שלושה לוגים שנפלו.

מחבר – פסק את המשנה ע"פ פרוש הרא"ש והרמב"ם.

סעיפים יז'-יח'

משנה – "האביק (כלי מתכת שעומד באמצע האמבטי) שבמרחץ בזמן שהוא באמצע, פוסל, מן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק, כשר. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: אם מקבל האביק כל שהוא, פסול". (מקוואות פ"ו מ"י)

באור המשנה ע"פ הרמב"ם – ע"פ המשנה, מים שאובים שהיו בצד המקוה, אע"פ שהמים נוגעים במי המקוה לא פסלוהו, מפני שהם כמקוה סמוך למקוה. היו השאובים באמצע פוסלים את המקוה. ולא היה בגרסתו "דברי רבי מאיר" ולכן פסק כסתם משנה.

באור הר"ש והרא"ש – מדובר באביק שעומד באמבטי של מקוה וכשנמאסים המים פותחים אותו ויוצאים המים ואח"כ סותמים אותו וממלאים שוב. ואם אביק זה נמצא באמצע האמבטי פוסל את המקוה, כי המים שבתוכו שאובים, וכל מי האמבטי גרורים על ידו, אבל אם האביק מן הצד לא פסל כי אין מי האמבטי גרורים על גביו, ורק מה שבתוכו הוא שאוב ומי האמבטי הם כמקוה כשר סמוך למקוה שאוב. ולדעת חכמים אף אם האביק למטה, אם מקבלת האמבטי רביעית קודם שיגיעו לאביק מהתורה זה כבר מקוה כשר ולכן לא נפסל. ולר' אלעזר ברבי צדוק פוסל בין מן האמצע ובין מן הצד אם האביק מקבל כלשהו.

משנה – "המטהרת שבמרחה (ברכות קרות שהיו רוחצים בהם לאחר שיצאו מהמרחה החם) התחתונה מלאה שאובים והעליונה כשרים, אם יש כנגד הנקב שלושה לוגים פסול (אם אין בעליונה מ' סאה). כמה יהא בנקב ויהא בו ג' לוגים? אחד משלוש מאות ועשרים בברכה דברי רבי יוסי. רבי אליעזר אומר: אפילו התחתונה מליאה כשרים והעליונה מלאה שאובים (ודרכם לרדת), ויש בצד הנקב ג' לוגים כשר, שלא אמרו אלא שלושה לוגים שנפלו". (מקוואות פ"ו מ"א)

באור הרמב"ם וכו' באור הרא"ש והר"ם – פסק כרבי יוסי, ששתי ברכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן והעליונה מליאה מים כשרים והתחתונה מליאה מים שאובים ונקב בכותל שבין העליונה לתחתונה, אם יש כנגד הנקב שלושה לוגים מים שאובים, נפסלה העליונה, **מפני שהנקב הוא כאילו באמצע העליונה ולא בצידה**. אם בברכה התחתונה יש מ' סאה, צריך בנקב להיות אחד משלוש מאות ועשרים, ואם היתה עשרים הנקב צריך להיות אחד ממאה וששים לברכה, ואכמ"ל בחשבון. וכל זה לרבותא, שאע"פ שדרכם של מים לרדת והעליונה היא הכשרה, מ"מ פסולה העליונה, וכ"ש אם התחתונה היתה מלאה כשרים והעליונה פסולים, שהדין כך. והדגיש הבית יוסף, **שדבר ברור הוא, שכל זה כשאין במים הכשרים מ' סאה, אבל אם יש בהם מ' סאה, פשוט שכל מים שאובים שבעולם לא יפסלו אותם וכמו שבארנו לעיל באריכות רבה**.

מחבר

1. פסק את מסקנת הרמב"ם מהמשנה, שמים שאובים שהיו בצד המקוה, אע"פ שהמים נוגעים במי המקוה, לא פסלוהו. **ש"ך** – אבל אם היו השאובים באמצע המקוה, פסלוהו.
2. כמשנה ורבי יוסי, ששתי ברכות זו למעלה מזו וקיר ביניהן ואחת מלאה מים כשרים (פחות מ' סאה) והשניה מים שאובים ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלושה לוגים מים שאובים, פסול. ונקב זה שיעורו אחד משלוש מאות ועשרים לברכה (שהיא 960 לוגים חלקי 3 זה 320) ואז יש בו שלושה לוגים. **ט"ז** – אין הבדל בין אם העליונה מלאה מים כשרים והתחתונה פסולים או להיפך.

סעיפים יט'-כ'-כא'-כב'

משנה

1. **"רבי יוסי אומר**: שני מקוואות שאין בהם מ' סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו, כשרים, מפני שלא נקרא עליהם שם פסול. אבל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו בו שלושה לוגים ונחלק לשנים (והוסיפו מים כשרים כדי שיהיה בו מ' סאה), פסול, מפני שנקרא עליו שם פסול (כל המקוה נחשב כמים שאובים וכאילו כל מימיו נשאבו בכלי).
- ורבי יהושע מכשיר**, שהיה רבי יהושע אומר: כל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו לו שלושה לוגים וחסר אפילו קורטוב (אפילו ניטל ממנו לאחר מכן), כשר, מפני שחסרו לו שלושה לוגים.
- וחכמים אומרים**: לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו (כל מה שהיה בו לפני כניסת שלושת הלוגים) ועוד (קצת כדי שודאי ישאר פחות משלושה לוגים מים שאובים)". (מקוואות פ"ג מ"א)
- הרמב"ם** – פסק להלכה כרבי יוסי ויחכמים ולא כר' יהושע. כלומר, מקוה שיש בו כ' סאה מי גשמים ונפל לתוכו סאה מים שאובים ואח"כ הרבה מים כשרים להשלימם למ' סאה, נשאר פסול עד שידע שיצאו ממנו כ' סאה שהיו בו ועוד ה' קבים (20 לוג) ויותר מרבע קב (לוג אחד) ואז נשאר פחות משלושה לוגין ממה שהיה בתחילה.
- הנפתלי** – "שתי ברכות של מ' מ' סאה זו על גב זו (עם הג' לוגים שנכנסו שהיה חסר פחות מ' בכל אחת ונכנסו) ונפלו שלושה לוגים מים לעליונה ונפתקו ובאו לתחתונה כשרים, שאני אומר שלמו מ' סאה עד שלא ירדו ג' לוגים (שירדו עם השאובים גם כשרים מהעליונה ונשלמו למ' סאה לפני שירדו כל השאובים לתחתונה, ושתייהן כשרות). שני מקוואות של כ' סאה זה בצד זה ונפלו שלושה לוגים לתוך אחד מהם ונפתקו ובאו לחבירו, כשר (כר' יהושע). רבי יוסי אומר, אם ניטלה מחיצה פסול, אבל רואה אני את דברי רבי יהושע במקוה שיש בו מ' סאה ונפלו בו שלושה לוגים (ואין עליו שם פסול) וחלקו לשנים, שזה כשר להקוות עליו (בהכשר ולהשלים למ' סאה כל אחד ואחד)". (פ"ג ה"ד)
2. **"כיצד? הבור שבחצר (שיש בו פחות מ' סאה מים כשרים) ונפלו לו שלושה לוגים, לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד, או עד שיעמיד בחצר מ' סאה ויטהרו העליונים מן התחתונים (ע"י חריץ). רבי אלעזר בן עזריה פוסל א"כ פקק (שאז זה חיבור יפה בין שני המקוואות)". (שם מ"ב)**
- פרוש הר"ש** – הכונה שיעמיד בחצר מקוה כשר למטה מן הפסול ופותקו לכשר כדי שיתחברו ויטהרו העליון הפסול מן התחתון הכשר מדין גוד אסיק, וכ"ש אם הכשר למעלה ומטהר את הפסול התחתון, וראב"ע פוסל כי אין לו דין "גוד אסיק".
- הסגור הראב"ד** – מדברי ת"ק רואים שצריכים לצאת ממנו מלא שיעור המים שהיו בו קודם שנפלו לו שלושת הלוגים ועוד קצת ואז יהיו שם פחות משלושה לוגים והמקוה יהיה כשר.
- פסק הרמב"ם** – פסק כת"ק שאפשר לערב את המקוואות זה בזה. (לא ברור האם הרמב"ם סובר גוד אחית או לא)
- פסק הראב"ד** – מכאן פסק, שכל מקוה שהיה חסר שלושה לוגים ונפלו לו שלושה לוגים שאובים, לעולם הוא בפיסולו עד שירבו עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפל עליו במילואם הראשון, ועוד שהמים הבאים בתוכו דוחים את המים שבתוכו ומוציאים אותם.
- וכן אם היה המקוה חסר פחות משלושה לוגים, אפילו קורטוב, ונפלו מים שאובים פחות משלושה לוגים והשלימוהו, אינו לא כשר ולא פסול, ואם יכנסו לו מי גשמים כשיעור שהיה חסר מתחילה, יהיה כשר, אבל אם נכנסו שלושה לוגים מים שאובים, פסול עד שיצא ממנו מילואו כדלהלן.

3. **משנה** – "בור שהוא מלא מים שאובים, והאמה (מי גשמים) נכנסת לו ויוצאה ממנו (חרדלית של גשמים), לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב (יעשה חשבון) שלא נשתייר מן הראשונים (השאובים) שלושה לוגים". (שם מ"ג)
- באור ראשון הראב"ד** – מדובר שהאמה מלאה במי גשמים, אבל אם זו מלאה במי מעין הנובעים נראה שלא צריך לחשב, ולגבי החישוב, המים שיוצאים מהבור בצד השני של האמה אינם כולם מהמים הראשונים, אלא כללו חלק מן המים השאובים וחלק ממי האמה לפי חשבון היחס שבין כמות המים שהיו בתחילה בבור לכמות כל המים שהיו בבור ושנכנסו מן האמה גם יחד.
- באור נוסף הראב"ד** – חשבון המים היוצאים הוא מחצה על מחצה (ולא לפי חשבון), כי המים היורדים לבור באחרונה קרובים לצאת יותר מן הראשונים שהיו בבור. כלומר, מחצית מן המים היוצאים היא מן המים השאובים שהיו בבור והמחצית השניה מן האמה, וכאשר נכנסת כמות כזו שלא נשאר כלום מן המים הראשונים, אזי הבור נהיה מקוה כשר. **והוכחתו מהמשנה בפ"ו מ"ח**: "היו בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בביתך ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה", ומכאן משמע שהמים שירדו הם מחצה מהשאובים ומחצה מהמקוה (כי אם היו כולם שאובים לא היה התחתון כשר).

מחנה

1. פסק את המשנה, וכרבי יוסי, ולכן שני מקוואות שאין באף אחד מהם מ' סאה כשרים ונפל לזה לוג וחצי ולזה לוג וחצי והתערבבו, שניהם כשרים כי לא נקרא שם פסול על אף אחד מהם, אבל אם נפלו ג' לוגים שאובים למ' סאה חסר משהו ואח"כ נחלקו וריבה מים כשרים, פסול, כי נקרא עליהם כבר מקודם שם פסול, כי כאילו כל מימיו של המקוה נשאבו בכלי ועכשיו אין מ' סאה כשרים גם אם ריבה מים.
2. כמשנה, שהבור שהוא מלא מים שאובים ונפסל, והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו, נשאר פסול עד שנחשב ונוכח שיצאו המים השאובים שהיו שם ולא נשאר מהם אלא פחות מג' לוגים.
- ט"ז. ש"ד** – כאן מדובר שמחשב את המים היוצאים כפי חשבון כמו שבארנו בראב"ד, שמהמים היוצאים יש חלק מהמקוה וחלק מהאמה, כמו שהבאנו ברמ"א לקמן, משא"כ במקוה כשר חסר קורטוב שנפלו לו ג' לוגים מים שאובים, שנכשר כשיוצא ממנו מילואו ועוד (מ' סאה פחות ג' לוגים ועוד קצת) וזה עוד חומרא למה שהיה צריך לשער בג' לוגים וזהו.
- ש"ד** – לפי שני ההסברים בראב"ד (לפי חשבון או מחצה על מחצה) יש קולא וחומרא. אם מי האמה מרובים ממי הבור, כגון שהוא 120 לוג ובור יש 40 לוג ויצאו 80, אזי לפי חשבון יצאו מהאמה 60 לוג ומהבור 20 ונשארו 20 לוג בבור, ואילו לפי מחצה על מחצה יש קולא כי יוצאו כל מי הבור. ואם מי הבור מרובים, יצאו 60 לוג מהבור ונשארו 60 ובחשבון מחצה על מחצה יצאו רק 40 לוג מהבור ונשארו 80 וזה להחמיר.
- ופסק הש"ך להכריע בזה תמיד לחומרא, כלומר נעשה את שתי האפשרויות ונלך לחומרא.**
- המ"א. ט"ז. באה"ג. ש"ד** – מדובר שהאמה מלאה במי גשמים, כי מי מעין יטהרו אותה בכלשהו, וזה פשוט כדלעיל בסעי' יא.
- ש"ד** – מדובר שאין באמה מ' סאה מי גשמים כי אחרת הבור נטהר בהשקה כדלקמן בסעי' נב.
3. כמשנה וכת"ק, שמקוה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל וריבה מים כשרים מ' סאה, הרי הוא נשאר פסול, עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים פחות מג' לוגים. וכן אם עשה מקוה שיש בו מ' סאה מים כשרים וערבו עם המקוה הזה הפסול, טהור.
- ט"ז** – כתב שאם יש במקוה רק כ' סאה כשרים, ונפלו אח"כ מים שאובים, דינו כאילו כולו שאוב, ולכן מכשיר אותו ע"י חשבון ולא ע"י שיצא ממנו מילואו ועוד קצת. ויש לעיין בדקדוק זה של הט"ז.
4. כמשנה וכחכמים, **שאם היה המקוה חסר ממ' סאה ג' לוגים**, ונפלו לו ג' לוגים מים שאובים, לעולם הוא בפסולו עד שירבו עליו מי גשמים או עד שישטפו מים כשרים כמילואם הראשון (מ' סאה פחות ג' לוגים ועוד קצת) ושמים אלו ידחו את המים הראשונים החוצה.
- ש"ד** – כל זה במקוה שהיה בדיוק מ' סאה, אבל במקוה גדולה יותר, ייתכן שגם לאחר שריבה מי גשמים נשארו שלושת הלוגים השאובים שפוסלים את המקוה.
5. **ואם היה המקוה פחות מג' לוגים, אפילו קורטוב** ונפלו עליו מים שאובים פחות מג' והשלימוהו, לא פסלוהו ולא הכשירוהו (כי המים השאובים כמאן דליתנהו דמי), ואם ירדו עליו מי גשמים בשיעור שהיה חסר מתחילה, כשר. אבל אם נפלו לו ג' לוגים מים שאובים, פסול אפילו היה חסר קורטוב, ונשאר פסול עד שיצא ממנו מילואו ועוד (מ' סאה ועוד), כך שישארו שם פחות מג' לוגים ואז ימלא מחדש מי גשמים.
- רמ"א** – פסק בראב"ד, שמה שהמקוה נהיה כשר כאשר יוצא ממנו מילואו ועוד קצת, זה רק כאשר נכנסו ג' לוגים שאובים, אבל במקוה שהיה כולו שאוב, כדי להכשירו צריך שיצא ממנו הרבה יותר מכדי מילואו ועוד, ומחשבים את המים יוצאים לפי ערך הכשרים והפסולים. (עיין לעיל שהרחבנו בזה)

סעיף כג'

- משנה** – "שלושה לוגים מים (שאובים), ונפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהם כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו. שלושה לוגים מים חסר קורטוב ונפל לתוכן קורטוב חלב, והרי מראיהם כמראה המים ונפלו למקוה לא פסלוהו (כי אין שלושה לוגים שלמים של מים וחלב לא פוסל מקוה). רבי יוחנן בן נורי אומר: הכל הולך אחר המראה". (מקוואות פ"ז מ"ה)
- המב"ס. ראב"ד. רא"ש** – חכמים מצריכים גם **שיעור שלושה לוגים מים וגם מראה מים** ולכן בשני המקרים במשנה לא פסלו, רבי יוחנן בן נורי מצריך רק מראה. ופסקו הראשונים הלכה כת"ק. **והוסיף הרא"ש**, שבמקרה הראשון כשנפל לג' לוגים יין ומראיהם כיון לא פסלו את המקוה, כל זה כאשר לא שינו את מראה המקוה, אבל אם שינו את מראה המקוה, ודאי פסלו אותו וזה פשוט.

מחנה – פסק את המשנה וכת"ק וכרמב"ם, ולכן ג' לוגים מים פוסלים מקוה כאשר מראיהם כמראה מים והם כולם עשויים מים, אבל אם פחות מג' לוגים שנפל להם קורטוב חלב לא פוסלים (אע"ג שמראיהם כמראה מים) וכן ג' לוגים שנפל להם יין ומראיהם כמראה יין לא פוסלים.

ט"ז – אבל יין לבן דינו כחלב.

ש"ג – כרא"ש, שג' לוגים שנפל להם יין אדום לא פוסלים את המקוה, כאשר לא משתנה מראה המקוה, אבל אם משתנה מראה המקוה פשוט שפסול אפילו יש בו מ' סאה כשרים.

סעיף כד'

משנה – "אלו פוסלים ולא מעלין (את המקוה למ' סאה כשהם פחות מג' לוגים שאובים): המים (שאובים) בין טמאים ובין טהורים, ומי כבשים ומי שלקות [והשכר] והתמד עד שלא החמיץ.

כיצד פוסלים ולא מעלים? מקוה שיש בו מ' סאה חסר קורטוב, ונפל מהם קורטוב לתוכו, לא העלוהו. פוסלו בשלושה לוגים.

אבל שאר המשקים (יין ושמן), ומי פירות, והציר (של דגים) והמורייס (רוטב של דגים כבושים) והתמד משהחמיץ (ויש בו טעם יין) פעמים מעלים ופעמים שאינם מעלים. כיצד? מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם, לא העלתו. היו בו מ' סאה, נתן סאה ונטל סאה, הרי זה כשר". (מקוואות פ"ז מ"ב)

פרוש רש"י, ר"ת, רא"ש, טור והר"ש – זה ההבדל בין המשקים האלו למים ממש, שאם חסר סאה אחת, מים רגילים יפסלו את המקוה ומשקים אלו לא פוסלים ולא מעלים. ובמקרה שמעלים כגון שהיו מ' סאה כשרים נתן סאה ונטל סאה אין הבדל בין מים למשקים אלו וכשר, אלא שבמים יכול לעשות כן אפילו יותר מעשרים פעם ויהיה כשר, ואפילו יכנסו אלף סאה מים שאובים כשר כל עוד שהיו בהתחלה מ' סאה מים כשרים, **אבל במי פרות עד רובו, וביותר מזה פסול, כי מים אלו אינם ראויים לטבילה כלל והחמירו בהם חכמים שיהיו פוסלים ברוב.**

וכל זה כשנתן קודם סאה משאר משקים אלו ואח"כ נטל, אבל אם קודם נטל ואח"כ נתן לא יהיה כשר, כי משקים אלו לא משלימים למקוה כשר כפי שכתבנו.

פרוש הרמב"ם – לגבי המקרה ששאר משקים מעלים חלק על הרא"ש והר"ש, וכתב שבמים שאובים יכול לתת סאה ויטול סאה עד רובו (ולא כרא"ש שיכול כמה שרוצה) ובשאר משקים מותר לו **רק פעם אחת.**

הרא"ש כתב שדבריו של הרמב"ם תמוהים, כי הרמב"ם התיר למקוה שיש בו מ' סאה כשרים לשפוך מים שאובים כל היום, ומה יהיה ההבדל בין זה לנותן ונטל ביותר מרובן? ואין לומר שיש לחלק בין מקרה שיש כל הזמן מים כשרים כשיעור לבין מקרה שמוציא מים ומן סתם מוציא גם מהכשרים, כי הרמב"ם כתב בעצמו שאפשר למלא לעליון ויורדים המים למקוה תחתון ושניהם כשרים, וכאן ודאי לאחר השפיכה אין מ' סאה כשרים בעליון!! ולכן הסיק כמו שכתב ר"ת, שבמי פירות מותר עד רובו ובמים מותר כמה שירצה.

והבית יוסף הסביר את שיטת הרמב"ם ע"פ חילוק הרמב"ן, שאע"פ שזה כשר במים שאובים גם אם נטל ונתן כל היום, מ"מ אנשים יראו שניטלו רוב המים הכשרים ויבואו לטעות ולהכשיר תמיד במים שאובים ולכן חכמים גזרו על זה, אבל במקוה עליונה ותחתונה לא יבואו להתבלבל כי לא ניטלו המים ביד, אלא נשפכו.

פרוש הראב"ד – גם כתב כרמב"ם שאם יש מ' סאה כשרים יכול להוסיף להם כל מים שאובים שבעולם, אבל אם לאחר מכן **חסרו המים** ועמדו על מ' סאה, נמצא שלא בטוח שיש במקוה יותר כ' סאה כשרים, וזה כמו נתן ונטל שכשר רק עד רובו. **משמע מכאן, שהפסול בנתן סאה ונטל סאה הוא פסול ממש ומן הדין ולא משום מראית עין כמו שפרשנו את הרמב"ם. וכ"כ החת"ס שלראב"ד פסול מדינא.**

אמנם קשה כעת על הראב"ד מהמשנה שאומרת "היה בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה?" **ומתרץ החזו"א** (ס' קצג ס"ק א'), שמה שחסרו מים ואסור מדינא זה רק כאשר נתן סאה ונחו המים ונהיה מקוה והוציא את המים אח"כ, אבל אם נותן כל הזמן ונשפכים לתחתון זה מותר גם לראב"ד.

אמנם תימה על החזו"א הרי הראב"ד בעצמו תרץ שאלה זו, וכתב שבמשנה של ממלא בכתף מדובר שנתן מים עד חצי, כלומר כ' סאה כאן וכ' סאה כאן אבל אין רוב שאובים בשום מקוה, כי ברוב שאובים זה פסול.

השג"ח – פסק כאשר נתן ונטל וחסרו רוב המים הכשרים להחמיר ולפסול ולא להכניס ראש במחלוקת, אע"פ שמן הדין צריך להיות הדבר כשר.

המב"ם – מקוה נפסל בשינוי מראה בלבד (ולא שינוי טעם או ריח). וכן מקוה שיש בו כ' סאה כשרים או פחות מזה, ונפל לתוכו סאה יין או מי פירות ולא שינו את מראיו, הרי אותם כ' סאה נשארים כשרים כשהיו והסאה שנפלה לא מעלה ולא מורידה, ואם נוספו כאן עוד כ' סאה מים כשרים, הרי המקוה כשר כי לא היה שינוי מראה. **וכתב הב"י,** שטעמו ע"פ משנתנו, שאותם סאה מי פירות לא מצטרפים למקוה, כי מי פירות לא מעלים את המקוה כמו נתן סאה ונטל סאה.

מחנה

1. פסק כמשנה שמי כבשים ומי שלקות ותמד שלא החמיץ וכן מי צבע (עיין בסעיף הבא) פוסלים את המקוה בג' לוגים שאובים, ודינם כמו מים שאובים רגילים, כי כל אלו נקראים בשם 'מים'.
2. **ש"ג** – ה"ה שכר.
- כמשנה, ששאר משקים, מי פירות, מורייס, תמד שהחמיץ, אין פוסלים מקוה חסר בג' לוגים וגם לא משלימים אותו להכשירו כשאין בו מ' סאה כשרים אפילו חסר משהו.

3. אבל אם היו מ' סאה כשרים ונפלה סאה של אחד ממשקים אלו ואח"כ ניטלה סאה מהכשרים הרגילים, נשאר המקוה כשר.
4. כפרוש הרא"ש והתוס' ולא כרמב"ם, שיכול ליטול מים כשרים ולתת משקים אחרים אלו אפילו יט' סאה, כל עוד שיש רוב כשרים, משא"כ במים שאובים שלאחר שהיו מ' כשרים יכול לתת וליטול עד עולם.
- ש"י** – הכריע ע"פ הרשב"צ לחוש לדעת הרמב"ם וגם במים שאובים רגילים להחמיר עד רובו.
- דגול מרבנה** – הטעם בזה משום מראית עין, ולכן במקוה שהוא מעין הנובע מותר אפילו נופלים מים שאובים עד עולם, כי אין מראית עין, שכולם יודעים שמעיין זה לא פוסק.
- גר"א** – מה שחוששים לדעת הרמב"ם זה רק כאשר נטל ונתן כך שנראה כאילו החליף את הכשרים בשאובים, אבל כאשר עוברים למקום אחר מאליהם, כגון שהיו בעליון מ' סאה כשרים ובתחתון ריק וירדו, כשר לכו"ע.

סעיף כה'

משנה – "הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושינו את מראיו כשר (כי מה שפוסל בשינוי מראה זה רק כאשר גוף הדבר המשנה את מראיו נופל לתוכו, אבל לכלוך הסלים מהפרות לא נחשב). רבי יוסי אומר: מי הצבע פוסלים אותו (את המקוה שאין בו מ' סאה כשרים) בשלושה לוגים (כי הם נקראים מים צבועים), ואינן פוסלים אותו בשינוי מראה (כשנפלו פחות מג' לוגים או שנפלו למקוה כשר, **כי צבע אין בו ממש, רק שרית סמנים**). נפל לתוכו יין ומוחל ושינו את מראיו, פסול (כי נמצא בו גוף הדבר המשנה). כיצד יעשה? ימתין לו עד שירדו גשמים, ויחזרו מראיהן למראה מים. היו בו מ' סאה (ונשתנה מראיהם ע"י יין או מוחל), ממלא בכתף ונותן לתוכו, עד שיחזרו מראיהן למראה המים". (מקוואות פ"ז מ"ג)

המב"ם – הלכה כרבי יוסי, כי אין מי שחולק עליו.

השב"א, ראב"ד

- למדנו מהמשנה הזו, ששינוי מראה פוסל כאשר יתערב גוף המשקה ואותו המשקה משנה את מראיו, אבל אם שרה סמנים או אוכלים ונשתנו מראיו, כשר, כמו סלי זיתים וענבים שאינם מגוף הדבר המשנה את המראה, וה"ה מי צבע שפוסלים רק בג' לוגים.
- אין לשינוי מראה שיעור, אלא אפילו אם מלוג אחד השתנה המראה, פסול, משא"כ במים שצריך שלושה לוגים.
- שינוי מראה אפשר להחזירו להכשרו ע"י מילוי מים בכתף, משא"כ אם התוספו מים שאובים שצריך שיצא ממנו כמילואו וכנ"ל.
- שלושה לוגים פוסלים רק בשאובים, ואילו שינוי מראה פוסל אפילו שלא בשאובים, כגון שנמשך לתוכו יין מן הגת ומוהל מבית הבד שלא מתוך כלים. והוכחתו מספרא בתורת כהנים: "מקוה מים – ולא מקוה כל משקים, פרט לשנפלו לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו מראיו, ומה התם שלא בשאובים, אף כאן שלא בשאובים".
- כל מה שאמרנו שמקוה נפסל בשינוי מראה, זה רק מקוה, אבל מעין לא נפסל בשינוי מראה אלא רק כשעשאו כולו שאוב, או כשריבה עליו מים שאובים שנפסל מלטהר בזוחלים, אבל פסול מראה אין בו.

מחבר

- פסק כרבי יוסי שמי צבע פוסלים את המקוה החסר בג' לוגים, כי צבע אין בו ממש אלא רק שרית סמנים, אבל מקוה שלם שנפלו לו מי צבע לא פוסלים אותו בשינוי מראה, מפני שאין בה מגוף הדבר המשנה את מראיו.
- כרשב"א והראב"ד, ה"ה אם הדיח בו כלים ונשתנה מראיו או ששרה בו סימנים או אוכלים והשתנו מראיו, כשר.
- כמשנה, שאם נפל לתוכו יין או מוחל זיתים (אפילו לא שאובים) ושינו מראיו מכמות שהיה (אפילו לא נראה ממש כיון, אלא קצת פחות ממה שהיה קודם) נפסל.
- ש"י** – אין לשינוי מראה שיעור, אלא אפילו השתנה המראה מלוג אחד, פסול. ובנוסף, אע"פ שלא נשתנה ממש למראה יין, אלא כיון שהשתנה מהמראה שהיה בתחילה, נפסל.
- הכשר מקוה שהשתנו מראיו הוא כך: אם לא היו לו מ' סאה כשרים ימתין עד שירדו גשמים ויחזור להיות כמראה מים, ואם היו בו מ' סאה כשרים ימלא ויביא בכתף מים שאובים וימלא עד שיחזור למראה מים.
- ט"ז** – ע"י המשכה לא יכול להכשיר מקוה זה, כי יש לחוש שמא לא יחזור למראה הכשר עד שמשך כ"כ הרבה, כך שיהיו רובן ע"י המשכה, כי המים דוחים את מה שהיה שם כבר, ורובו ע"י המשכה פסול.

סעיף כו'

משנה – "נפל לתוכו יין או מוחל ושינו מקצת מראיו (בצד אחד של המקוה), אם אין בו מראה מים מ' סאה, הרי זה לא יטבול בו (אפילו בצד שיש בו מראה מים, כי מים שנשתנו מראיהם אינן דינם מים כלל)". (מקוואות פ"ז מ"ד)

תוספתא – "היה בו מ' סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו, אפילו הטובל במקום שלא נשתנה לא עלתה לו טבילה". (פ"ה ה"ח)

רא"ש – כתב את התוספתא להלכה כמו שהיא, ומשמע מכאן שבכל מקרה לא עלתה לו טבילה, אפילו היו מ' סאה כשרים שלא נשתנו מראיהם.

פרוש הראב"ד והר"ש – מדובר בתוספתא כמו במשנה שאין בה מראה מים מ' סאה, אבל אם יש בו מ' סאה מראה מים טובל במקום שנראה כמים.

וכ"פ להלכה הרמב"ם. וראיה לדבר מההמשך, שם כתוב שחבית מלאה יין שנפלה לים הגדול וטבל באותו מקום לא עלתה לו טבילה, משמע שרק באותו מקום יש בעיה, אבל במקום אחר שנראה כמים, מותר.

מחנה – פסק כמשנה וכראב"ד והר"ש והרמב"ם, שאם היו בו מ' סאה ונפל יין ונשתנה מראה חציו, אם אין בו מראה מים מ' סאה לא יטבול. ואם נשאר מ' סאה מראה מים, טובל באותן מ' סאה שמראה מים.

סעיף כז'

המב"ם – מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר, הרי זה כשר, כי רק כשנשתנה מחמת דבר אחר נפסל. **והסביר הב"י**, שזה נלמד בק"ו ממני הצבע והדחת סלי זיתים וענבים ששינו מראיו, שאין גוף הדבר המשנה במקוה, ולכן זה לא פוסל.

מחנה – פסק כרמב"ם.

סעיף כח'

השב"א – המעין מטהר בכל שהוא ומטהר אפילו השתנו מראיו כגון שנפל שם יין או ציר או מוהל, שכשם שאינו נפסל במים שאובים, כך לא נפסל בשינוי מראה. ואם מקוה נפסל בשינוי מראה, יכול להמשיך אליו מי מעין והמעין יטהר אותו אפילו לא חזרו למראה כשם שמטהר אותו מפיסול השאובים.

מחנה – פסק כרשב"א, ששינוי מראה פוסל רק במי גשמים שנעשו מקוה, אבל מעין לא נפסל בשינוי מראה, ומקוה שנפסל בשינוי מראה, ממשיך אליו מי מעין, ונטהר אפילו לא חזרו למראה הראשונים. [ובלבד שלא ישיק במקום היין, עיין לקמן בסעי' כט']

סעיף כט'

תוספתא – "נפלו לו ג' לוגים יין, כאילו לא נפל בין במקום היין בין במקום המים. היה שאוב והשיקו, השיק במקום היין זה וזה לא טהר. השיק במקום המים, מקום המים טהר, מקום היין לא טהר". (פ"ה ה"ח)

פרוש הר"ש – אם נפלו ג' לוגים יין ולא השתנה המראה, טובל בכל מקום וכאילו לא נפל. אם היו מים שאובים בשיעור שני מקוואות או שלושה והשיקו למקוה כשר להכשירו לטבילה, השקה במקום יין אינה השקה ולא טהר, אע"פ שיש במקום המים שיעור מקוה, כי מועילה רק השקה במקום מים.

מחנה – פסק כתוספתא וכפרוש הר"ש, שאם נפלו ג' לוגים יין (בלא שינוי מראה המקוה) כאילו לא נפל וטובל בכל מקום. היה שאוב והשיקו (חיבר אליו מקוה כשר או מעין) במקום היין, שני המקוואות פסולים, במקום המים, מקום המים טהור, מקום היין לא טהר.

תוספתא – "מקוה שאין בו מים מ' סאה ונפל לתוכו [יין] ונשתנו מראיו, אינו נפסל בג' לוגים, ולא עוד, אלא אפילו חזרו מימיו לכמות שהיו, כשר".

פרוש ראב"ד – כיון שחזר למראה יין, נחשב כאילו כולו יין ואינו נפסל בג' לוגים מים, ונפ"מ שאם חזרו למראה מים אח"כ כשר, **ולא עוד, אלא שהיין עולה לו למ' סאה**, כי אם כשחזרו להיות מים מטהרים, אז זה כולל את כל מה שבתוכו.

פרוש הר"ש והרמב"ם – **חלקו על הראב"ד**, וכתב שאפילו חזר אח"כ למראיו, כשר להקוות עליו, כלומר היין לא מעלה אותו למ' סאה וצריך להשלים למ' סאה מים כדי שיכשיר בהשקה.

המ"א – פסק כתוספתא שמקוה חסר שנפל שם יין ונשתנה מראהו ונפלו עוד ג' לוגים מים שאובים, לא פוסלים (כי נחשב כאילו כולו יין ולא נפסל בג' שאובים), וכשחזרו ומשלים המקוה במים כשרים וחוזר למראהו הראשון, כשר.

ש"ג – כתב שדעת הרמ"א נוטה כפרוש הר"ש והרמב"ם שהיין לא מצטרף, ולא כראב"ד.

סעיף ל'

משנה – "אלו מעלים (את המקוה למ' סאה) ולא פוסלים (אם נפלו למקוה שאובים בכלי): השלג, והברד, והכפור (טל קרוש), והגליד, והמלח והטיט הנרוק (טיט רך שנשפך מכלי לכלי). אמר רבי עקיבא: היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר: השלג אינו מעלה את המקוה, והעידו אנשי מידבא משמו, שאמר להם: צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה. רבי יוחנן בן נורי אומר: אבן הברד כמים.

כיצד מעלים ולא פוסלים? מקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת, נפל מהם סאה לתוכו (וזה ודאי יותר מג' לוגים, שהרי סאה היא 24 לוגים) והעלתו (למ' סאה), נמצאו מעלים ולא פוסלים". (מקוואות פ"ז מ"א)

רא"ש, טור – שלג, ברד וכו' לא פוסלים אע"פ שהם שאובים, כי לא שייך בכלל פסול שאיבה אלא במים, **ואפילו עשה כל המקוה מאלו והביאם לתוך המקוה בכלי, כשר, כי שלג הוא כמו מים**. (חוץ מטיט הנרוק שכתוב בפרוש בגמרא בסוכה שרק מצטרף למ' סאה)

והוכחתו מהתוספתא: "עייגולי שלג המשוקעים בבור, הרי אלו מעלים. רבי יהודה אומר אין מעלים, ומודה רבי יהודה שהוא מביא טיט הנרוק בעריבה ומשיק ויורד וטובל", משמע ששלג משלים למקוה מ' סאה, **וצריך שיהיה נכבש יחד**, כדי שלא יחסר ממנו לכשימוח.

אך שואל החזו"א על הרא"ש, אם לפי הרא"ש שלג הוא כמים, מדוע אין כאן פסול של הויה ע"י טומאה? **ומסביר החזו"א**, שמים לא הולכים בפני עצמם וצריך כלי כדי להביא אותם, וכשמביא אותם זה נקרא הויה בידי אדם, אבל שלג כשהוא עומד בפני עצמו אפשר לטבול בו, ולכן זה שמכניסים אותו לכלי זה לא פוסל בו כי הוא לא צריך כלל הויה כי הוא כבר מקוה.

האב"ד – הסכים לרא"ש ששלג לא נפסל אם הביאו בכלי והוא שאוב **והרי הוא משלים למ' סאה כשיש רוב כשרים**, והסכים ששלג משלים כמו שהוא כמו ברד, גליד וטיט, וכן מזה שאין לשון המשנה "מי שלג", **אלא שצריך למעך את חללו כדי שלא יהיה תפוח וחלול שאז אינו נחשב כסאה שלמה**.

אבל חלק על הרא"ש, וכתב שא"א לעשות כל המקוה מדברים אלו ואפילו לא משלג. וההסבר, שכיון ששלג אינו מים א"א לעשות כל המקוה ממנו, ממילא אינו אסור בג' לוגים שאובים כי אין חשש שמא יבוא לעשות מקוה שלם משלג, כי בכל מקרה אסור, ולכן הוא משלים למי סאה כשיש רוב כשרים.

ומה שהתירו לאנשי מידבא לעשות מקוה לכתחילה משלג, פרש הראב"ד שהכונה שיביאו אותו בידיים, **ולאחר שיפשייר וימוח הוא נקרא דבר חדש** ונהיה מקוה כשר ואפשר לטבול בו. **אבל רעק"א כתב** שהראב"ד סובר שגם כשריסק את השלג ונימוח, אינו כשר רק לצרף אותו לרוב מים כשרים, כי כשנפל לא היה עליו שם מים כלל. ולפי זה הראב"ד פוסק כמו ת"ק ולא כמו אנשי מידבא.

[ותמה מדוע כל הדברים שמעלים ולא פוסלים ונחשבים כמים לא נפסלים בשאובים? והסביר, שאלו דברים שאין עושים מהם מקוה לכתחילה, אלא רק משלימים למקוה, וההקש בין מעין שבידי שמים למים בידי שמים מדבר רק על מים, אבל דברים אלו שהם שאר משקים פוסלים בשינוי מראה אבל משום שאובים, לא, כי לא עושים מהם מקוה]

אך עדין שיטת הראב"ד צ"ע, שהרי אם שלג אינו מים ולכן א"א לטבול בו, אז מדוע הוא משלים למי סאה, הרי הוא לא מים, וממה נפשך: אם זה מים אז למה לא פוסל בשלושה לוגים שאובים, ואם זה לא מים מדוע משלים למי סאה? **אלא יש לתרץ ע"פ חידושו של האגרות משה בסע' מד**, שלפי הראב"ד א"א לעשות כל המקוה משלג, שאינו מים, ולכן אם יש רוב מים כשרים, אין כאן פסול במקוה, אלא יש בעיה עם המים שאינם נקיים, ורוב הכשרים פותרים גם את בעיית המים. ושלג שמפשייר יכול להיות מקוה, כי הפשרתו זוהי המשכתו וכשר.

המ"א: – הלכה כת"ק שכל אלו מעלים למי סאה ולא פוסלים, ורק בשלג יש דין מיוחד שיכול להביאו בפני עצמו ולרסקו (כלומר למעך חללו) ולעשות ממנו מקוה שלם.

הש"י: – למד מדברי משנתנו, שאם טבל במי סאה של טיט נרוק לא עלתה לו טבילה, כי כתוב שמעלים ולא פוסלים. משמע שרק מעלים, אבל לא בפני עצמם. **מכאן ניתן להסיק שאף שלג אם עשה ממנו מקוה לכתחילה רק בפני עצמו, הרי זה פסול**, ושלג כמו שאר דברים רק מעלים למי סאה. ואע"פ שרבי ישמעאל התיר להם לעשות מקוה משלג, זו דעתו, אבל הלכה כת"ק שרק מעלים. אמנם ניתן לדחות מסקנה זו, כי אולי ת"ק מסכים לרבי ישמעאל לענין שלג, וכתב "מעלים" אגב שאר המשקים, או שנאמר שבשלג הלכה כרבי ישמעאל שפסק הלכה למעשה.

ה"ה: – **חלק על הראב"ד והרא"ש**, ותמה מהיכן למדו שאנשי מידבא הביאו בכלים את השלג, ואולי משכוהו בידיהם עם הקרקע! לכן כתב שאין שום ראייה מאנשי מידבא לומר שאין שאיבה פוסלת בשלג. **ולכן חלק על הרא"ש והראב"ד, וכתב שדין שלג כדין מים בין לפסול ובין להכשיר, ולכן אפשר לטבול בשלג כמו שהוא כמו שטובלים במים כשרים, אבל אסור בשום אופן להביא אותו בכלי כי זה דינו כמים שאובים.**

האם במשנה מדובר בשלג מופשר או לא?

מהדני גשם. רבנו שמחה: – הטובל בשלג שאינו מופשר ומחזיק מ' סאה עלתה לו טבילה, והוכחתו ממשנתנו ששלג וברד מעלים את המקוה, ולא כתוב שהם מופשרים, כי אם הופשרו זה פשיטא.

מהדני גשם. הר"ר אליעזר ורבנו שמחה: – מדובר במשנה בשלג מופשר וחידושה של המשנה שאע"פ שהוא מופשר אין דין מים שאובים עליהם, ועוד, שאם אינו מופשר לא יגעו כל המים בבשר הטובל, וכן "אין מטבילים בכיפים".

מהדני: – התקשה בדברי הר"ר אליעזר, שאם הכונה היא למופשרים צריכים להיפסל מדין מים שאובים, והוכיח זאת מהתוספתא: "עגולי שלג המשוקעים בבור הרי אלו מעלים", ומשמע שבעודם עגולי שלג, הם מעלים אע"פ שלא הופשרו. ומכאן נלמד שלא צריכים שכל מי מ' הסאה יגעו בבשר הטובל. וכן דחה את ההוכחה מכך שאין מטבילים בכיפים, ששם זה באויר וכאן מדובר בשלג ע"ג שלג, וזה דומה לים או לבריכה שעמוקים מאה אמה שטובלים במים העליונים או התחתונים.

להלכה הכריע הבית יוסף, שאע"פ שדברי רבנו שמריה נראים, מ"מ אין להקל בספק איסור תורה נגד הר"ר אליעזר ורבנו שמחה, אבל לטבול ידיו בשלג לסעודה אם אין לו מים מותר, כי נטילת ידים דרבנן ובזה יסמוך על רבנו שמריה.

מחנה: – פסק את המשנה וכאנשי מידבא, ששלג (שנתנו אותו למקוה בעודו שלג), ברד, כפור, מלח וטיט עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולים להריקו מכלי אל כלי אין שאיבה פוסלת בהם ואם שאב מאלו למקוה חסר, לא פסלוהו, וכרא"ש, שאפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד שהובאו בכלי, כשר.

כמי פסק המחבר? לכאורה מוכח שפסק הרא"ש וכך גם הבין הרמ"א שהביא את היש מחמירים, אבל בבאר הגולה (אות סח) כתב שפסק כראב"ד?

כןראה שבאר הגולה הבין שהמחבר כמו הראב"ד (לא ע"פ גרסת רעק"א) ומדובר בשלג שהופשר. וכן מוכח בסע' לא שם מדובר על שלג שנימוח.

המ"א: – פסק כראב"ד, כרא"ש וכרמב"ם, שכשמשער שיעור המקוה בשלג למי סאה, ימעך חללו תחילה (כדי שכשימוח יהיה בו מ' סאה מים), **וכרבנו שמריה** שאז טובל בו כמו שהוא. **והביא כיש מחמירים את הר"ר אליעזר ורבנו שמחה**, שצריך להמתין עד שהשלג ימח למים ואז יטבול בו. **ופסק שטוב להחמיר לכתחילה.**

ש"י: – האריך להוכיח מרוב הראשונים (ראב"ד, רש"י, רמב"ם, רז"ה ועוד) שא"א לטבול במקוה שכולו שלג, ושאיבה פוסלת בזה, וניסה להוכיח שגם הרא"ש סובר כך שמודה שצריך שימוח ורק לענין השלמה לא צריך, ונשאר בזה רבנו שמריה בדעת מיעוט, **והביא את מסקנת הב"י, שסומכים על דבריו כמו שכתב המרדכי רק לענין נטילת ידיים לפני הלחם, שיכול להכניס ידיו לשלג ונחשב כאילו נטל, כי נטילת ידים דרבנן, אבל בטבילה במקוה של תורה צריך להחמיר ששאובים פוסלים במקוה שכולו עשוי משלג.**

[בשו"ע או"ח סי' קס סע' יב החמיר גם שלא ליטול ידים בשלג ולכאורה הוא סותר את עצמו מהכרעתו בב"י שאפשר להקל וליטול ידיו בשלג כי זה דרבנן. לפי באר הגולה לא קשה, כי מדובר שטובלים בשלג שהופשר]

(ע"ע בשו"ת חת"ס יו"ד ח"ב סי' ר')

פתחי תשובה – מקוה שנעשה משלג שהובא בכלים והביאו בכלים מים רותחים ושפכו עליו כדי שיפשיר, לכאורה הוא כשר, כי מכיון שהמחבר פסק שכשר לטבול בשלג, ממילא הוא כמים כשרים במ' סאה שמוסיפים להם שאובים, אבל התולדות יצחק פסק להחמיר, כי ע"פ הש"ך מכיון שלא טובלים בשלג, אז השלג נחשב כעצים ואבנים וממילא כשמכניסים את המים החמים, הרי הם כג' לוגים מים שאובים בתחילה שפוסלים את המקוה, אפילו אם באו אח"כ מ' סאה כשרים. וכן פסק גם החת"ס, וכתב שיניח את השלג על טח ברזל מלובן או גחלים וכך יפשיר אותו ובלא זה אין להתיר בשום אופן כי זה ספק איסור כרת.

והוסיף החת"ס שגם רבנו שמריה שהתיר לטבול בשלג שלא נימוח, זה רק כשהוא בבקעה או שירד למקוה ממילא, אבל כשהוא בידים ודאי אסור וחייב להמתין שימוח.

סעיף לא'

תוספתא – "מקוה שאוב שהגלד (נהיה קרוש, קפא), טהור משום מים שאובים. נימוחו, כשר להקוות." (טהרות פ"ב ה"ג)

רא"ש, רבנו ירוחם – משמע שכשר להקוות, הכוונה שכשר לטבול בו, שהוא מקוה כשר, כאילו הוא מי גשמים. ומדובר שיש בו שיעור כזה שלאחר שימוח יהיה בו שיעור סאה להשלים למ' סאה, ואז אע"פ שעכשיו לא נימוח, כשר.

שאלתות סמ"ג – הוכיח שהכוונה ב"להקוות", הכוונה להוסיף לו מ' סאה מי גשמים כדי להכשירו, כי מה שהגלד ומה שנימוח נידון כמו שאובה שהמשיכה, שאם הוסיפו לה מ' סאה מי גשמים נהיה הכל כשר, וה"ה כאן. [להבדיל מסתם ל' לוגים מים שאובים שלא הומשכו שפוסלים את המקוה לעולם, אפילו אם יביאו שם כל מי גשמים שבעולם]

מחבר – פסק את דברי התוספתא.

ש"ך – **הבין כרא"ש** שמוותר לטבול בו כמו שהוא.

חזו"א (יו"ד קלח) – הש"ך לשיטתו שאוסר לעיל בסע' ל' טבילה בשלג ממש שהוא אינו מים ולכן כמופשר בטל ממנו דין שאוב, אבל למחבר ולרמ"א שהתירו טבילה בשלג ממש, ממילא פסקו כשאלתות שצריך להוסיף לו מ' סאה מי גשמים. [החזו"א הרחיב שבהכנסת גוש קרח או שלג והפיכתו למקוה יש בעיה נוספת של מקוה בידי אדם וגם ע"י דבר המקבל טומאה]

סעיף לב'

משנה – "מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט, רבי אליעזר אומר מטבילים במים ואין מטבילים בטיט. ורבי יהושע אומר בטיט ובמים. באיזה טיט מטבילים? בטיט שהמים צפים על גביו (ואז כאשר רגליו של הטובל נכנסות לטיט המים מקדימים ונכנסים לשם ומחזירים למי המקוה ולכן גם הרגלים טבול במים).

היו המים מצד אחד, מודה רבי יהושע שמטבילים במים ואין מטבילים בטיט. באיזה טיט אמרו (שמשלים למ' סאה אע"פ שלא טובלים בו)? בטיט שהקנה יורד מאליו (ר"ך מאוד ושוקע בקנה), דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מקום שאין קנה המידה עומד (לא דוקא קנה יורד, אלא מספיק שנוטה על צדו). אבא אלעזר בן דולעאי אומר: מקום שהמשקולת יורדת (אפילו הטיט עבה, אלא שהמשקולת תרד בו מחמת כובדה). רבי אליעזר אומר: היורד בפי חבית (אפילו טיט עבה כל עוד שנשפך לחבית). רבי שמעון אומר: הנכנס בשפופרת הנוד. רבי האלעזר בר צדוק אומר: הנמדד בלוג". (מקוואות פ"ב מ"י)

ה"ש, תוספתא, רא"ש – אע"פ שאם הטיט מצד אחד והמים מצד אחר מודה רבי יהושע שטובל במים, מ"מ הטיט משלים למ' סאה, כפי שנאמר בסוכה יט: "טיט הנרוק מצטרף למ' סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה".

המב"ס, טור – הלכה כרבי יהושע.

הר"ש הקשה מדוע הגמרא בזבחים (כב.) התעלמה לכאורה מכל השיעורים האלו של טיט, וכתבה שמה שקובע בטיט זה אם הפרה שוחה ושותה ממנו שלא נשנה במשנה? **ותרץ**, ששיעורים אלו במשנה שלנו היא מחלוקת תנאים איזה טיט הבהמה שותה.

תוספות והרמב"ם, ר"ש, סמ"ג – טיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו, הרי זה נמדד עם המקוה. ואם הטיט עבה עד שהפרה לא שותה ממנו, אינו נמדד עם המקוה. ומ"מ גם טיט שנמדד עם המקוה אין מטבילים בו אא"כ מדובר בטיט שהמים צפים על גביו.

סמ"ק – לגבי טיט הנמדד עם המקוה, הביא את מחלוקת התנאים ממשנתנו והכריע להלכה להחמיר כדברי כולם.

מחבר – פסק את המשנה ורבי יהושע ורמב"ם ורוב הראשונים, שמקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט מעורבים, והטיט רך כך שהפרה שוחה ושותה ממנו, אם המים צפים על הטיט טובל בכל המקוה, ואם לא אז טובל רק במקום המים והטיט משלים למ' סאה.

סעיף לג'

תוספתא – "לא אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הצפרים". (סוף פ"ג דמקוואות) **ופרש הר"ש**, שצפרים הם אבעבועות של מים ואין נחשבים כמים לטבול בהם.

גמרא – "אמר ריש לקיש: כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור, לרביעית (של נטילת ידים) לא משלים. למעוטי מאי?... אלא למעוטי יבחושים אדומים (יתושים בלא כנפים ונבראים מן המים). אפילו בעינייהו נמי (אפילו כל המקוה נעשה מהם כשר), דהא תניא, רשב"ג אומר: כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילים בו. ואמר רב יצחק בר אבדימי: מטבילים בעינו של דג (דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו)". (זבחים כב.)

הר"ש נשאר בצ"ע, מדוע גרעו צפרים שאין לטבול בהם, מיבחושים אדומים שמוותר לטבול בהם.

מחנה – פסק כגמרא וכרמב"ם שפסק גמרא זו, שכל שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושים אדומים מטבילים בו, וכן מטבילים בעינו של דג גדול שנימוק שומן עינו בחורב.

סעיף לד'

גמרא – "תניא: צנור שחקקו ולבסוף קבעו, פוסל את המקוה. קבעו ולבסוף חקקו, אינו פוסל את המקוה". (ב"ב סה: , ב"ק סז:).

משנה – "המניח כלים תחת הצנור, אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפילו כלים גללים, כלי אבנים (ואע"פ שאינן מקבלים טומאה, מ"מ לענין המקוה פוסלים אותו), כלי אדמה (כגון כלי נתר או כלי חרס) פוסלים את המקוה (אם יורדים לכלים מי גשמים ומשם הם עוברים למקוה). אחד המניח ואחד השוכח כדברי בית שמאי, ובית הלל מטהרים בשוכח". (מקוואות פ"ד מ"א, שבת טז:)

כלים גדולים: **תוספות** – כלי עץ שיתרים על מ' סאה, שמרוב גודלם לא מקבלים טומאה ולא מטלטלים כשהם מלאים או ריקים. **רא"ש** – מחזיקים מ' סאה בלח.

כלים קטנים: **תוספות** – כלי חרס דקים ושיעורים מכדי סיכת קטן ועד לוג. **רא"ש** – פחות מכדי סיכת קטן.

מחנה – פסק את הברייתא, שכלי נקרא כלי לענין מים שאובים אם הוא ראוי לקבל מים קודם שיקבע אותו בקרקע וע"פ המשנה שימלא אותו מים לדעת, כלומר לשם מקוה, ואז המים נקראים שאובים ואז הוא פוסל בין אם הוא כלי גדול ובין אם הוא כלי קטן ואפילו אם הוא כלי גללים או כלי אדמה שאינו מקבל טומאה.

ט"ז ש"ז – לדעת הכונה שהמילוי של המים יהיה לדעת או לצרכיו, אבל אין צריך שיתכוון ליתנם למקוה.

סעיף לה'

משנה – "המניח טבלא תחת הצנור (ומי הגשמים יורדים דרך הטבלא למקוה, והצנור לא פוסל כגון שקבעו ואח"כ חקקו), אם יש לה לבזבז, פוסלת את המקוה, ואם לאו, לא פוסלת את המקוה. זקפה לדוח (תחת הצנור כדי המים ישטפו ממנה את הלכלוך שבה), בין כך ובין כך (אם יש לבזבז או אין) אינה פוסלת את המקוה". (מקוואות פ"ד מ"ב)

רא"ש, ר"ש, סמ"ג – לבזבז הכונה למסגרת, כלומר שפה מארבע רוחותיה, וראויה לקבל מים ואז המים שאובים, ואם אין לה לא נעשית לקבל מים ואז לא נחשבים המים כשאובים.

רא"ש, טור – מה שלא נחשב כשאובים כשזקפה לדוח, זה רק בתנאי שהמים היו יכולים לבוא למקוה בלי הטבלא הזאת בכלל, שאלי"כ אע"פ שלא נפסלים בשאיבה, מ"מ צריכים מי המקוה לבוא ע"י טהרה, וכאן הטבלא היא דבר המקבל טומאה שא"א למשוך דרכו מים למקוה ולכן פוסלת אפילו אין לה שפה כלל.

גית יוסף – **הקשה**, הרי אם אין לה שפה כלל אינה כלי ולא מקבלת טומאה? **ותרץ**, שהפך את הטבלא כך שהמים עוברים במקום שבו אין שפה, ומ"מ נחשבת כמקבלת טומאה. ועוד תרץ, שמדובר בטבלא ללא שפה כלל, ואע"פ מקבלת טומאה כי היו לה שפות וניטלו אך לא נשברה לגמרי. וצ"ע.

בכמה צדדים צריך שתהיה לה שפה כדי שזה יקרא כלי קיבול? מרדכי, בשם מהר"ם – מארבע הרוחות ופחות מזה אינו בית קיבול. **הנקה** – בשני צדדים כשר, משלושה צדדים, כבר פסול.

מחנה

1. פסק את המשנה וכפרושה הר"ש, שהמניח טבלא תחת הצנור אצל המקוה כדי שיפלו ממנה המים למקוה, אם יש לה ארבע שפות וראויה לקבל מים פוסלת, אבל בלא זה לא פוסלת. וכרא"ש, שאם זקפה על צידה, אפילו יש לה שפות לא פוסלת כי לא עומדת בענין שראויה לקבל מים.
  2. פסק כרא"ש, שהטבלא לא פוסלת רק **כשהמים יכולים לבוא למקוה גם בלא הטבלא הזאת**, אבל אם יכולים לבוא רק ע"י הטבלא, אפילו כשזקף פוסלת את המקוה, כי מקבלת טומאה והיותו של מקוה צריכה להיות ע"י טהרה.
- ט"ז ש"ז, ג. תב"ג** – מדובר אפילו בטבלא שאין לה שפה, ומכיון שהמים מגיעים למקוה רק דרכה, פוסלת. ואע"פ שזה פשוטי כלי עץ והכלי מקבל טומאה מדרבנן. ועוד יש לומר שמדובר בכלי עץ שייחד אותו לתשמיש ואז מקבל טומאה מהתורה.
- ש"ך** – **הב"ח הסיק** שכאן מדובר שבדף שהאשה עורכת עליו פת **וכ"כ העטרת זהב**, שבטבלא שיש לה שפות ואז מקבלת טומאה מהתורה.

סעיף לו'

משנה – "החוטט בצנור לקבל צרורות, בשל עץ כלשהו. ובשל חרס רביעית. רבי יוסי אומר: אף בשל חרס, כלשהו, לא אמרו רביעית, אלא בשברי כלי חרס (ורק אז זה נחשב כלי)". (מקוואות פ"ד מ"ג)

פרוש הרא"ש, הטור, הר"ש והסמ"ק, הרמב"ם במשנה תורה, רמב"ן ור"ן – מדובר בצנור שאין לו לבזבזים ומקלח מים למקוה, וע"י חטיטת הגומא שבה מתכנסים עפר וצרורות נהיה הצנור כלי והמים שאובים. ומדובר כמו שראינו בסעי' לד' שחטט את הגומא הזאת, קודם שקבעו בקרקע כדי שיהיה עליו שם כלי בעודו תלוש.

[הב"י מצא בפרוש המשנה לרמב"ם, שכתב שאפילו חקק לאחר שקבע את הצנור, דין המים כשאובים. הב"י נשאר בצ"ע על זה מהמשנה שקבעו ולבסוף חקקו לא פוסל את המקוה, והוכיח ממשנה תורה שהרמב"ם מסכים שהחטיטה צריכה להיות קודם שקבעו כדי שיפסל כמו שפרשו הרא"ש והר"ש]

מחנה – פסק את המשנה וכפרו הרא"ש, שצינור שאין לו ארבע שפות אינו חשוב כלי ויכולים מים לעבור דרכו למקוה, אבל אם חקק בו גומא קטנה קודם שקבעו במקוה, פוסלת את המקוה כי נעשית כלי. ושיעור הגומא בשל עץ כלשהו (וראו לחקוק בה יותר, ולכן זה נחשב כבר כאילו חקק – ט"ז), ובשל חרס כשמחזקת רביעית מים.

ש"ג – קשה, גם אם חקק בצנור ועשהו כלי קיבול, מ"מ מדובר במים שאובים שבאים בהמשכה ולקמן בסעי' מד ראינו שזה כשר למקוה? **ותרץ**, שמדובר שלא היו רוב מים כשרים במקוה ואז פסולים גם בהמשכה. **ובנקודות הכסף תרץ**, שכאן כל הצנור נחשב ככלי, ואין כאן המשכה של מים שאובים דרך קרקע.

הדין כאשר צורות ממלאים את החלל שנחקק, האם זה מבטל אותו מתורת כלי קיבול:

משנה – "היו צורות מתחללים בתוכו (בתוך בית הקיבול אבל הם לא מהודקים בו), פוסלים את המקוה (כי לא התבטל קיבולו). ירד לתוכו (לתוך בית הקיבול) עפר ונכבש (העפר מהודק והמים עוברים על העפר), כשר". (המשך המשנה שם)
מהו "ונכבש"? ר"א"ש ור"ש – נדחק והתקשה. **המב"ם, ראב"ד** – נעשה חזק וקשה כגפסיס. **המב"ן** – נכבש מאליו והתבטל שם עד שאין המים יכולים לשטוף את אותו העפר. **יראים** – כבשו ברגל והתבטל קיבולו.
מחנה – פסק כמשנה שאם היו בגומא צורות או עפר לא נחשב כסתימה לבטלו מתורת כלי, אא"כ מהודקים לתוכה.

דין סילון האם הוא נחשב כלי קיבול:

משנה – "סלו"ן שהוא צר מכאן ומכאן (במקום יציאת המים הוא צר) ורחב מן האמצע אינו פוסל, מפני שלא נעשה לקבלה". (מקוואות פ"ד מ"ג)
המב"ם – כאן מדובר שהוא לא מכון לחלל הזה שיעשהו כלי קיבול אלא שיצאו המים בחזק, ומכאן נלמד כלל גדול שאין כל המקבלים פוסלים את המקוה ויהיו המים שעוברים בהם מים שאובים, אלא כל מה שעשוי לקבלה. כמו"כ סילון זה בין הוא של מתכת ובין הוא של חרס לא פוסל את המקוה כי לא עשוי לקבלה.
דין סילון כפוף: ראב"ד – הוכיח מתוספתא שסילון כפוף פוסל את המקוה. הבית יוסף התקשה בזה הרי במשנה בכלים (פ"ב מ"ג) אמרו שסילון אע"פ שכפוף ואע"פ שמקבל לא פוסל? וכתב, שאולי בגלל שהם בני קבלה פסולים למקוה כמו כלי גללים. **המב"ם** – בדעתו ודאי שסילון כזה לא פוסל ורק אם נעשה על דעת קיבול פוסל, וצריך לומר שלזה התכוונה המשנה שנעשה על דעת קיבול.

מהרי"ק – הביא בשם רב מחמיר שהמנהג בכל ישראל לעשות מקוואות ע"י מרזבים המקלחים מים מן הגגות, כי בצנורות ישרים על הקרקע יש לחשוש שירקבו ע"י לחלוחית הקרקע עד שיתהווה שם שיהיו חטטים ויתכנסו שם עפר וצנורות ויפסול את המקוה. **ומהרי"ק כתב** שהוא נוהג לקחת שני נסרים משופים היטב ולהדביקם זו לזו וכך עושה את המרזבים, ומגביה ראש הצינור האחד שלא לצד המקוה ומשפיל השני וכך יורדים המים בשטף גדול ובמרצה גדולה למקוה בלא שיתעכבו בצינור וכך הצינור לא יירקב, וזאת עשה כי חשש לאותו רב מחמיר.
הב"י תמה על הרב המחמיר, שהרי אפילו אם יוצרו חטטים בצינור, מ"מ זה לא נעשה על דעת קיבול ולא צריך לפסול את המקוה כמו משנתינו לגבי סילון! ועוד, לחשוש שמא יתחיל להרקיב רחוק הדבר! וכתב שמהרי"ק עשה כאותו רב לא משום שסבר כמותו, אלא משום שירא שמים יוצא ידי כולם במקום שאין פסידא.

והבית יוסף ניסה להסביר את שיטתו של הרב המחמיר, שמה שכתוב "שלא נעשה לקבלה", היינו שאין דרך צנורות להיות שם כי הם לא מתעכבים כאשר המקום רחב, אבל אם הם מתעכבים שם, כגון שהרקיב ונעשה גומא, אע"פ שלא כיוון לעשותו כלי לקבלה, נקרא 'נעשה לקבלה'.
הבית יוסף הביא בשם המרדכי רב שחולק ואומר שרק כאשר חוטט ומגלה בדעתו שנוח לו שיהיה בית קיבול והמים יתחללו עד שיתרחב אז פוסל, אבל אם לא חטט בו בעצמו, אפילו אם נוח לו בחטיטה הזו, לא נפסל.

מחנה – פסק את המשנה וכתב"ם שסילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו חשוב ככלי קיבול לפסול בו את המקוה (כל זמן שלא חקק בו וכו"ל) ולהחשיב את המים שעוברים בו כשאובים.

המ"א

1. פסק כמהרי"ק וכתב"ם הבית יוסף, שיותר לעשות מקוואות ע"י צינורות וסילונות של עץ שמביאים מים מן הנחל או שאר מעיין אל המקוה או צינורות של הגגות, ואין חשש שמא הלחלוחית תעשה בהם גומא ויהיה כלי קיבול, כי כלי קיבול נחשב כך רק אם עשאו אדם בכוונה, וזה לא נעשה בכוונה.
  2. אם המים באים אל הצינור ע"י כלים קבועים בגלגל שמסתובב והם נקובים בדרך שלא נקראת כלי (אע"פ שהרוקח התיר גם בלא זה, מ"מ כל המפרשים חלקו על זה), מותר לטבול בהם אם יש מ' סאה במקוה, אבל בלא מ' סאה לא, כי זה לא נקרא חיבור לנחל.
- ש"ג** – הקשה, הרי מדובר כאן שהם מנוקבים בשיעור של כונס משקה שהוא מטהר את הכלי מלקבל טומאה, אבל הרמ"א פסק בס"ז להצריך נקב כשפופרת הנוד שהוא גדול יותר!

חזו"א (ס' כג סע' א') – צנרת עירונית, אע"פ שהצינורות צרים משני הצדדים, יש בהם בית קיבול בשעוני המים ונחשבים כמים שאובים וא"א למלא בהם מקוה.

סעיף ל"ז

השב"א (שער המים) – אפילו עברו מים מעצמם בכלים העשויים לקבל מים, אם נתן את הכלים לקבל את מים ונפלו מתוכן למקוה, פסלוהו. וצריך שיחקוק בכלי חקיקה שראויה לקבל מים, ולכן רעפים שמכסים בהם גגות, אע"פ שיש בהם גומות וחקיקות, אינם פוסלות את המקוה כי לא נעשו כדי שהרעפים יקבלו מים.

מחבר – פסק את דין הרשב"א, שרעפים שבגגות אינן פוסלים את המקוה כי הגומות שבהם לא נעשו לקבל מים.

סעיף לח'

משנה – "...אם היו נתונים (שק או קופה) תחת הצנור, אינם פוסלים את המקוה, אלא מטבילים אותם ומעלים אותם כדרכם". (מקוואות פ"ו מ"ה) **המב"ם, מחבר** – פסקו ע"פ המשנה, שהמניח שק או קופה תחת הצנור, אין המים הנמשכים מהם פוסלים את המקוה.

ט"ז – כי המים שבכלים אלו מתערבבים עם המים היוצאים דרך הנקבים שיש בהם.

ש"ג בשם עטרת זהב – אע"פ שאין נקבים בחורים האלו בשיעור של שפופרת הנוד, מ"מ כשר המקוה כי יש נקבים הרבה שלא מחזיקים מים ולכן לא נחשבים בית קיבול.

סעיף לט'

תוספתא – "וכן היה רבי יוסי אומר: זילף בידיו וברגליו שלושה לוגים למקוה, פסול. הולוכו עם הקרקע, כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן שיירא העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהם וברגליהם ג' לוגים למקוה כשר. ולא עוד, אלא אפילו עשו מקוה בתחילה כשר".

פרוש הרא"ש – זילף בידיו וברגליו זה ממש מים שאובים כי אינו בידי שמים, ועם הקרקע כשר כאשר יש רוב כשרים. **בסיפא מתחדש שברגלי בהמות זה כשר**.

פרוש הר"ש – מדובר שנמשכו ג' לוגים למקוה בהמשכה על הקרקע ואז זה כשר. **ואין חילוק בזה בין אדם לבהמה**.

פרוש הראב"ד – מה שרבי יוסי אוסר בזילוף זה כאשר הזילוף היה ממים שאובים ולכן אסור, אבל בסיפא מדובר שזילפו מים שאינם שאובים, כי הביאום בידיהם ורגליהם מהנהר, ואפילו עשו כל המקוה כך בהמשכה, כשר, ובלא המשכה כשר כאשר יש רוב מים כשרים. **ואין חילוק בזה בין אדם לבהמה**.

מחבר – מה שאמרנו שאם הכלי אינו עשוי לקבל מים לא פוסל את המקוה, זה רק כאשר המים נפלו מעצמם למקוה, אבל אם אדם נתן אותם למקוה, הרי זה פסול, כי כל מים שבאים ע"י אדם אפילו זילף ברגליו ובידיו פסלוהו. וכרא"ש, שכל זה כשנזדלפו מרגלי אדם, אבל אם היה רוכב על בהמה ונזדלפו ע"י רגלי הבהמה לא פסלוהו, כי זה לא נקרא מזלף ברגליו.

המ"א – הביא בסעי' טו שהרמב"ם והר"ש סוברים שגם לגבי בהמה פוסל כמו באדם. וע"ע שם באריכות.

סעיף מ'

משנה – "ערוב מקוואות כשפופרת הנוד כעביה (של השפופרת) וכחללה – כשתי אצבעות חוזרות למקומן (סיבוב שתי אצבעות הסמוכות לאגודל ברווח). ספק כשפופרת הנוד ספק שאינה כשפופרת הנוד, פסולה, מפני שהיא מן התורה". (מקוואות פ"ו מ"ז)

תוספתא – "שתי אצבעות שאמרו בבינונית של כל אדם ולא מארבעה בטפח (כי ארבע אגודלים הוא טפח)".

ה"ש, רא"ש – כלומר **משערים באצבע** הבינונית ולא באגודל. ואין צריך שיהיה הנקב מרווח בריבוע של שתי אצבעות על שתי אצבעות אלא מספיק שהן נכנסות בעיגול בקוטר שתי אצבעות. **וכתב הב"י**, שמשמע מדבריהם שמדובר באצבע הקרובה לאגודל ואם שתי אצבעות כאלו נכנסות לנקב זה נחשב כשפופרת הנוד.

המב"ם – מדובר בשתי האצבעות הראשונות בפס היד (כנראה קמיצה וזרת).

ה"ש, מהרד"ג – **בכל מקרה אין להקל לעשות מקוה לכתחילה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה**. ומכל זה הסיק **שהרוצה להוציא מים מן המקוה לנקותו** ומפחד שמא יחזרו מן הכלי שמוציאים בו המים שלושה לוגים ויפסל המקוה, ינקב את הכלי **בשוליו כלשהו** ואז לא יחשבו המים שבו שאובים.

מחבר

1. פסק את המשנה והתוספתא, שכלי שניקב **בשוליו** אפילו כלשהו, אינו נחשב יותר כלי ע"מ לפסול את המקוה, **וכרא"ש וכמרדכי, שמ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחילה ע"י הבאת מים בכלי כזה**.
2. **הפת"ש הקשה**, הרי בסעי' ז' פסק המחבר כרמב"ם שנקב המטהרו חייב לבוא ביחד עם קבעו בארץ ועשאו בנין, ואילו כאן פסק בפשיטות את דעת ר"ש ורא"ש שנקב לחוד מהני גם אם לא קבעו בארץ ואפילו לכתחילה לא זקוק לכך, ולזה יועיל תרוץ הש"ך? **ותרץ הפת"ש בשם הרעק"א**, שבסעי' ז' מדובר לטבול בתוך הכלי הזה ופסול טבילה בכלי מדאורייתא, ולזה צריך לקבעו כבנין ונקב המטהרו מלקבל טומאה, וכאן מדובר לפסול את המים מדין שאובים ובה מספיק כשפופרת הנוד, כי פסול שאיבה הוא מדרבנן, והמחבר הכריע בעצמו להחמיר כרמב"ם לענין טבילה ואצלנו להקל בהכשר המים כר"ש והרא"ש כי להרבה פוסקים מים שאובים מדרבנן.
3. כל זה כשניקב בשוליו, אבל אם הנקב היה בצדדים אינו בטל מתורת כלי עד שיהיה ברוחב הנקב כשפופרת הנוד שהוא כרוחב שתי האצבעות הראשונות בפס היד (רמב"ם) שמתהפכות ברווח (בין בריבוע ובין בעיגול).
3. אותו נקב שבצדדים יהיה קרוב לשוליו של הכלי, כך שהוא לא יקבל מים ממנו ולמטה, אבל אם הוא מקבל, לא התבטל שם כלי ממנו.

4. עוד ע"פ התוספתא (ועיין גם בסעי' ז'), שאם ערב סיד וצורורות וסתם בהם את הנקב, לא נחשב כסתימה להחזירו לתורת כלי וכן אם הושיבו על הארץ או ע"ג סיד או גפסית, לא נחשב כסתימה, אבל כשערב סיד וגפסית יחד וסתמו, נחשב כסתימה.
5. לכן, הרוצה לנקות את המקוה ובשביל זה רוצה לשאוב את המים, ינקב את הכלי בשוליו כלשהו, וכך גם כשיחזרו המים שהוא שואב למקוה, לא יפסלו בגי' לוגים, כי הם לא נקראים שאובים כך.

ט"ז: – משמע מדברי המחבר שדוקא בכלי שמנוקב בכלשהו בשוליו אין להקל לעשות כך מקוה לכתחילה, אבל אם הכלי מנוקב כשפופרת הנוד, מביא אפילו לכתחילה.

והקשה הט"ז על כך, איך אפשר להביא מים למקוה וכך להכשיר אותו, הרי בסעי' לט למדנו שכל מים שמגיעים למקוה ע"י אדם, פוסל את המקוה אפילו בלא כלי בכלל!

לכן מבאר הט"ז, שכאן לא מדובר שנשפך מהכלי הזה ע"י אדם למקוה, אלא מניח את הכלי סמוך למקוה, והמים באים מהכלי למקוה ונמשכים המים דרכו למקוה, ויעשה כן לכתחילה רק אם ניקב כשפופרת הנוד.

אלא שהקשה הט"ז, שהרי בסוף הסעיף הזה סיים המחבר, שהרוצה לנקות את המקוה יוציא אותם ע"י כלי שיש בו נקב כלשהו בשוליו וכך לא יחשבו המים שבו לשאובים. וא"כ זה ממש בידי אדם!

על כן מתרץ הט"ז, שמכיון שניקב את הכלי והמים כל הזמן יוצאים דרך הנקב חזרה למקוה, **נחשב הדבר כאילו לא הפסיקו וכאילו מחובר עדין למקוה מדין גוד אחית.** ומה שכתב הרמ"א בסעי' לו שצנור שמחבר את הנהר למקוה, ואין במקוה מ' סאה זה לא נחשב חיבור, זה רק שם שהמקוה מעל הנהר וצריך לומר גוד אסיק ואת זה לא אומרים, **אבל כאן מדובר בגוד אחית** ואת זה כן אומרים כפי שלמדנו בסעי' ס'.

וגם הרמב"ם שלא פסק שם כרבי יהודה שאומרים גוד אחית, י"ל שזה דוקא כשחסר מטבילת הראשון ממ' סאה, אבל כאן שיש רק קצת שאובים שזה פסול מדרבנן, גם הרמב"ם יודה שאומרים גוד אחית. **ועוד תרץ,** שגם חכמים שאמרו שאין גוד אחית, זה דוקא שצריך לראות את העליונים כאילו הם למטה ומשלימים למ' סאה בתחתון, אבל כאן כשיש מ' סאה בתחתון ורק הם באים לתקן את ענין השאובים, גם בזה חכמים יודו שרואים את העליונים כאילו הם בתחתונים. וראה לזה שחכמים פוסלים בגוד אחית לא משום שהמים על גוף הטובל נעשו שאובים, וזאת משום שאין פסול בגוף המקוה.

ואין להקשות מסעי' סג לגבי בגד עבה שעלה מהמקוה שמטפטף למקוה ואלו הם מים שאובים, כי שם המים נבלעים בתוכו וללא סחיטה לא יצאו, ולכן יש הפסקה בין המים לירידתם למקוה בחזרה, משא"כ כאן בכלי מנוקב שכל המים שבתוכו הולכים לתוך המקוה כל הזמן ואין הפסק.

והש"ך בנקודות הכסף הפנה לדבריו בסעי' טו, שם הקשה קושיה זו, ותרץ שמכיון שמכוון לשאוב את המים ולא נוח לו שיפלו ובכל זאת הם נופלים, זה נקרא "ממילא", ולא נחשב כמים שמגיעים מידי אדם.

אמנם שוב הקשה הט"ז, איך אפשר לנקות המקוה ולעשותו כך לכתחילה, הרי למדנו ממעין שמקוה צריך להיעשות ע"י שמים! ובסעי' טו כתב הראב"ד שמוותר לעשות כך רק עד מחצה, אבל מחצה חייב להיעשות בידי שמים!

לכן מחדש הט"ז, שכאן מדובר ע"י המשכה למקוה וכמבואר בסעי' מו, ואע"ג שאסור שכל המקוה יהיה ע"י המשכה, מ"מ זה אסור כאשר ממשיך מים שאובים לטהר אותם, אבל כאן כשרק מנקה ומתקן שיהיה המקוה בידי שמים, זה מותר לכתחילה כי הכלי יש בו נקב ולכן אינו נקב.

דרך ניקוי של מעין נובע

הא"ש, מהר"ם, רבנו, והנחם, רש"א, תוספות – ואם זה מעין נובע לא צריך לכך, כי מעין לא נפסל בשאיבה. (עיין לעיל בסעי' טו) כלומר, ממלא בכתף ולא צריך לנקוב את הדלי.

מהר"ם – ולעיל בסעי' טו ראינו שהובאה דעה אחרת במרדכי, שמים שאובים ג"כ פוסלים במעין, ומהר"ם חשש לדבריו ולכן כתב שאם רצו לנקות מקוה שנובע, ודלו מתוכו עד שלא נשארו שם כסאה מים ולא ניקבו קודם את הדליים, אזי יש להסתפק שמא נפלו ג' לוגים מהמים השאובים שבדליים לתוך המקוה החסר הזה, כי הם לא מנוקבים ולכן המקוה פסול. **ולכן כתב מהר"ם** שהכי טוב יהיה לנקב הדליים בשוליהם נקב שרחב כמו עדשה אחת (שיעור כונס משקה – מדובר בכלי חרס אבל בכלים אחרים בשיעור טהרתם וכלעיל) או שיעשו חפירה בצד המקוה סמוך לו ויזרימו את מי המקוה באותה חפירה וינקו את המקוה. **ומ"מ אם א"א לעשות את שתי העצות האלו, כתב מהר"ם** שאם לא סתמו את נקבי הנביעה של המקוה, והוא ממשיך לנבוע גם כאשר הוציאו את המים, אזי תמיד היה לו שם מעין ואינו נפסל בכניסת מים שאובים לתוכו (כי כבר היה כשר קודם), ואע"פ שיש מי שמחמיר בזה, כדאי הם המתירים לסמוך עליהם בשעת הדחק כאשר א"א לעשות כשתי העצות הראשונות, מה גם שזה ספק דרבנן (כי רובו שאוב ודאי פסול מדרבנן). וכ"ש שאם יבוא הדבר לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול ותידחה טבילתה, אין ראוי כלל לדחות אותה עד שינקו כדין את המקוה ותתבטל מפריה ורביה וכל המרבה חומרות באיסור דרבנן שהקלו בו חכמים לבטל בנות ישראל מפריה ורביה הרי הוא מהמתמיהים ולא מצא ידיו ורגליו מבית המדרש.

אבל אם סתמו את נקבי הנביעה ופסק ממנו דין מעין או מי גשמים אזי ישאר כשר רק אם ידלו ממנו בדליים מנוקבים או ע"י חפירה.

תרומת הדשן – כתב שהמנהג בכל המקומות שמקפידים אפילו במקום שהוא מעין אם חזרו המים השאובים לתוכו. ולמד מהמרדכי שציטט את דברי השאלות שכתב ששמן נקבים מקוה נובע סותמים את חורי הנביעה שלו לאחר שהוציאו את המים ומייבשים אותו מפני החשש שמא יחזרו המים מן הכלים והם שאובים ויפסלו את המקוה.

ואכן היה מקרה בו נפסל מקוה בצורה כזו והורה לשפוך עפר על נקבי הנביעה ב' או ג' טפחים וכך התייבשה הקרקעית וכשחזרו ונבעו המים כבר היה המקוה יבש ולכן הוא כשר, כי השאובים שנשארו שם קודם כבר נבלעו בעפר וגם אם לא, מי הנביעה רבו עליהם, ומים שאובים מיטהרים ברביה והמשכה.

רש"א בשו"ת המיוחס לרמב"ן – לגבי מקוה שרוצים לנקותו ומוציאים המים ממנו, הוסיף שכאשר מייבשים אותו, אם נשאר קצת טופח ע"ג להטפח אין זה פוסל את המקוה, כי ודאי אין שם ג' לוגים שאובים ובטח שלא מכלי אחד או מב' או ג' כלים. ולגבי מקוה שנובע ממעין כתב, שאין מים שאובים

פוסלים בהם כלל אע"פ שרבו הנוטפים מן הכלי על המעין. ומ"מ כתב שטוב שלא יסתום את נביעתו כדי שיקרא כמעין כל הזמן ולא יכנס למחלוקת של קדמו שאובים לנובעים שלמדנו לעיל, ולכן כתב הלכה למעשה שטוב להיזהר לכתחילה שלא יפסק המעין.

בית יוסף – הכריע לסמוך לכתחילה על דעת רוב הראשונים, שמקוה נובע לא נפסל כלל במים שאובים. ודחה את הבנת דברי השאילתות כאילו שצריך לפקוק את נקבי הנביעה, והסביר שהשאילתות דיבר רק על ג' לוגים שמצטרפים מב' או ג' כלים והוא שהתחיל לשפוך השני עד שלא פסק הראשון. ומה שכתוב בהמשך שמכאן משמע שפוקקים נקבי הנביעה זה מדברי המרדכי שציטט דברי השאילתות, ולא שהשאילתות כתב זאת, ואין ראייה מזה. וכן כתב גם מהר"י קולון שאין זה מדברי השאילתות. **וכתב הב"י** שזה שהיו נוהגים לפקוק את נקבי הנביעה זה בגלל שטעו והשוו בין מקוה נובע למקוה שאינו נובע ולכן הלשון במרדכי "רגילים" ולא כתב שיש להם על מי שיסמכו.

מחנה – פסק כרא"ש, הרשב"א ורבנו ירוחם, שאם המקוה נובע דינו כמעין ששאובים לא פוסלים אותו, ולכן שם לא צריך לזה ויכול להוציא בכלי רגיל ולנקות.

המ"א

1. כתב את דעת המרדכי ומהר"ק שמחמירים גם במעין שנפסל בשאובים, **ולכן לכתחילה יש להחמיר בזה** ולנקוב את הכלי ששאובים בו, אף במעין.
2. **ג"ת. ש"י** – במעין נהגו לנקב אותו בשיעור של כונס משקה, והיינו בשיעור עדשה.
3. **ש"י** – הביא בסע' כב ס"ק נז' בשם האגודה שלא ראה רבים שסומכים להקל שג' לוגים שאובים לא פוסלים במעין.
2. כתרומת הדשן, שאם לא עשו כך ושאו בכלי שלם ונפלו שלושה לוגים שאובים אחרי שלא היה שם מ' סאה ונפסל המקוה, ועכשיו רוצים לנקות את המקוה ולהכשיר אותו, אם אפשר טוב להחמיר ולפקוק את נקבי הנביעה ויבישו את המקוה לגמרי (כך שלא נשארים כלל מהמים השאובים).
- תשובת הרא"ש. ג"ת. מהרש"ל. ש"י** – אפשר לפקוק את נקבי הנביעה גם בדבר המקבל טומאה, כי דוקא הבאת מים למקוה צריך שתהיה ע"י דבר שלא מקבל טומאה כמו שלמדנו בסע' לה, וכן סתימת זחילה בסע' נ' צריך שתהיה ע"י דבר שלא מקבל טומאה, אבל כאן שהסתימה היא רק לנגב, מותר.
- ט"ז** – בסע' נ' כתב שאינו מכיר חילוק בין פקיקת נקבי הנביעה לבין סתימת זחילה ובשניהם צריך להיעשות ע"י דבר שלא מקבל טומאה.
3. אם יש טורח גדול בדבר (כלומר דוחק וכך תדחה האשה מלטבול) או בדיעבד שלא עשו כן, כתב מהר"ק שיש לסמוך על המקלים ששאיבה לא תפסול במעין, כי כך עיקר להלכה.
4. וה"ה במקוה שאינו מעין והכלי היה קטן ולא בטוח שיפלו ממנו שלושה לוגים, אלא רק חוששים שמא נפלו בזה אחר זה הולכים לקולא, כי שלושה לוגים פוסל מקוה מדרבנן, וספק דרבנן לקולא.

סעיף מא'

משנה – "המניח כלים תחת הצנור לקבל בהם מי גשמים, אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפילו כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה פוסלים את המקוה. אחד המניח ואחד השוכח כדברי בית שמאי, ובית הלל מטהרים בשוכח. אמר רבי מאיר: נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור. אמר רבי יוסי: מחלוקת במקומה עומדת (ולא חזרו בהם בית הלל)". (מקוואות פ"ד מ"א)

גמרא – "אמר רב משרשיא, דבי רב אמרי: הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים, טמאים, בשעת פיזור עבים דברי הכל טהורים, לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו, מר סבר בטלה מחשבתו, ומר סבר לא בטלה מחשבתו". (שבת טז:)

רש"י – מדובר בצינור שקבעו לקרקע ואח"כ חקק בו, ולכן הוא נחשב ככלי שפוסל משום שאיבה, אא"כ הוא שכח ולא התכוון לכך ואז לא נחשב ששאב מים. ולכן כשמניח בשעת קישור עבים, מראה שהוא מתכוון למלא את הכלי הזה במים ולכן נפסלים מדין שאובים, אבל אם זה לא בשעת קישור עבים, לא ומחלוקת היא אם הניח בשעת קישור עבים ובסוף לא ירדו גשמים והתפזרו, האם נחשב הדבר כהסח הדעת שלא ירדו גשמים עוד ובטלה מחשבתו הראשונה או לא.

רא"ש – מה שמטהרים בית הלל כאשר זה היה בשעת פיזור עבים או בשעת קישור עבים והתפזרו, זה דוקא כששיבר את כלי או כפאו על פיו בלא הגבהה. ואם הגביהן ועירה את המים למקוה נעשו שאובים והוכחתו מהמשנה: "המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים... רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך (יש מעט מים בבור או לא) ישבר או יכפה (יכופף הכלי שהמים ישפכו), אבל לא יערה", כי אז יש בכלי תפיסת יד אדם והמים הופכים להיות שאובים. **וכתב הב"י שהרא"ש פסק בבית הלל ולפי רבי יוסי שהמחלוקת במקומה עומדת, ולכן אין הבדל בין מניח בחצר למניח תחת צינור שבשעת פיזור עבים טהורים למקוה. וכן פסקו הטור ורבנו ירוחם.**

הבית יוסף התקשה בדברי הראשונים האלו, מדוע לא כתבו שכל ההתר לטהר כששיבר או כפה זה דוקא בשוכח כפי שכתבו בית הלל? ותירץ, שהם סברו שאוקימתת הגמרא בשבת שמדובר כשהניח בשעת קישור עבים ואח"כ התפזרו, משמע שמדובר כאילו בשוכח, כלומר שוכח אין הכוונה שוכח ממש, אלא במציאות כזו שדעתו הראשונה מתבטלת כי התפזרו העבים כמו ששוכח זה שבטלה כוונתו הראשונה.

המ"א – פסק שהמניח כלים תחת הצנור בכל זמן שהוא (כלומר בין בשעת קישור עבים ובין בשעת פיזור עבים) פסולים ואפילו אם כפה או שבר המים שם נחשבים כשאובים לכל דבר, כי זה היה לדעת, ואפילו שכח את הכלים שם כי גזרו על השוכח מפני המניח. וכן המניח כלים בחצר בשעת קישור עבים פסולים למקוה וגזרו גם בחצר על השוכח מפני המניח. ואם הניח בשעת פיזור עבים, כשרים וה"ה אם הניח בשעת קישור עבים והתפזרו ג"כ כשרים אם

שבר הכלי או כפה אותו.

קושיות הבית יוסף על הרמב"ם:

1. משמע מדבריו שהוא פוסק בבית שמאי שפוסלים במניח תחת הצנור אפילו בשוכח, והרי תמיד הלכה בבית הלל וכרבי יוסי שאמר מחלוקת במקומה עומדת!
  2. משמע שמניח כלים תחת הצנור פסול תמיד למקוה, בין אם הניח בשעת קישור עבים ובין אם הניח בשעת פיזור עבים, וזה ההיפך מהגמרא שהכל מודים שבשעת פיזור עבים טהור!
  3. איך כתב שגזרו על השוכח **בחצר** משום מניח, הרי במשנה במפורש כתוב שמודים בית שמאי לבית הלל בשוכח בחצר שהוא טהור!
  4. החילוק לשיטתו בין שעת קישור עבים ושעת פיזור עבים זה רק במניח בחצר, וא"כ מכיון שפסק בבית שמאי, גם פה עליו לפסוק בבית שמאי, ולומר שגם בחצר אם הניח בשעת פיזור עבים או בשעת קישור עבים והתפזרו, פסול למקוה, ואילו הוא כתב שכשר.
- ומבאר הבית יוסף את שיטת הרמב"ם**, שהוא מפרש את דברי רבי יוסי שהמחלוקת במקומה עומדת כך שהם מתייחסים לדברי רבי מאיר שנמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ובזה הוא סובר שעדין יש מחלוקת, אבל מה שאמר רבי מאיר שמודים ב"ש לב"ה בשוכח, לזה גם הוא מודה, וסובר רבי יוסי, שבין במניח בין בשוכח בין תחת צנור ובין בחצר לב"ש פסול ולב"ה מטהרים בשוכח תחת הצנור וכ"ש בחצר.
- ומכיון שיש לתמוה מדוע פסלו ב"ש בשוכח בחצר גזרה משום מניח, הרי בחצר אין דרכו של אדם להניח כלים לקבל מים, אמר רב משרשיא שזה נכון בשעת קישור עבים, שאז אין הבדל בין מניח בחצר למניח תחת צנור בין לרבי מאיר ובין לרבי יוסי ודאי מכוון לקבל את המים ולכן פסול לב"ש וכשר לב"ה, משא"כ בשעת פיזור עבים שודאי טהור ובזה מודים ב"ש לב"ה, והמחלוקת היא בשעת קישור עבים והתפזרו אח"כ שלרבי מאיר בטלה מחשבתו ולכן מודים ב"ש לב"ה שטהור גם במניח לכתחילה (ושוכח הכוונה בטלה מחשבתו כגון שהתפזרו העבים), ולרבי יוסי לא בטלה מחשבתו ועדין מחלוקת במקומה עומדת ולב"ש יהיה פסול למקוה. ומ"מ הלכה כרבי מאיר משום שרבי טרפון (שם יז.) סובר כמותו. **הש"ך הסכים לפרושו של הבית יוסף.**
- וממילא מתורצות הקושיות שהקשנו על הרמב"ם**, שמניח תחת צנור פסול תמיד, כי דברי רב משרשיא בגמרא מתייחסים לחצר ולא לצנור, ולכן אפילו אם שכח הכלים תחת הצנור ג"כ פסול, והלכה בבית שמאי בגלל דברי רבי מאיר שרבי טרפון סובר כמותו. ולכן גזרו בחצר משום מניח, כי בשעת קישור עבים בחצר זה כמו מניח או שוכח תחת צנור ובזה הלכה כרבי מאיר ובית שמאי. ומה שהכשיר כאשר הניח בשעת קישור עבים והתפזרו שלא בבית שמאי, זה מפני שבזה אומר רבי מאיר, שמודים בית שמאי לבית הלל שכשר למקוה.

מחנה

1. פסק את המשנה וכרבי יוסי והגמרא וכהבנת הרא"ש ורובנו ירוחם, שהמניח כלים (אפילו כלי גמור) תחת הצנור לקבל את המים שיפלו מהם למקוה, אם זה בשעת קישור עבים וירדו גשמים והתמלא, נחשב כמניח לדעת (כי אין הסח דעת) ונחשבים המים כשאובים. אבל בשעת פיזור עבים או אפילו בשעת קישור עבים ואח"כ התפזרו וחזרו והתקשרו וירדו גשמים, זה דינו כשוכח ולא נחשב כקיבול מים לדעת (אפילו הוא כלי גמור), ולכן אינם נחשבים כשאובים ולא פוסלים את המקוה.
- בדרישה הקשה**, מדוע כאן אם הניח את הכלי בשעת פיזור עבים ואח"כ ירד גשם לא נחשב כשאוב, ואילו במעין בס"ח כשמניח כלי ואח"כ המעין גולש אליו, כן נחשב כשאוב? **ותרץ**, שמדובר שם שהתמלא הכלי לדעת וכן סובר הט"ז. **והש"ך תרץ**, שרק בגשם שא"א לדעת מתי הוא יבוא אז אומרים שזה לא מדעת, אבל במניח במעין חשוב לדעת, כי בהכרח המעין יעבור שם ויכנסו המים לכלי, ולכן זה נחשב כדעת.
- ש"ך** – וכ"ש כשמניח בחצר בשעת קישור עבים והתפזרו שכשר למקוה.
2. כרא"ש, שחייב לשבור את הכלי או לכפות אותו וכך יבואו המים מאליהם למקוה בלא הגבהה, כי אם יגביה יחשבו כמים שאובים.

סעיפים מב'–מג'

- משנה** – "המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים, רבי אליעזר אומר: אם עונת גשמים הוא, אם יש כמעט מים בבור (שאינן זו עונת גשמים אבל נשארו ממים בבור של המקוה) ישבר, ואם לאו (אין שום מים בבור), לא ישבר. רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך (בין אם יש מים ובין אם אין מים בבור) ישבר או יכפה אבל לא יערה.
- הסייד (שסד בור בטיט ושכח את העציץ עם הטיט שם) ששכח עציץ בבור ונתמלא מים, אם היו המים צפים על גביו (העציץ) כל שהוא, ישבר, ואם לאו, לא ישבר, דברי רבי אליעזר. ורבי יהושע אומר: בין כך ובין כך ישבר.
- המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים, אע"פ שבלע הבור את מימיו, הרי זה ישבר". (מקוואות פ"ב מ"ז–ט)
- תוספתא** – "רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך ישבר. רבי יוסי אומר משום רבי יהושע: אף יטה (יכפה), ובלבד שלא יטול (ביד) ויערה".

באור דין הקנקנים בראש הגג

פרוש הרא"ש והרמב"ם – לדעת רבי אליעזר, אין המים שבקנקנים כשרים, אלא כשהם מתערבים עם מים אחרים שבמקוה, אבל אם יעשה את כל המקוה ממים אלו שבקנקנים המקוה פסול, ורבי יהושע חולק. וכן אסור שיד אדם תגע במים, ולכן או שישבר או שיכפה אבל אסור שיגביה אותם.

פרוש הגר"א – רבי אליעזר לשיטתו שרביעית מים שאובים פוסלים את המקוה, ואם היה הבור יבש ועכשיו הגיעו לו מים אלו שבקנקנים אזי מכיון שהם דומים לשאובים, הם פוסלים את המקוה, ורבי יהושע סובר כחכמים שחולקים על רבי אליעזר שבין בתחילה ובין בסוף שיעורו בשלושה לוגים וממילא אע"פ שאין מים בבור ונאמר שהמים שבקנקנים נראים כשאובים, לא יפסלו את המקוה.

באור דין הסייד

פרוש הרא"ש והרמב"ם – **לרבי אליעזר** צריך שיהיו המים צפים כדי שזה יקרא מחובר למי הבור, ובלא זה, לא, כי המים חשופים כשאובים ובשלושה לוגים יפסלו את המקוה. **לרבי יהושע**, אפילו אין המים צפים נחשבים כמחברים למקוה. **ומ"מ כאן רק ישבר ולא יכפה**, כי כאן נחשב יותר תפיסת יד אדם, כי בקנקנים חשב רק לנגבם ולא לקבל בהם מים, וכאן המים שבעציץ הם קצת לרצונו, ולכן ר"א מחמיר בזה כמים שאובים ממש, וגם רבי יהושע מחמיר שרק ישבר ולא יכפה. **ומ"מ צריך שיהיו קצת מים בבור ולא כמו במקרה הקודם בין לר"א ובין לרבי יהושע**, כי משמעות דברי רבי יהושע שהמים מקיפים את העציץ מכל הצדדים ומלמטה ורק לא צפים על גביו.

באור דין המסדר קנקנים בבור

גית יוסף – בדומה לקנקנים בראש הגג, **אם אין שום מים בבור זה כשר למקוה**, אבל מכיון ששם אותם כדי שיבלעו קצת מים אין זה דומה לעציץ ולמניח קנקנים בראש הגג **ולכן רק ישבר**. ודין זה אע"פ שהוא נכתב בסתם, הוא רק לדעת רבי יהושע, אבל רבי אליעזר חולק על זה בקל וחומר מקנקנים בראש הגג, ששם ודאי לא היה בדעתו שיתמלאו מים ובכל זאת ר"א מחמיר שצריך שישארו מים בבור, כ"ש כאן במסדר קנקנים שהיה בדעתו שיבלעו מים.

סיכום דברי הבית יוסף ע"פ דעת רבי יהושע והרמב"ם, וכן נפסק במחבר:

1. המניח קנקנים בראש הגג לנגבם והתמלאו מים (כי זו עונת גשמים), מכיון שלא התכוון כלל למלא אותם, **יכול לשבר אותם או לכפות אותם וכשרים למקוה אפילו שהוא היה ריק לחלוטין. אבל אם הגביה הקנקנים ועירם הרי כל המים שבהם שאובים.**
ש"ך – **וזה הדין גם אם הניח בשעת קישור עבים ולא התפזרו (משא"כ בסעיף הקודם), כי מכיון שהניח ע"מ לנגבם ולא בשביל שירדו גשמים לתוכו, הרי זה נחשב כאילו הניח שלא לדעת.** (משא"כ בסעיף הקודם שהניח את הכלים תחת הצנור כדי שיקבלו את מי הגשמים)
2. הסייד ששכח עציץ בבור והתמלא מים, מכיון שהתכוון קצת לשאיבה והמים קצת לרצונו, **מחמירים שישבר בלבד ולא יכפה** כי יש בו קצת תפיסת יד אדם, **וזה כשיש קצת מים בבור אפילו מעט**, אבל לא חייבים שיצופו על גביו.
3. המסדר קנקנים בתוך הבור ע"מ שיקבלו המים בדפנות ולא מהיין שינתן לתוכם והתמלאו מים, מכיון שלא התכוון כלל למלא אותם, המים **כשרים למקוה אפילו היה המקוה ריק לחלוטין**, אבל מכיון שהתכוון שיבלעו בדפנות, **אז לכן ישבר בלבד ולא יכפה.**

סעיף מד'

משנה – "מים שאובים ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה (חפירה בקרקע) ועל מעלות המערה, אם רוב מן הכשר, כשר. ואם רוב מן הפסול, פסול. מחצה למחצה פסול. אימתי? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה. היו מקלחים בתוך המים, אם ידוע שנפל לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג' לוגים מים שאובים, כשר, ואם לאו פסול". (מקוואות פ"ד מ"ד)

גמרא – "ואין המים השאובים פוסלים את המקוה: מאן תנא? אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא, דתנן: רבי אליעזר בן יעקב אומר, מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא בכתף תשע עשרה סאה, ופותקן למקוה והן טהורים, שהשאיבה מטהרת ברביה ובהמשכה. מכלל, דרבנן סברי דברביה ובהמשכה, לא! אלא הא דכי אתא רבין א"ר יוחנן: שאובה שהמשיכה כולה טהורה, מני לא רבנן ולא ר' אליעזר! אלא אמר רבה: לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני היא..." (תמורה יב. יב.)

פרוש המשנה לפי הרא"ש – אם התערבו **בחצר** וירדו למקוה דרך המשכה, כשר כשהרוב כשרים ופסול כשהרוב שאובים, **אבל אם היו מקלחים כך שהשאובים מהלכים בפני עצמם למקוה (בדרך המשכה) והכשרים בפני עצמם**, פסול, כאשר אין במקוה קודם מ' סאה כשרים, כי המשכה אינה מטהרת כלל אפילו ירדו שלושת הלוגים לבסוף. **וכתב הרא"ש שמשנתנו אינה כרבי אליעזר בן יעקב** (שיובא להלן) שמתיר בין קדמו הכשרים לשאובים ובין קדמו השאובים לכשרים, כי השאובים מיטהרים ברביה ובהמשכה.

פרוש המשנה לפי הרא"ש והרמב"ם וסמ"ג והמרדכי – המקוה כשר כאשר התערבו מי הגשמים והמים השאובים קודם שהגיעו למקוה ונמשכו למקוה. **ואפילו לא התערבו קודם והשאובים יורדים בדרך המשכה, אם היה במקוה רוב שיעור (21 סאים) ממים כשרים מועילה ההמשכה לטהר את המים השאובים אפילו הם אלף סאה, כי הלכה כרבי אליעזר בן יעקב "שהשאיבה מטהרת ברביה והמשכה". אבל אם היו מים שאובים ומים כשרים מקלחים למקוה ללא המשכה כלל** (אלא השאובים נשפכים מכלל), אז פסול כאשר לא היו קודם מ' סאה כשרים שם ונפלו שם ג' לוגים שאובים.

פרוש זה לא מסתדר כ"כ בלשון המשנה: "אימתי? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה". ואמנם הרמב"ם כתב את לשון משנתנו כמו שהיא, **והסביר הבית יוסף וכן בדבריו בכסף משנה**, ש"היו מקלחים" הכוונה **ללא המשכה כלל**, ומה שכתוב במשנה "אימתי?" לדעת הרמב"ם, **זה להשיענו שאם המים השאובים באים בפני עצמם, אינם נטהרים בהמשכה אלא כ' קדמו להם כ' סאה כשרים ומשהו, אבל אם היו פחות מכ' נפסל בשלושה לוגים שאובים אע"פ שבאו בהמשכה, אבל אם התערבו במי הגשמים קודם שהגיעו למקוה ובאו בהמשכה, אפילו אם אין כ' סאה כשרים, מטהרים בדרך זו**, כיון שגם השאובים אינם יורדים למקוה בפני עצמם אלא מעורבים עם הכשרים ובדרך המשכה.

חזקוני המערה – מקוה שאובה שנמשכה כולה כשרה אפילו בלא רוב מים כשרים שהיו קודם לכן, ומי שמצריך רוב והמשכה שהוא רבי אליעזר בן יעקב הוא דעת יחיד ואין הלכה כמותו ונדחו דבריו. והסביר הב"י, שהם סוברים שמה שאמר ראב"י שצריך רביה בכשרים והמשכה בשאובים היא רק דעתו,

אבל חכמים חולקים ומתירים גם כשהכל משוך בלא רוב כשרים. וזה דברי הגמרא שם בתמורה: "כי אתא רבין אמר רבי יוחנן שאובה שהמשיכה כולה טהורה".

הרמב"ם דחה דבריהם, שלא ראו את משנתינו שמצריכה רוב מ' סאה במקוה כשאובים בהמשכה, **אבל הרב"י כתב** שיכול להיות שראו את המשנה אך לא פסקו כמותה אלא כדעת ר' יוחנן בגמרא

ועוד הקשה הרב"י על הרמב"ם, שבהלכה שכתב שאובים לא פוסלים בהמשכה אם היה רוב מקוה יותר מכ' סאה מים כשרים, וזה משמע כרבי אליעזר בן יעקב, כתב מקרה הפוך, שגם שיש בו כ' סאה שאובים ומילא בכתף מים ונתן שם וירדו למקוה בהמשכה הרי זה כשר, "שהשאובים שהמשיכה כולה כשירה", וא"כ זה כרבנן, ואיך פסק הרמב"ם גם כראב"י וגם כרבנן? **ותרץ הרב"י**, שחכמים שחולקים על ראב"י חולקים עליו לקולא, שאפילו אם נשפכו הי"ט סאין בלא המשכה, אם אח"כ חזרו ונמשכו למקוה, כשר כי יש רביה והמשכה, והרמב"ם פסק כרבין בגמרא ש"שאובה שהמשיכה כולה, טהורה" ורבנן שמקלים כי הם רבים. ולכן כתב קודם את ההלכה במקרה שהי"ט השאובים נמשכו למקוה שזה מוסכם שזה כשר גם לרבנן וגם לראב"י, ואח"כ כתב את המקרה בו עירה י"ט שאובים בלא המשכה לרוב כשרים ואח"כ המשיך את הכל למקוה, שכשר זה כדעת רבנן בלבד. [הרב"י כתב עוד תרוץ שאין הבדל בין הדינים הללו, וראב"י יודה שאין הבדל בין המשיך את הי"ט השאובים למקוה או ששפך אותם לכשרים ואח"כ המשיך את הכל למקוה, ובחר לנקוט רק דוגמא אחת, אך באמת אין הבדל ביניהם. מ"מ כתב הרב"י שהתרוץ שהבאנו הוא עיקר]

איך נפסקה ההלכה?

המב"ם, ראב"ד, תוספות (תמורה יב:), רז"ה, שאילתות, רא"ש, ר"ן – מקוה שיש בו רוב כשרים, מותר להמשיך לתוכו שאובים ולהשלימו, אבל כשאין רוב כשרים, אסור להמשיך לו מים שאובים וכ"ש לעשות כך מקוה שלם. **סמ"ג והמרדכי כתבו בשם השאילתות** שאם עשה מקוה ממים שאובים בהמשכה לא מכשירים את המקוה, אך גם לא פוסלים אותו ויכול להוסיף מים כשרים ויהיה כשר. **חכמי המערב, ר"ן (ע"פ הרמב"ם, רשב"א ור"ן), רא"ש (הובא בר"ן, שבועות ה:)** – מותר להמשיך אפילו מ' סאה למקוה וכשר לטבול בו כדעת ר' יוחנן. **הרמב"ן הסביר את הרי"ף** שהתיר כי הוא סובר ששאוב פסול מדרבנן, אך **הרב"י כתב** שאפשר שהוא מכשיר רק ברביה והמשכה כשאר הראשונים.

מחבר

1. פסק כמשנה וכגמרא וכהבנת הרמב"ם, ולכן מים שאובים פוסלים מקוה בג' לוגים כאשר הם באים מכלי, אבל אם נגררו ונכנסו למקוה בהמשכה, אינם פוסלים כאשר יש רוב מקוה ממים כשרים (כ' סאה) ומשהו אפילו הם אלף סאה שאובים, אבל במחצה על מחצה ג"כ פסול. **מקוה שנעשה כולו בהמשכה פסול מהתורה או מדרבנן? תוספות (ב"ב סו:), מהרי"ש, תשב"ץ (ח"ג ס' יב) –** מדרבנן. **לחם ושמלה (שמלה ס' קצ"ה, ע"ג), אמרי אש (ס' פו) –** מהתורה.
  2. מדובר שממשיך למקוה את המים השאובים בכלים שלא פוסלים את המקוה כגון קרקע או סילון וכיו"ב דברים שלא פוסלים את המקוה. **ש"ך** – ההלכה היא שמושכים רק בקרקע שראויה לבלוע ולא בסילון.
  3. גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ' וכך הכל מ' סאה וקעת הכל פסול ופתח צינור ומשך את המים למקוה, המקוה כשר, כי התערבו קודם שנמשכו, שהשאובה שהמשיכה כולה כשרה, כי יש שם רוב מן הכשר. **המ"א** – כדקדוק הרב"י מהרמב"ם (ולא כר"ש), שאם המשיך תחילה מים שאובים ואח"כ הוסיף מים כשרים, לא מהני, אלא או שקדמו הכשרים או שערבם קודם והכניסם יחד. **והסביר הש"ך**, שלא מהני אפילו אם אח"כ המשיך את כל המים האלו למקוה אחר, כי לא אומרים "שאובה שהמשיכה כולה כשרה", אלא כאשר קדמו בתחילה רוב מים כשרים (כ' סאה ומשהו). **פרישה, ראב"א** – אם קדמו השאובים בהמשכה אינם פוסלים ואינם מעלים, כי שאובים שנמשכו אין להם ממש דין ג' לוגים שאובים לפסול, אלא שהם רק לא מצטרפים. **ונשאר רעק"א בצ"ע לדינא**.
  - ט"ז** – כל שנפל למקוה שאין בו כ' סאה כשרים פוסל ואפילו בא בהמשכה.
- ויש לתמוה על המחבר כאן מסעיף יט'**, הרי כאן היה מקוה פסול ולאחר המשכה נהיה כשר, ואילו בסעיף יט' כתוב שאם נפלו ג' לוגים שאובים למקוה חסר ונחלק לשנים וריבה מים כשרים הכל פסול כי היה עליו שם פסול, ומה ההבדל בין שם לכאן? ומה ההבדל בין הגג למקרה של השי"ך שאם המשיך תחילה מים שאובים פסול אפילו המשיך אח"כ?
- מחדש האגרות משה יסוד חשוב**, יש שני פסולים במקוה ואין קשר ביניהם. יש פסול במקוה ויש פסול במים ואין לערב ביניהם. מקוה צריך להיות בידי שמים כמו מעין אחרת הוא לא מקוה וזה פסול מקוה. יש פסול במים כגון שינוי מראה וכד'. במים שאובים יש את שני הפסולים, גם לא בידי שמים וגם במים יש פסול שהם אינם מי מקוה שנקוו מעצמם. **ויש נפק"מ**, אם יש פסול במקוה אז אם יש רוב כשרים רובו ככולו, אבל רובו ככולו לא הופך מי פירות למי מקוה! **המשכת מים ע"ג קרקע מתקנת את המים ונחשבים כאילו הם נקיים, אך לא מתקנת את המקוה**, ואין מים אלו נחשבים כמי גשמים. ולכן, במצב כזה לאחר רביה והמשכה אם יש רוב כשרים, גם המקוה כשר.
- ממילא בהלכה הזו עם הגג יש רוב כשרים, אלא שיש בעיה עם המים, ולכן ההמשכה מתקנת את בעית המים וכשר. אבל במקרה של השי"ך היה מתחילה מים שאובים, וא"כ המקוה פסול כי הוא בידי אדם, והמשכתם פותרת את בעית המים, אך לא תפתור את בעית המקוה הפסול. וכן בסעי' יט לא תעזור חלוקה לשנים, כי למקוה יש שם של פסול, ולכן שם פסול אפ"כ ימשיך את כל המקוה כמו כאן.
- ש"ך בשם הראב"ד** – כל זה כאשר המשיך מים שאובים למקוה בכוונה, אבל המשכה שלא בכוונה, אפילו כל המקוה הומשך כך, כשר.
- ט"ז בשם הראב"ד** – כשאין פסול שאיבה, כגון שדולה את המים בכלי שנקוב כשפופרת הנוד, יכול להמשיך את כולו למקוה, כי אם לא יעשה כן, יפסל משום שלא נעשה בידי שמים.

סעיף מה'

כלבו בשם ר"י בתשובה, סמ"ק, ריב"ש – שיעור ההמשכה הוא שלושה טפחים.

רשב"א – שיעור ההמשכה הוא כלשהו. **ודחה הריב"ש דבריו**, כי פחות משלושה הרי הוא כלבוד.

רשב"צ, ר"ש – שיעור ההמשכה הוא אפילו שיעור מועט, כל עוד שאינו ממלא בכתף ושוּפך ממש למקוה.

ספר המנהגות (רבי אשר בן שאול מלוניל) – שיעור ההמשכה ממקום רחוק כדי שתכלה רגל ההמשכה קודם שיגיעו המים למקוה. **וכתב הב"י**, שזו חומרא יתירה בלא ראייה.

מחנה – פסק כרוב הראשונים ששיעור ההמשכה הוא שלושה טפחים.

סעיף מו'

מהדכי בשם הרא"ם והרמב"ם, תרומת הדשן – הלכה למשה מסיני שאין הבדל בין המשכה על גבי קרקע או על הראויות להיבלע בקרקע ואז המים

מתבטלים אגב הקרקע וכשזוחלת לגומא נחשב כאילו באו ממש מהקרקע כי מתבטל מהם השם שאובים. אבל אם ממשיך על גבי רצפת אבנים או נסרים, כך שהמים לא ראוים להיבלע בקרקע, נחשב כאילו מונחים בכלי ולא מתבטל מהם שם שאובים.

שאלתות, רמב"ם – גם אם ממשיך את המים דרך צנור שקבעו בקרקע ולבסוף חקקו, נחשב המשכה וכשרה למקוה, אע"פ שלא יכול להיבלע בקרקע.

מחנה – פסק כרמב"ם שהמשכה מועילה רק ע"ג קרקע או צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש, אבל המשכה על גבי כלים אינה נקראת המשכה ואע"פ שלא פוסלת את המקוה, לא מכשיר את השאובים לחשוב אותם כנמשכים.

ש"ך – כל זה כאשר המים היו ראוים לבוא למקוה גם בלא הכלי, אבל אם לא היו ראוים לבוא למקוה בלא הכלי, אם הכלי מקבל טומאה, פוסל את המקוה אפילו לא היה עליו שם כלי בתלוש, כי הויתו ע"י טהרה בעין.

המ"א – פסק כמרדכי והרוקח שהמשכה מועילה רק על גבי קרקע הראוי לבלוע בה, אבל אם המשיך על גבי רצפת אבנים שלא ראוי לבלוע, וכ"ש דף או כלי, אע"פ שלא פוסל את המקוה, לא מהני כדי להצטרף למ' סאה. **וטוב להחמיר לכתחילה**.

סעיף מז'

רא"ש – מקוה שנובע והתייבש בקיץ והיה בור רחוק ממנו במרחק ארבעה בתים ומלאהו מים מכוּנסים (שאובים) והתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותן מים מכוּנסים, המקוה כשר אע"פ שהתייבש כולו, כי הוא נחשב כך כחוזר ונובע.

ושני טעמים הביא לדבריו בתשובה :

1. זה כמו דברי שמואל בגמרא (בכורות נה:) "נהרא מכיפיה מיבריך", שבזמן שרב וחום שהנהרות מתמעטים כי מתייבש מקורו של הנהר ובזמן גשמים והאוויר נהיה לח אז גם מקור הנהר מתגבר והולך ורבה מעצמו ולא הכל ממי גשמים אלא ממקום נביעתו של הנהר. וכן באר מים שנביעתו מגידי האדמה שמתפשטים ובזמן שרב וחום אין במימיו מספיק כדי לנבוע ולעלות וכשבאים עליהם מים ממי גשם או ממים שנשפכו לבאר, **הוסיפו גידי המים מעצמם** ונטהרה אותה שאיבה ברביה והמשכה.
2. דבר ידוע שא"א שלא ישארו אותם הגידים בלא מים כלל, וכיון שיש בהם קצת מים, יש תורת מעין על הכל, גם כשנכנסים אח"כ מים שאובים.

מחנה – פסק את דברי הרא"ש.

ה"ת, ט"ז, ש"ך – כל זה דוקא כשהמקוה נובע, כי אז הוא נחשב חוזר ונובע, אבל אם היה מקוה של מי גשמים והתייבש, לא.

ג"ח – כל ההתרפה, זה דוקא לפי רוב הפוסקים בסעי' מ' שסוברים שמעין אינו נפסל בשאיבה וביניהם הרא"ש שכאן פסק ההלכה הוא ע"פ שיטתו, אבל אנו שמחמירים בזה כדעת המרדכי, ה"ה שמחמירים כאן.

ט"ז, ש"ך – חלקו על הב"ח, וכתבו שאף לדעת המרדכי, כאן יהיה המקוה כשר, כי כאן טעם ההכשר הוא אחר, כפי שכתב הרא"ש בטעמו הראשון, שאע"פ שהמעין מתייבש, מ"מ לא נפסקת הלחלוּחית ממנו ונשאר בהם מעט מאוד מים שאינם מספיקים למלא את הבאר, וכשבאים עליהם מים שאובים נמצא שנטהרה אותה שאיבה ברביה והמשכה. ואע"פ שהביא גם טעם שני שמשמע ממנו שהוא דוקא למ"ד שמעין לא נפסל בשאובים, מ"מ מוכח מהתשובה שהטעם הראשון הוא העיקרי, ועוד, שיש כאן תרתי לטיבותא: שאובה שהמשיכה ומעין. **וכ"פ העט"ז**.

סעיף מח'

משנה – "נוטפים שעשאים זוחלים (כגון מקוה שנפרץ בשפתו), סומך אפילו מקל, אפילו קנה, אפילו זב וזבה (סומכים בידיהם לסתום את החור עד שיהיו המים מכוּנסים), יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילים בו". (מקואות פ"ה מ"ה)

פרוש הר"ש ומהו בתשובה הרא"ש – מדובר בנוטפים ממי גשם שנקוו למקום אחד והזחילים להולכים לתוך גומא אחת לעשות מקוה, ולדעת רבי יהודה סומך אפילו מקל או קנה שהם פשוטי כלי עץ להולכים. וזה מותר אע"פ שאם יעשה בית קיבול לכלים אלו, יהיו ראוים לקבל טומאה. ומה שפסול זה רק כאשר נתן ידו או רגליו במים והם עוברים דרך גופו כמו עלי קנים ועלי אגוזים (פרה פ"ו מ"ד). ולרבי יוסי לא רק שזב וזבה אסור אלא אפילו טהור לא יסמוך כי הוא יכול לקבל טומאה, ובעלי קנים ואגוזים במשנה בפרה מדובר שנתן לפני שבאו המים ולא היו בידו כשעברו המים שם. והלכה כרבי יוסי.

פרוש הרמב"ם ומהו נוטה גם הרא"ש בפסקיו – מדובר בנוטפים ממעין טיפין טיפין שדינם כמקוה (מטהרים במ' סאה מכוּנסים) שסומך עליהם מקל וקנה להפוך אותם לזוחלים (שמטהרים בכלשהו) אפילו זב וזבה וטובלים במקוה כזה, כי דינו כמעין לכל דבר. ורבי יוסי חולק כי צריך דבר שהויתו

תהיה ע"י טהרה. אבל מי גשמים יכולים להעביר אותם דרך דבר המקבל טומאה, כל עוד שאין לו בית קיבול ואין הבדל אם הוא מחובר לקרקע או לא, כי לדעת הרמב"ם, הויתו ע"י טהרה, זה רק לטבילת זב, מצורע וקדוש ידיים ורגלים ולא לטבילת שאר טמאים.

שיטת הטור – **הבית יוסף הקשה על הטור**, מדוע בסעיף יד פסק כהבנת הרמב"ם לגבי מעין שיורד טיפין טיפין שיכול להפוך אותו לזוחל, וכאן כתב כהבנת הר"ש שלא יאחוז דף בידו ויעביר עליו את המים למקוה אחר ממקוה זה?
ומסביר הב"י, שטעמו משום ששני הפירושים באו להחמיר, הרמב"ם החמיר לענין מעין שיורד טיפין טיפין בהפסק שאין לו דין מעין, והר"ש בענין שלא יסמוך על דף להמשיך ממנו מים למקוה, ונקט כחומרת שתי השיטות. וכך גם סבר הרא"ש שיש לנקוט כחומרת שתי השיטות, ולכן יש לפסול מקוה שהויתו ע"י דבר המקבל טומאה.

גית יוסף – אע"פ שהרמב"ם הקל בזה, מ"מ מכיון שהר"ש והרא"ש פרשו שאסור להזחיל מים למקוה בדבר המקבל טומאה, יש לחוש לדבריהם ולהחמיר.

הדין כאשר חיבר את הדבר שמזחיל בו לקרקע: כתב הב"י ע"פ הראשונים (רשב"א, רא"ש ומרדכי בשם הרא"ם) שסילון ג"כ פסול להזחיל דרכו מים למקוה, כי אע"פ שאין לו בית קיבול, מ"מ פשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה ואינם כשרים להעביר דרכם מים למקוה.
והרא"ש כתב, שאם חיבר את הסילון לקרקע, אזי כשר למקוה כי מספיק לקבל טומאה שהוא בטל אגב קרקע. וראייתו מהמשנה: "כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא, חוץ מן הדלת והגג והמנעול... שנעשו לקרקע" (כלים פ"א מ"ב), וה"ה לגבי הסילונות האלו שמונחים תמיד על הקרקע ותשמישם שם לא מקבלים טומאה. וכן הדין בין אם התחברו בבנין עם הקרקע או שטמונים כולם בתוך הקרקע, נחשבים כבטלים לקרקע וטהורים למקוה.

והרשב"א הסכים לדברי הרא"ש, והוסיף שלא רק כשהסילון מחובר לקרקע כשר, אלא כשמחובר לדבר אחר המחובר לקרקע כגון טבעת שבדלת, ג"כ כשר.

הלכה

מחבר

1. פסק כטור בשם הרא"ש שהחמיר כשני הפרושים, שהרוצה למשוך מים למקוה צריך לעשות זאת בדבר שלא מקבל טומאה, ולכן המעביר מי גשמים לעשות מקוה אחר לא ישתמש בדף ויעבירם עליו ולא בסילון של מתכת, אלא יניח את הדף בקרקע ויסיר ידו לפני שיגיעו המים, כי האדם מקבל טומאה, והדף שהוא פשוטי כלי עץ לא מקבלים טומאה **מן התורה** (ט"ז וש"ד).
ש"ך – כל זה כאשר המים לא יכולים להגיע למקוה אלמלא הכלי הזה שמקבל טומאה, אבל אם הם יכולים לבוא גם בלעדיו, המקוה כשר אא"כ נעשה הכלי עם בית קיבול, כדלעיל בסעי' לה'.
2. **הקשה המעדני מלך**, הרי בסעי' יד פסק המחבר כרמב"ם שאסור להזחיל בדבר המקבל טומאה **אפילו מדרבנן**; **ותרץ הש"ך**, שזחילה יש לה דין שונה, כי זה רק טיפין טיפין. **ועוד תרץ**, ששם מדובר שאינם נקראים זוחלים, אבל מ"מ הם נקראים נוטפים ומטהרים באשבורן. ואם חיבר את סילון המתכת לקרקע, כשר אפילו מקלח ישר לתוך המקוה, כי אינו מקבל טומאה שהרי הוא בטל אגב הקרקע.
המ"א – ואם חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא.
דגול מרבבה (ובנו בשו"ת ח"ב.פ.קלז) **רע"א** – ודאי שמדובר שהסילון נעשה מראש על דעת לקבעו בקרקע.

הדין כאשר המים נופלים למקוה דרך שפתו של הדבר המקבל טומאה

גמרא – "נתן ידו או רגלו או עלי ירקות (כי הם ראויים למאכל ומקבלים טומאה) כדי שיעברו מים לחבית פסולין, עלי קנים ועלי אגוזים כשרים. זה הכלל: דבר המקבל טומאה פסולין, דבר שאינו מקבל טומאה כשרים. מנא הני מילי?... הוייתן ע"י טהרה תהא. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זאת אומרת: אויר כלי ככלי דמו (שהרי המים יוצאים מידו ומהכלי עוברים לאויר ומהאויר נכנסים לחבית)! אמר לו רבי זירא לרבי חייא בר אבא: ודילמא בשותת (מידו לכלי ולא באו מהאויר)? א"ל: תרדא (שוטה)! כדי שיעברו (משמע קילוח) מים לחבית תנן?!" (זבחים כה:).
רא"ש – מכאן למד הרא"ש, שמה שאמרנו שפסול למקוה כאשר המים עוברים דרך דבר המקבל טומאה זה רק כאשר נופלים ממנו, אבל אם המים נופלים על שפתו מבחוץ ונמשכים לתוכו או שמחבר לפי הסילון של אבר צינור קטן של עץ או של חרס (שלא מקבל טומאה) והמים מקלחים ממנו למקוה, כשר, כי גם כאן בגמרא רואים שנפסלים המים רק אם המים מגיעים לחבית דרך אותו דבר המקבל טומאה ישירות.
מחבר – פסק כרא"ש שאם המים נופלים על שפתו מבחוץ של הדבר המקבל טומאה או שמחבר לפי הסילון אבר צנור קטן או של עץ או של חרס, כשר.

פתח תשובה בשם חת"ס

1. צריך שיעשה הצינור באופן שיכול לעמוד ולהזחיל בלא דבר המקבל טומאה, אבל אם א"א לעמוד בלא הדבר המקבל טומאה, לא יועיל כלום.
2. אין צריך שיהיה הצנור הקטן ברוחב ג' טפחים שיעברו בכשרות, כי כאן לא שייך לבד ולא צריך שום שיעור בזה.
3. הצנור והסילון של נסרים יהיו מחוברים ולא יקבעם בחבושים של ברזל, כי מעמיד בדבר המקבל טומאה.

סעיף מט'

משנה – "מטהרים את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביא סילון של חרס או של אבר (עופרת) ומניח ידיו תחתיו (כלומר ותם את פיו) עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה ודיו". (מקואות פ"ו מ"ח)

רֹאשׁ – מכאן למד הרא"ש, שגם בסילון של מתכת וכל דבר המקבל טומאה מותר להעביר דרכו מים ממקוה למקוה אחר או ממעין זה למעין אחר כי מכיון שמי המקוה מחוברים למקוה או למעין שהוא כשר, אם השיקו לחבירו כשר, כמו מקוה שכולו שאוב שנטהר בהשקה. וכל זה כשמשך בצינור או בכלי שאין לו בית קיבול, אבל בכלי שיש לו בית קיבול פסול, כי המים היוצאים נפסלים משום שאובים.

רֹשֶׁב־א – חלק, וסבר שאין הבדל בין ממשיך מי מעין או מי מקוה לבין ממשיך מי גשמים, וכמו שבמי גשמים פסול כשמשך בדבר המקבל טומאה (ולא כרמב"ם), כך גם כאן. ומה שאמרה המשנה שמטהרים מקוה עליון מן התחתון מדובר בכלי מתכת העשויים לקרקע או בדבר המחובר לקרקע.

הבית יוסף הקשה, הרי בסעיף ח' ראינו שממשיך מים ממעין לכלי, שנפסלו אפילו אם המים שיוצאים מחוץ לכלי, והחיבור שלהם לא מועיל: **ותרץ**, ששם יש לכלי בית קיבול ונפסלים משום שאובים, ואילו כאן בסילון אין לזה בית קיבול אלא רק משום דבר המקבל טומאה, ולזה מועילה השקה. וכ"כ גם הש"ך.

אבל הט"ז התקשה בפרוש זה, שכיון שע"י חיבור יש השקה מה זה משנה אם הם מחוברים בכלי שיש לו בית קיבול או בכלי שאין לו בית קיבול, כי כל שאובים נטהרים בהשקה. **וכתב הט"ז שלא קשה**, כי בסעי' ח' הטעם הוא משום גזרה.

מחנה – פסק כמשנה וכרא"ש, שכל מה שאמרנו קודם זה בממשיך מי גשמים, אבל אם ממשיך מי מעין או מי מקוה אפילו ע"י דבר המקבל טומאה, הרי זה כשר, כי זה נחשב כמעין נוסף או כמקוה נוסף שנטהרים בהשקה. **והביא כ"א את הרשב"א** שחלק ואמר שאין הבל בין אם ממשיך מי גשמים או ממשיך מי מעין.

פרישה ע"פ הבנתו בדרכי משה – כתב שכל זה דוקא בעודם מחוברים למעין או למקוה הכשר, אבל אם נפסק הקילוח, אז מה שנמשך בסילון אח"כ הם מים פסולים למקוה.

ש"ך – כתב שלימוד זה אינו מוכרח, אלא דבריו מלמדים שהשקה מועילה גם לגבי סילון ולא רק נקב בין מקוואות כשפורת הנוד (סעי' נב), וא"כ כמו שבסעי' נב לגבי השקה שם המקוה כשר גם אם נפסק הקילוח, ה"ה כאן.

סעיף נ'

משנה – "נוטפים שעשאו זוחלים (כגון מקוה שנפרץ בשפתו), סומך אפילו מקל, אפילו קנה, אפילו זב וזבה (סומכים בידיהם לסתום את החור עד שיהיו המים מכונסים), יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילים בו". (מקואות פ"ה מ"ה)

פרוש הר"ש, מרדכי, אגור, בשם אביו, וכו' סובר הרשב"א – מדובר במקוה ששפתו נפרצה ומימיו יוצאים וזוחלים, אסור לטבול בו, כי זה נקרא מקוה זוחל, ואפילו ישארו בו מ' סאה, מ"מ הוא טובל גם במים העליונים שזוחלים. ומכאן למד המרדכי, שמקוה שנסדק והמים יוצאים דרך הסדק, אע"פ שנשארו בו מ' סאה לאחר שיצאו המים דרך הסדק, מ"מ אין לטבול בו, כי מכיון שהמים העליונים יוצאים נחשב כולו כזוחלים. **ולכן יש להיזהר כשטובל במקוה, אפילו יש בו אלף סאים, שלא יצאו המים משפת המקוה בשעת טבילה, כי אם כן נקראים זוחלים. ואם מעכב את הזחילה בדבר המקבל טומאה כגון כלי או ידו או רגלו אינו מועיל.**

הנ"ב – כל מה שאסור כשמים יוצאים מהמקוה, זה רק כאשר המים לא חוזרים למקוה, אבל אם המקוה במקום נמוך כך שהמים יוצאים לחוץ וחוזרים אח"כ לתוך המקוה, נקראים כולם מים מכונסים ולא זוחלים, ולכן מותר לטבול בהם אפילו במה שיצא לחוץ.

פרוש הרא"ש וכו' רבנו ירוחם בשם הגאונים – מדובר ששפתו נפרצה ולא ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו הזוחלים, ואז אסור לטבול בו לדעת רבי יוסי כי יסתום הפירצה בדבר המקבל טומאה וזה פסול משום "הווייתו ע"י טהרה", אבל אם ישארו יותר מ' סאה וסותם רק כדי להרבות את המים, כשר אף לדעת רבי יוסי, **ואפילו אם סותם בדבר המקבל טומאה**, כי מניעת מים שלא יצאו מהמקוה יכול לעשות אף בדבר טמא, שמניעת זחילה אינה הויה. **הרא"ש האריך להוכיח שפרוש הר"ש לא מסתבר במשנה:**

1. "נוטפים שעשאו זוחלים" לא משמע כך, כי אם נפרץ המקוה הם נעשו זוחלים מאליהם.
  2. לשון "אין מזחילים בו" לא מסתדר והיה צריך להיות כתוב שאין מונעים הזחלה.
  3. במשנה (פ"ה מ"ו) אמרו בית הלל: "אין מטבילים בחדלית (שטף מים היורדים מדליו של הר), ומודים שגודר כלים וטובל בהם וכלים שגדר לא הוטבלו", כלומר, כשגודר כלים אינם זוחלים יותר ואם יש שם מ' סאה מכונסים אחרי שגדר אז מטבילים בהם. מכאן משמע, שאע"פ שהכלים טמאים, והרי ברור שאי אפשר להדק אותם עד כדי כך שלא יפרצו קצת מים, מ"מ מטבילים במים המכונסים שנשארו.
  4. משמע בתוספתא (פ"ד ה"ו) שאם יש לפניו עוגל מ' סאה, אע"פ שחדלית של גשמים עוברת דרך אותו עוגל ונכנס מצד אחד ויוצא מצד אחר, מ"מ מטבילים בו, כי נוטפים פסולים כשטובל בהם בדרך זחילתם.
- ואחר שהאריך להוכיח שמותר לטבול כשקצת מים פורצים מהמקוה, כתב שגם הר"ש שאסר, התכוון שנפרץ המקוה כ"כ עד שכל מימיו זוחלים ומנטפים לצאת ולא ישאר בו מ' סאה כלל אם לא יסתום אותו שבה מודה הרא"ש שפסול לטבילה.
- הגר"א כתב שאין להשיב על ראיות הרא"ש.**

מקוה שבא ממעין ושפתו נפרצה

מהר"ל גולן – אפילו לדעת הר"ש שבמקוה רגיל שנפרץ המים נקראים זוחלים, כאן מה נפשך הוא כשר: אם כל המים זוחלים, עדין שם מעין עליו ודינו לטהר בזוחלים, ואע"ג שנפסק ממקור המעין, מ"מ כיון שלא נח באשבורן כדרך מקוה אלא זוחל ויורד דרך הצד האחר, עדין שם מעין עליו. ואם לא נחשבים המים כזוחלים, אז מטהר כמקוה מפני שיש בו מ' סאה.

וראיתו מהמשנה (פ"ה מ"ו) לגבי גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם, טהור, והסביר רש"י (חולין לא.), שמכאן נלמד שאע"פ שנפסק הגל ממקום נביעתו, כיון שלא נח באשבורן אלא תמיד היה נע ונד, לא פסק ממנו שם מעין ומטהר בזוחלים, וה"ה כאן לגבי המקוה שנפרץ, שלא נחו המים אלא נכנסים מהמעין ויוצאים מיד מהפירצה.

למסקנה כתב מהר"י קולון, שאין ראוי להכשיר כ"כ המקוה הזה, אע"פ שבא ממעין, כי יש לחוש שמא תפסק הזחילה משני הצדדים, כגון שכלו המים מצד כניסתם למקוה, וכן בצד המוצא הפסיקו לצאת דרך הנקב ונבלעו חלק באדמה, וכאשר יקלחו המים מנהר ויתמלא המקוה מים ויצאו דרך הפירצה יחזרו המים להיחשב כזוחלים אך כעת אין דינם כמעין וא"א יהיה לטבול בו.

מחבר

1. פסק כמשנה ופרוש הרא"ש, שמקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק, אז אם לא ישארו מ' סאה לאחר שיצאו כל המים פסול, כי כל המים נקראים זוחלים ואין מקוה מטהר בזוחלים. אבל אם ישארו מ' סאה אז המקוה כשר (כולו וגם החלק שזוחל). **חזו"א** (ס' קמ אות ג) – מדובר שכל שיש מ' סאה באשבורן ואינם מתנענעים בזמן הטבילה, כשר, אבל אם הם מתנענעים, פסול. ואין שום חילוק בזה בין אם הנקב שדרכו פורצים המים למטה ממ' סאה או למעלה ממ' סאה.
2. פסק כר"ש שכשבא לסתום את הסדק שישארו מ' הסאה, לא יעשה זאת ע"י דבר המקבל טומאה ולא בידו. **והביא כ"א את הרא"ש** שהתיר לסתום בכל דבר המקבל טומאה.
- מהרש"ל, ב"ת** – אם רוצה לפקוק את נביעת המקוה כדי לנקות אותו, יכול לעשות זאת ע"י דבר המקבל טומאה.
- ט"ז** – חלק על דבריהם ואמר שאינו מכיר חילוק בין סתימת פירצה לניקוי מקוה.
- ש"ך** – פסק כב"ח ומהרש"ל, וכתב שהחילוק פשוט, שבסתימת פירצה רוצה להכשיר מקוה, ואילו בפקיקה לניקוי רוצה לעשות מקוה חדש.

המ"א

1. כתב שיש לחוש לכתחילה לפרוש הר"ש והמרדכי שמחמירים שאפילו אם ישארו מ' סאה עד הסדק יש לאסור.
2. פסק כריב"ש, שחוששים למים זוחלים במקוה רק כאשר המים לא חוזרים, אבל אם הם חוזרים למקוה לא נקראים מים זוחלים.
3. כתב את דברי מהר"י קולון שאם המקוה נובע ממעין, אין לחוש שיהיה למים שלו דין מים זוחלים.
- ש"ך** – ע"פ מה שכתב בסעי' י' ס"ק ל' מדובר שהמקוה כל הזמן בא מהמעין ולא הופסקה הנביעה, כי אם הופסקה נביעת המעין, שוב אין למקוה שם מעין אלא מקוה רגיל.
- פתחי תשובה** – מדובר שהמעין זורם ממש לתוך המקוה והוא זוחל, אבל אם הוא זורם למקום אחר ורק נוגע במקוה, לא נקרא המקוה כנובע ממעין (וזה מועיל רק לענין לטהר בכלשהו ולמנוע פסול שאיבה). וכן אם בימי הקור המים שבצנורות קופאים, אז המעין לא נקרא זוחל למקוה, ובמקומות כאלו יש לגזור גם בימות הקיץ משום ימות החורף.

סעיף נא'

- השב"א** – מקוה שניקב ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט כשר, כי אין זחילתם ניכרת. ומוכיח זאת הרשב"א, שאם לא נאמר כן, אזי אין לך מקוה כשר, שהרי תמיד יש לחלול קצת של מים דרך הקרקע ונבלע קצת באדמה. (ומה שאסרנו בסעיף הקודם זה רק כשיוצאים מים בחוזקה)
- מחבר** – פסק כרשב"א.
- פת"ש, גשם, תת"ס** – ה"ה מה שנבלע בין מרצפות של אבנים, שאין הבדל בין בלוע בקרקע לבלוע באבנים שהרי בשניהם אין זחילתם ניכרת.
- גר"א** – תמה על המחבר, שהרי דברי הרשב"א הם לשיטתו כמו הר"ש שאם נפרץ המקוה פסול לטבול בו, אע"פ שישארו בו יותר ממ' סאה, אבל לשיטת הרא"ש שפסק המחבר בסעיף הקודם שפוסל בזחילה רק אם לא ישארו מ' סאה בגלל הפירצה, אז פסול אף במקרה זה שנוטף מעט מעט, כאשר ברור שלא ישארו מ' סאה.
- דברי הגר"א קשים**, שהרי מלשון הרשב"א "שאם לא נאמר כן, אין לך מקוה כשר, שהקרקע מתחלחל ובלוע מעט מעט", א"כ ברור שלרשב"א מותרת זחילה שאינה ניכרת גם כשאין מ' סאה!
- החזו"א** (מקואות תנינא ס' קלה אות ד) ישב את הגר"א, שהרשב"א הכשיר כאשר כל המים ביחד אין זחילתם ניכרת, אע"פ שהמיעוט כן זחילתו ניכרת, וכשלא ישארו מ' סאה אז בכל המים יחד זחילתם ניכרת, אבל לדעת הרא"ש שאע"פ שהזחילה ניכרת, כל עוד שיש מ' סאה אצורים ואגורים במקום אחד כשר, א"כ לא שייך לומר כלל את דין הרשב"א וברור שבזחילה מועטת יהיה כשר גם לרא"ש.
- אמנם יש לדון בדבריו**, שהרי מלשון הגר"א משמע שהרא"ש היה פוסל לשיטתו במה שהרשב"א התיר וצ"ע.

סעיפים נב'-נג'

הכשרת מקוה חסר או פסול ממקוה כשר

משנה – "ערוב מקואות כשופרת הנוד, כעביה וכחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן. ספק כשופרת הנוד ספק שאינה כשופרת הנוד פסולה, מפני שהיא מן התורה (כלומר, עיקר טבילה מן התורה)... כל שיעמוד בשופרת הנוד (שיעמוד בנקב כגון עפר או צרורות) ממעטה (את שיעור הנקב לפסול). רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שהוא מברית המים, טהור." (מקואות פ"ו מ"ז)

רא"ש – מדובר שרוצה לערב מקוה שאוב בצד מקוה כשר או חסר בצד שלם או שני חסרים שיהיו אחד שלם, צריך שיהיה נקב כשופרת הנוד.

רש"א – שיעור של שפופרת הנוד צריך רק כשמחבר מקוה חסר מן השלם, אבל להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב, השקה כשערה כשר, כי מקוה שמקוה שאוב פסול מדרבנן הקלו בו.

האם לאחר שניקב ונסתם נשאר המקוה כשר? ר"א – ולאחר שניקב כשפופרת הנוד והיה חיבור, המקוה השני נשאר לעולם כשר אפילו אם יחזור הנקב ויסתם. והביא הרבה ראיות לזה. (עיין במשנה פ"ו מ"ג) **ר'בנן ירוחם** – הביא שיש מחלוקת בזה.

מהו טעם התר השקה? ר"א – ע"י השקה נעשו זרועים להיטהר מטומאתם, למשל אם משיקים לנהר, נחשבים כזרועים לנהר.

הלכה

מחבר

1. פסק את המשנה וכרשב"א שהבא לערב מקוה **פסול או חסר** עם מקוה כשר להכשירו או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם צריך שיהיה ביניהם נקב שרחב כשפופרת הנוד.
רמ"א – כריב"ש, שקילוח המים יהיה כרוחב הנקב.
ש"ך – דוקא בפסול דאורייתא צריך שפופרת הנוד, אבל בפסול דרבנן מספיק בכעדה.
כרא"ש, שלאחר שהתערב הפסול עם הכשר אפילו רגע, נשאר לעולם כשר אפילו אם יסתם הנקב אח"כ.
2. **תשובת הר"א**, **פרישה בשם מהרש"ל**, **ב"ח**, **ט"ז**, **ש"ך** – כל זה דוקא כשערב מקוה פסול עם כשר, אבל אם ערב חסר עם שלם כדי להכשירו ונסתם הנקב והחסר נשאר חסר פחות ממ' סאה, פשוט שחוזר להיות פסול, כי אין שיעור מ' סאה לפנינו.
ש"ך – מכיון שרבנו ירוחם הסתפק אם לאחר שנסתם השאוב נשאר בהכשרו, **טוב להחמיר לכתחילה**.
פתחי תשובה בשם נודע ביהודה – פשוט שנשאר המקוה בהכשרו גם לאחר סתימת הנקב, **וכך מוכח מפסק המחבר בסע' נה' שמספיק שיהיו מחוברים פעם אחת ונהיו כשרים, ויש מהסעיף שהוא תמיהה גדולה על הש"ך מדוע החמיר כאן**.
3. כמשנה שספק אם יש כשפופרת הנוד או אין, פסול, מפני שזה ספק של תורה ולחומרא.
4. כמשנה וכת"ק, ולא כרשב"ג, שכל שיעמוד בשפופרת הנוד, ממעטו ואפילו בדבר שהוא מברית המים.

צרוף נקבים רבים לשפופרת הנוד

משנה – "השידה התיבה שבים אין מטבילים אא"כ נקובים כשפופרת הנוד... אם היה שק או קופה מטבילים בהם כמו שהם, מפני שהמים מעורבים". (מקואות פ"ו מ"ה)
מרדכי – כתב בשם ראב"ה שנקבים הרבה מצטרפים לשפופרת הנוד. והוכחתו מהמשנה הנ"ל שבשק או בקופה יש הרבה מאוד נקבים ומטבילים בהם וזה נחשב מעורב עם המים.
והקשה המרדכי מדברי רבא בגמרא בחגיגה (כב.): "...מקוה שחלקו בסל ובגרגותני (סל גדול מאוד שמסננים בו יין), הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא כולה מחלחלא ובענין דאיכא מ' סאה במקום אחד", כלומר אע"פ שיש נקבים בסל אין הוא נחשב כמעורב במקוה, אלא נחשב הדבר כאילו חילק את המקוה לשנים ואין בכל אחד מהם שיעור, וזה כמו מים שנובעים מהאדמה שודאי מחוברים לנהר מתחת לאדמה, ובכל זאת לא נחשב כמחוברים אלא צריך מ' סאה מכוונסים במקום אחד.
ותרץ המרדכי, ששם מדובר שאין באף סל או גרגותני מקוה שלם לבדו ולכן לא מועילים הנקבים, אבל כשיש מקוה שלם ומקוה חסר, אז אפילו נקבים דקים יועילו. ומה שכתבה הגמרא מארעא שכולה מחלחלת, הכונה שאם חופר ב' או ג' בורות חסרים, אז אע"פ שהמים מחלחלים מאחד לשני, מכיון שאין באף אחד מהם מ' סאה אז החלחול לא מועיל ואין צירוף, אבל אם היה חופר אצל נהר או אצל מקוה שלם ורואים יש חלחול מהנהר או המקוה אל החפירה, אזי זה נחשב חיבור וכשר המקוה.

מחבר

1. פסק כמרדכי בשם ראב"ה שנקבים דקים הרבה מצטרפים לשיעור שפופרת הנוד.
רמ"א – הוסיף עוד מדברי המרדכי, שיותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה אע"פ שאין בה מ' סאה, שהרי הארץ חלולה היא וכאן שהמקוה סמוך לנהר, **ורואים את החלחולים** כאילו המים באים דרכם מהנהר למקוה וזהו חיבור.
פתחי תשובה – **החכם צבי והלבושי שרד** פסקו שאין נקבים דקים מצטרפים. ולכן אסר הלבושי שרד מקוה שנחפר בצד הנהר אע"פ שהתיר הרמ"א, אא"כ יש בה מ' סאה ובלא זה אפילו בדיעבד לא עלתה לו טבילה. ואסר זאת מארבעה טעמים: 1. רוב הפוסקים חלקו על דינו של המרדכי. 2. המרדכי לשיטתו שנהר מטהר בכלשהו, אבל להלכה אנו מחמירים בזה. 3. גם הרמ"א שהביא את הדין הזה, הדגיש שצריך לראות בעין את החלחולים וזה דבר שרחוק מאוד מהמציאות, כי כל מקוה בנוי ממחיצות של עצים ואבנים ולא רואים את החלחול ולכן זה לא מועיל. 4. גם אם נפסוק כרמ"א ונסמוך על הנקבים שמחברים את המקוה לנהר, מ"מ טבילה בפחות ממ' סאה כשרה רק בקטן ולא לאדם סתם.
2. אבל אם שני המקואות חסרים לא יועילו נקבים דקים. **והוסיף הרמ"א**, שה"ה אם חלק מקוה בסל וחלק בשק, אם אין שיעור מקוה בצד אחד, פסול.

הכשרת מקוה שאוב מכשר

משנה – "מטהרים את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביא סילון של חרס או של אבר (עופרת) ומניח ידיו תחתיו (כלומר ותם את פיו) עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו **אפילו כשערה ודיו**". (מקואות פ"ו מ"ח)
פרוש הר"ש – כגון שני מקואות בשיפועו של הר ובעליון אין מ' סאה ובתחתון יש, ומכניס את ראשו האחד במקוה החסר ומשיק את צידו השני למקוה התחתון וכך נטהר ומניח ידו בסילון כדי שלא יברחו המים עד השעה שבא שישק.

והקשה הב"י, איך מספיק חוט השערה, הרי אפילו רבי יהודה בגיטין (טז.) מצריך שיעור של טופח ע"מ להטפוח? **ומסביר הב"י**, שכל זה כשהעליון שלם אלא שהוא שאוב ובא לטהר אותו ממקוה שלם כשר ואז מספיק שיעור של חוט השערה כי הקלו בשאוב מדרבנן, אבל אם יש מקוה חסר ובא להשלים לו משלם, צריך שיעור של שפופרת הנוד.

ובדבר זה הבאנו מחלוקת לעיל בין הרא"ש לרשב"א:

משנה – "ערוב מקואות כשפופרת הנוד, כעביה וכחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן. ספק כשפופרת הנוד ספק שאינה כשפופרת הנוד פסולה, מפני שהיא מן התורה (כלומר, עיקר טבילה מן התורה)". (מקואות פ"ו מ"ז)

רא"ש – מדובר שרוצה לערב מקוה שאוב בצד מקוה כשר או חסר בצד שלם או שני חסרים שיהיו אחד שלם, צריך שיהיה נקב כשפופרת הנוד.

רשב"א – שיעור של שפופרת הנוד צריך רק כשמחבר מקוה חסר מן השלם, אבל להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב, השקה כשערה כשר, כי מקוה שמקוה שאוב פסול מדרבנן הקלו בו.

מחבר – פסק כרשב"א שהבא להכשיר מקוה **שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב**, אע"פ שאינו משיקו אלא כחוט השערה כשר, ואפילו אין מי להשקה רואים אור.

המ"א – דוקא בפסול שאיבה שהוא מדרבנן הקלו בו כשערה, אבל בפסול דאורייתא צריך כשפופרת הנוד (כדלעיל). **והביא את הרא"ש** שחולק גם בפסול שאיבה שצריך כשפופרת הנוד, **וכך יש להורות למעשה**.

ש"ך – דעה זו של הרא"ש והרמ"א סוברת שכולו שאוב פסול מהתורה (כדלעיל בסעי' ג'), אבל המחבר סובר שכולו שאוב כשר מהתורה ופסול מדרבנן, ולכן אם היה רובו כשר ומיעוטו שאוב, **כגון שנפלו לו ג' לוגים מים שאובים, מספיק לכו"ע בשערה כי בזה ודאי פסול מדרבנן**. ובזה יוסבר מה שהקשה הב"ח על הרא"ש איך יסביר את המשנה שאמרה שמספיק כשערה ודיו? והביאור בזה הוא, שהמשנה מדברת כשהמקוה העליון פסול רק מדרבנן והרא"ש דיבר על שאוב כולו שהוא פסול מדאורייתא.

ט"ז – **חלק על הש"ך**, וכתב שדברי הרמ"א שדוקא בפסול שאיבה מדרבנן מתייחס לרובו כשר ומיעוטו שאוב כדברי הרמ"א בסעי' ג', ולכן דעת הרא"ש שחולקת מדברת שצריך שפופרת הנוד גם ברובו כשר ומיעוטו שאוב.

סעיף נד'

משנה – "כותל שבין שני מקואות שנסדק לשתי מצטרף, לערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד. רבי יהודה אומר: חילוף הדברים". (מקואות פ"ו מ"ט)

רא"ש, הר"ש, רבנו ירוחם – שתי: מימין לשמאל, ערב: מלמעלה למטה. **והסביר הט"ז את טעמו**, שע"י חיבור מקצה אל הקצה נחשב הדבר כאילו יש חיבור בין המקואות, אבל מלמעלה למטה אין חיבור אלא נגד הסדק בלבד.

המב"ם, פרוש המשנה, ראב"ד – שתי: מלמעלה למטה, ערב: מימין לשמאל. **והסביר הט"ז את טעמו**, שאם נפרץ הכותל באורך, זה נראה כאילו נפל כל הכותל, כיון שאין לו קיום באמצע, אבל מימין לשמאל יש קיום לחלק שלמעלה בגלל החלק שלמטה.

האם הסדק מספיק?

המב"ם – אם נסדק לשתי מצטרפים המקואות אפילו אם אין בסדק הזה שיעור של שפופרת הנוד.

רבנו ירוחם – כתב שאם נסדק כשתי, מצטרף כל הסדק לשיעור שפופרת הנוד. משמע שאם לאחר צירוף הסדק, לא יהיה באותו חור שיעור של שפופרת הנוד, אפילו נסדק כשתי לא יועיל לצרף את המקואות לאחד. ובערב, אע"פ שיש באותו סדק כשפופרת הנוד, זה ג"כ לא יועיל.

האם כל הסדק חייב להיות מלא מים? ראב"ד – יש מ"ד שאומר, שאע"ג שצריך שהסדק יהיה כשפופרת הנוד, מ"מ גובה המים בו מספיק שיהיו כקליפת השום, כשרוחב הנקב כשפופרת הנוד.

משנה – "נפרצו זה בתוך זה – על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד". (מקואות פ"ו מ"ט)

פרוש הר"ש, הרמב"ם, והרא"ש – אם נפרץ הכותל שבין המקואות בראשו (מלמעלה) והמים מתחברים שם, כיון שהפירצה רואה את האויר וכולם רואים שהתערבו מי המקואות, מספיק תערובת כלשהו (קליפת השום) כרוחב שפופרת הנוד.

משנה – "הנצוק והקטפרס ומשקה טופח, אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה".

הקשה ר"ת, כאן משמע שטופח ע"מ להטפוח נחשב חיבור, ואילו בפ"ו מ"ז למדנו שערוב מקואות כשפופרת הנוד: **ותרץ**, שבנקב אכן צריך כשפופרת הנוד, אך במים מספיק טופח ע"מ להטפוח.

והקשה הר"ש על ר"ת מסוגיתנו, הרי כאן למדנו שצריך שהמים יהיו ברוחב שפופרת הנוד, ולא בשיעור טופח ע"מ להטפוח?

פרוש ראשון בר"ש – מדובר בשיעור הפירצה שצריך להיות כשפופרת הנוד והמים בשיעור טופח ע"מ להטפוח. ודבר זה שאומרים חכמים שצריך שיעור כקליפת השום, זה בין בנקב שהוא כשפופרת הנוד ובין בפירצה.

פרוש שני של הר"ש – בכל מקום שהמים מתערבים דרך נקב או פירצה אזי שיעור המים כשיעור הפירצה, בין שפופרת הנוד לנקב ובין כקליפת השום לפירצה מלמעלה, אבל במים שצפים מעל הכותל של המקוה בלא פירצה, אזי לרבנן צריך קליפת השום ולרבי יהודה טופח ע"מ להטפוח.

השקה דרך נקב	השקה דרך פירצה למעלה	השקה דרך מים שצפים מעל הכותל שבין המקואות
רשב"א, סמ"ג, רמ"ה, רמב"ם, מרדכי ע"פ ר"י פרוש שני בר"ש ע"פ הריב"ש	צריך נקב ברוחב שפופרת הנוד ומילוי מים כמילוי הנקב	שיעור מים של קליפת השום (כרבנן)
ר"ת ע"פ פרוש ראשון בר"ש, סמ"ק	צריך נקב כשפופרת הנוד ושיעור מים של טופח ע"מ להטפח	שיעור המים הוא טופח ע"מ להטפח (כרבי יהודה)

המרדכי העיר עוד לדעת ר"י, שאם לא היה כותל בין המקואות, אלא עפר, אין צריך שיעור של שפופרת הנוד ומים כמלוא נקב, אלא מספיק שישוו המים את העפר ויעברו מזה אפילו כקליפת השום.

מחנה

1. פסק את המשנה וכרמב"ם, שכותל שבין שני מקואות שנסדק מצד זה לצד, אפילו כלשהו, לַשְׁתִּי מצטרף לַעֲרַב את שני המקואות, ואם לַעֲרַב אינם מצטרפים עד שיהיה כשפופרת הנוד.
  2. כראשונים, שאם נפרץ הכותל למעלה זה לזה על רום כקליפת השום ועל רוחב שפופרת הנוד, כשר, כיון שמגולה למעלה ורואה את הכותל. **ג'ת.ט"ז** – ה"ה אם המים הולכים מזה לזה מעל הכותל ולא נפרץ צריך כקליפת השום ולא טופח ע"מ להטפח (לא כריב"ש).
- המ"א** – כמרדכי והרמב"ם ולא כריב"ש, שה"ה אם היה גל של עפר בין שני המקואות, אם נטל מגובה הגל שצף מעל המקואות מעט עד שמקלחים זה לזה שיעור של כרוחב שפופרת הנוד ברום קליפת השום יספיק, כי נקב בשיעור שפופרת הנוד מספיק, והמים צריכים להגיע לגובה של קליפת השום.
- איך ההלכה בענין שתי וערב? באר הגולה, גר"א** – כרא"ש וכר"ש, שתי זה ברוחב וערב זה מלמעלה למטה. **ג'ת.ט"ז, ש"ז** – לא הכריע במחלוקת ולכן לענין מעשה הולכים לחומרא ואין להם הכשר אלא"כ יש נקב כשפופרת הנוד בין באורך ובין ברוחב.
- ש"ז** – **בכל הסעיפים הנ"ל שטובלים במקוה חסר שהשיקו אותו לשלם והכשירו אותו, צריך בכל מקרה שהוא שגוף הנטבל יעלה ויתכסה בתוך המים בבת אחת, אחרת הטבילה פסולה. ולגבי כלים חובה לפחות שיעור רביעית אע"פ שהמים מכסים את הכלי בפחות מזה, כגון מחטים וצנורות וכד'.**

סעיף נה'

משנה – "שלושה מקואות: בזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה מים שאובים, והשאוב מן הצד וירדו שלושה וטבלו בהם ונתערבו (מי המקואות), המקואות טהורים והטובלים טהורים. היה השאוב באמצע וירדו שלושה וטבלו בהם ונתערבו (מי המקואות), המקואות כמו שהיו והטובלים כמו שהיו". (מקואות פ"ו מ"ג)

ה"ש, רא"ש – אם השאוב מן הצד, התערבו שני הכשרים ונעשו מקוה אחד של מ' סאה, ואז כשמתערב השלישי הוא מוכשר להיות מקוה כשר, כי כשיש מ' סאה כשרים מותר להוסיף עליהם אינסוף שאובים, ואז גם המקוה השאוב נהיה כשר ואפשר לטבול בו [וה"ה אם יש מחיצה ביניהם ומעורבים המים דרך נקב כשפופרת הנוד].

אם השאוב באמצע, אז מכיון שהתערבו דרך המשכה, לא נפסלו העשרים הכשרים אך אין חיבור ביניהם לעשרים השאובים השניים, ולכן כל דבר נשאר כמו שהוא, כלומר: שני המקואות הכשרים, נשארו כשרים לענין להקוות עליהם כ' סאה נוספים (ולא נפסלו בכך שיש בהם שאובים כי הגיעו בהמשכה ולא נפלו מכלים).

ולכאורה יש לחוש כשהשאוב בצד, שמא האמצעי התערב בשאוב קודם שהתחבר לכשר שבצידו?

תרוץ הריב"ש – אע"פ שאפשר שהתערבו המים השאובים עם העשרים הכשרים שבצידן קודם שיתערבו העשרים עם העשרים האחרים, מ"מ הולכים להקל בספק שאובים, מה גם שהשאובים לא פוסלים את הכשרים (כי באו בהמשכה) ולכן כשהתערבו כשרים בכשרים הסמוכים להם הצטרפו והוכשרו השאובים והטובלים טהורים והמקואות כשרים.

תרוץ הט"ז והש"ז – אעפ"כ לא נפסל, שהרי התחבר גם לכשר קודם שירדו השאובים לתוכו.

מחנה – פסק את המשנה וכהסבר הר"ש והרא"ש, ולכן שלושה מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד כ' סאה כשרים ובאחד כ' סאה שאובים ועומדים זה בצד זה, אם השאוב מן הצד וירדו שלושה וטבלו ועלו המים וחיברו את כולם, הוכשרו שלשתם, כי היו פעם אחת מחוברים במ' סאה מים כשרים, והטובלים טהורים. ואם השאוב באמצע לא הוכשרו המקואות, אלא נשארו כמו שהיו תחלה (הכשרים נשארו כשרים כי השאובים באו אליהם בהמשכה ולכן לא נפסלו הכשרים מהשאוב, והשאובים נשארו שאובים), והטובלים לא נטהרו.

ט"ז – הכונה ב"הוכשרו שלשתם", זה שהכ' סאה השאובים הוכשרו להיות כמי גשמים, ולכן אם יוסיפו עליהם כ' סאה מי גשמים אח"כ יהיו כשרים, וכן כ' הסאה הכשרים שנכנסו להם השאובים, לא נפסלו ע"י ירידת השאובים אליהם, ולשון "הוכשרו שלשתם" הכונה שיש להם צד כשרות.

ש"ך – אין חוששים לחילה במקוה, כי מדובר שהמים שיצאו חזרו למקומם. וכל זה כשהיו שם רק כ' סאה כשרים, אבל אם היו מ' סאה אז לא נפסלים לא חוזרים. ואפילו למי שסובר בסע' נ' שיש פסול זוחלים גם כשנשארים מ' סאה, זה רק שם כשהמים יוצאים מעצמם, אבל כאן הם יוצאים מחמת הטבילה, וזה ודאי לא פוסל.

סעיף נו'

תוספתא – "שני מקואות של עשרים עשרים סאה, אחד שאוב ואחד כשר. ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם, אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימום, המקואות כמו שהיו והטובלים כמות שהיו". (פ"ג ה"ה)
פרוש הר"ש – מדובר שנכנס אחד למקוה הכשר, ומחמת שנכנס עלו המים וצפו המים ועברו למקוה השאוב. אזי, אפילו המים הכשרים אדומים והמים השאובים הלבינו אותם כשנכנסו אליהם, וכן להיפך, הכל נשאר כמו שהיה, הכשר להקוות עליו למי סאה, והשאוב פסול, כי קצת המים השאובים התבטלו ברוב הכשרים קודם שנכנסו למקוה הכשר.
מחנה – פסק את לשון התוספתא. והט"ז הביא את פרוש הר"ש.

סעיף נו'

משנה – "מטבילים בחריצים ונעיצים ובפרסת החמור המעורבת בבקעה". (מקואות פ"ה מ"ו)
פרוש הרא"ש והר"ש – כשהבהמה דורכת בארץ עושה גומא, ומדובר שנתקבצו בבקעה מ' סאה מקוה כשר ופרסה זו מעורבת להם כשפורת הנוד. ומשמע שטובל בתוך הפרסה וכך גם מוכח מלשון הרמב"ם, שכל המעורב למקוה, הרי הוא כמקוה.

משנה – "מחט שהיא נתונה על מעלות המערה (על אחת ממדרגות המקוה שבמערה), היה מוליך ומביא במים (מנענע את מי המקוה עד שהגיעו למדרגות המקוה), כיון שעבר עליה הגל, טהורה". (מקואות פ"ז מ"ז)
רא"ש – כל זה בתנאי שלא יתלש הגל ממקומו, אלא יהיה מחובר למקוה, אחרת לא יטהר שהרי אין בו מ' סאה.

מחנה – פסק כרמב"ם ע"פ המשנה וכפרוש הר"ש והרא"ש, שכל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילים בו, ולכן גומות הסמוכות לפי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהם מים מעורבים עם מי המקוה כשפורת הנוד, מטבילים בהם.

המ"א – כמשנה, שכלי המונח בצד המקוה מנענע בידו את המקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על גב הכלי ועולה לו הטבילה. וכרא"ש, שבלבד שלא יעקור את הגל ממקומו אלא יהיה מחובר למקוה, כי אחרת חייב שיהיה בגל מ' סאה ושיעשו אשבורן (ט"ז וש"ך).
ק"ש – הרי בסעיף מ"ט הבאנו דעת הרשב"א, שאוסר להחזיק בידו את הדף שממשיך דרכו מים למקוה, בין בממשיך מי מעין ובין בממשיך מי מקוה, וא"כ לשיטתו איך יסביר את המשנה כאן שאומרת שמנענע בידו? ותרץ הט"ז, ששם מדובר שממשיך מים דרך דבר המקבל טומאה למקום שבו לא היו מעולם, משא"כ כאן ששם ידיו בתוך המקוה או המעין וע"י הנענוע שם ממילא הולכים המים חוץ למקומם מהמקוה עצמו, זה לא נקרא המשכה ע"י דבר המקבל טומאה. ובה יוסברו דברי הרא"ש, שאם נעקר הגל ממקומו חייבים מ' סאה, ואין זה נחשב כממשיך מים דרך דבר המקבל טומאה, ולכן אם היו מ' סאה כשר. וכן הסביר גם הש"ך.

ג'ת"ט – כל זה דוקא במקוה שהוא ממי גשמים, אבל במקוה שנובע ממעין שמטהר בזוחלים ובכלשהו, אפילו נעקר הגל היה הכלי נטהר בכלשהו, כי לכלים לא צריך מ' סאה. ואין זה דומה לגל שנתלש מהים שצריך שיהיו בו מ' סאה, כי ים אינו נידון כמעין נובע לטהר בכלשהו, אלא רק בזוחלים.
ש"ך – הקשה על ה"ח, איך כתבו שמדובר כאן במקוה, הרי במקוה אם נתלשו המים נחשבים כזוחלים ופשוט שלא יכולים לטהר אפילו במ' סאה? לכן חלק על ה"ח והט"ז, וכתב שדברי הרא"ש הם גם במקוה וגם במעין, ואפילו במעין לא יתלוש, כי ללא מ' סאה לא יטהר ורק כשטובל בגוף המעין מספיק כלשהו, אבל לא כשנתלש. ואין הבדל בזה בין אדם לכלים, כי הרא"ש דיבר על מחט שנתונה במעלת המערה, וגם בזה צריך מ' סאה.

סעיפים נח'-נט'

משנה – "כל המעורב למקוה כמקוה. חורי המערה (חורים שבכתלי המקוה שהוא כמערה) וסדקי המערה מטבילים בהם כמה שהם (אע"פ שמעורבים עם מי המקוה רק בכלשהו).

עוקת המערה, אין מטבילים בה, אלא אם כן היתה נקובה כשפורת הנוד. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שהיא מעמדת עצמה, אבל אם אינה מעמדת עצמה, מטבילים בה כמו שהיא". (מקואות פ"ו מ"א)

גית יוסף – יש הבדל בין חורי המערה לעוקת המערה לא רק לענין שפורת הנוד, אלא גם לענין רביעית, שבחורי המערה לא צריך שיהיה רביעית מים בנקב המחבר ביניהם, כי זהו מקוה אחד, ואילו בעוקת המערה צריך שיהיה שיעור רביעית מים בחור שמחבר בין העוקה למקוה עצמו.

מהי עוקת המערה?

ה"ש, רא"ש – מדובר בחפירה בצדי המקוה, ויש בה מים כשרים פחות מ' סאה, ולפי רבי יהודה, אם העוקה חלוקה מהמקוה, כלומר, שלפעמים יש במקוה מ' סאה כשרים גם מבלי שגיעו המים לעוקה, אזי המערה נקראת שם מקוה, וכדי לחבר את העוקה צריך נקב של שפורת הנוד (ע"פ שלפעמים כן מגיעים המים לעוקה), אבל אם אינה מעמדת את עצמה ותמיד כשיש מ' סאה במערה, יש גם מים בעוקה, הרי העוקה נקראת

המב"ם – מדובר בחפירה תחת שטח פני המקוה שעשויה ככיפה, ולרבי יהודה, אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה חזקה ומעמידה את עצמה, אין מטבילים במים שבעוקה אא"כ היו מעורבים עם מי המקוה ע"י נקב כשפופרת הנוד, אבל אם הטובל במקוה נופל לתוך מי העוקה כי הקרקע רעועה וחלשה, אפילו אינם מעורבים אלא בכלשהו, מטבילים במי העוקה.

מחנה

1. פסק את המשנה שחורי המערה וסדקי המערה מטבילים בהם, אע"פ שהמים מעורבים עם המקוה בכלשהו, כי זה נחשב חלק המערה שהיא עצמה המקוה.
2. כמשנה ורבי יהודה וכפרוש הרמב"ם לגבי עוקה, שעוקה (חפירה) שבתוך המקוה, אם היתה הקרקע המבדילה בין העוקה למקוה חזקה ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילים במים שבעוקה עד שיהיו מעורבים ממש כשפופרת הנוד, כי כרגע זה לא נחשב מחובר, אבל אם לא יכולה להעמיד עצמה אפילו אינם מעורבים אלא בכלשהו, מטבילים בה.

ש"ך – בכל הסעיפים הנ"ל שטובלים במקוה חסר שהשיקו אותו לשלם והכשירו אותו, צריך בכל מקרה שהוא שגוף הנטבל יעלה ויתכסה בתוך המים בבת אחת, אחרת הטבילה פסולה. ולגבי כלים חובה לפחות שיעור רביעית אע"פ שהמים מכסים את הכלי בפחות מזה, כגון מחטים וצנורות וכד'.

סעיף ס'

תוספתא – "שלוש גממיות שבנחל, העליונה והתחתונה של עשרים עשרים סאה והאמצעית של מ' סאה וסילון של מים בתוכן ויוצא מהם (או חרדלית של גשמים נכנסת לתוכם ויוצא מהם), רבי יהודה אומר: רבי מאיר היה מטביל בעליונה ואני אומר בתחתונה, וחכמים אומרים, בין זו ובין זו, אין מטבילים אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". (פ"ג מ"ג)

המב"ם – פסק כחכמים, ולכן שלוש גומות שבנחל (בקעה), התחתונה והעליונה של עשרים סאה והאמצעית של מ' סאה ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אע"פ שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן אין זה נחשב כערוב מקואות ואין מטבילים אלא בגומא האמצעית, כי מים שנזחלים מערבים מקואות רק אם הם עומדים.

הקשה הבית יוסף, מדוע הרמב"ם מפרש את הברייתא בשאלה האם מים נזחלים מערבים מקואות או לא, והרי בחגיגה יט. למדו מברייתא זו האם אומרים במקואות גוד אסיק או רק גוד אחית, ולמדו מדברי יהודה שהיה מטביל רק בתחתונה שלא אומרים גוד אסיק, ומדוע שינה הרמב"ם מלימוד הגמרא? **ותרץ הבי"ב בפרושו הכסף משנה**, שזו אותה מחלוקת, כלומר, **הטעם שלא אומרים שמים נזחלים מערבים מקואות זה מפני שלא אומרים לא גוד אחית ולא גוד אסיק במקוה ולעולם קטפרס אינו חיבור**, וזה משום שהלכה כחכמים.

וכן כתב הריב"ש, שאכן רבי מאיר ורבי יהודה מודים שאומרים גוד אחית ונחלקו האם אומרים גוד אסיק, אבל חכמים שחולקים ואומרים שטובלים רק באמצעית מסכימים שלא אומרים לא גוד אחית ולא גוד אסיק, ולכן פרש הרמב"ם לגבי עירוב מקואות ע"י זחילה.

מחנה – פסק את התוספתא ע"פ הרמב"ם.

ש"ך – מה שאין צורך כאן של המקואות במים זוחלים, זה דוקא בשטף של גשמים שעובר ביניהם, אבל מעין מערב מקואות אף בזוחלים.

סעיף סא'

המב"ם. מחנה – הכופת ידיו ורגליו וישב באמת המים, אם נכנסו מים דרך כולו טהור.

סעיף סב'

תוספתא – "הטביל בו יורה גדולה, הרי זו טמאה, מפני שהמים מקלחים. כיצד הוא עושה? מורידה לתוך פיה והפכה ומטבילה ומעלה דרך שוליה. הקופץ למקוה הרי זה מגונה, הטובל פעמים במקוה הרי זה מגונה" (פ"ה ה"י).

רא"ש – מקוה שיש בו מ' סאה **מצומצמות**, האדם הטובל בתוכו, לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו, כי המים ניתזים החוצה. ולא יטבול בתוכו פעמים זה אחר זה, שמא בראשונה לא טבל כהוגן על סמך השניה ובשניה שמא חסרו המים בגלל הראשונה, אבל כשטובל פעם אחת נזהר לטבול כהוגן.

הסנהדרין. רא"ש. ג' הריב"ש – הסביר את דברי הרא"ש, שכשקופץ למקוה שיש מ' סאה מכוונות, המים ניתזים החוצה מכח הקפיצה לפני שיכנסו המים את כל גופו ונמצא שטבל במקוה חסר, אבל מכיון שאין ודאות שזה יקרה לכן זה נקרא מגונה בלבד ולא פסול באופן גורף. וגם לגבי הטובל פעמים, זה רק חשש בעלמא שמא לא טבל כהוגן בראשונה ויצאו מים והתמעט ממ' סאה, ולכן זה נמצא מעשה מגונה. אבל כשטובל פעם אחת נזהר כי אין דעתו על טבילה שניה, ואפילו אם יצאו חלק מהמים מהמקוה בשעת הטבילה, מ"מ כיון שהוא טובל בנחת, לכן המים יכנסו קודם את כל גופו לפני שיצאו החוצה, ולכן הם נקראים מחוברים בשעת טבילה וגם לאחר מכן הם כגל שנתלש ועדין מחובר למקוה.

הטעם שפרש הרא"ש שמדובר במקוה מצומצם, זה בגלל תחילת התוספתא לגבי יורה גדולה שצריך להורידה לתוך פיה כדי שלא יקלחו המים החוצה. משמע שיש שם מ' סאה מכוונות.

המב"ם. ג' הריב"ש – חילק בין תחילת התוספתא לסופה, ולכן הקופץ למקוה הרי זה מגונה גם לא במקוה מצומצם, כי כתוב שם "הקופץ למקוה", ולא 'הקופץ בו', כלומר למה שכתבנו קודם. וטעמו, מפני שאם קופץ נראה שנכנס להתקור, וכן הטובל פעמים, מכיון שטבל פעם אחת, כשנכנס שוב

נראה כאילו נכנס להתקדר, ואם יגע בתרומה וקדשים יהיו אחרים סבורים שלא צריך בזה כונה בטבילה. ולכן כתב הדרכי משה, שכיום שאין לנו תרומה וקדשים אין מקום לגזרה הזו.

מחנה – פסק את התוספתא ע"פ הסבר הרא"ש, שמקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות, אין לקפוץ לאותו מקוה כשבא לטבול שלא יחסרו המים כאשר יקפוץ ממ' סאה, וכן לא יטבול בו פעמים זה אחר זה (שמא בראשונה לא יכוון לטבול כהוגן וכשיבוא בשנית כבר חסר ממ' סאה).

טבילת שני אנשים בזה אחר זה במקוה מצומצם

משנה – "מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, ירדו שנים וטבלו זה אחר זה, הראשון טהור והשני טמא (כי חסר ממ' סאה שחלק מהמים נמצאים אצל הראשון). רבי יהודה אומר: אם היו רגליו של הראשון נוגעות במים, אף השני טהור (מדין גוד אחית ומי הראשון כאילו נמצאים במקוה). הטביל בו את הסגוס (מעיל עבה של צמר שסופג הרבה מים) והעלהו, מקצתו נוגע במים, טהור". (מקואות פ"ז מ"ו)

גמרא – "...מיתיבי: עודהו רגלו אחת במים הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור. עלה, שוב אינו מחזיק... מאן תנא עודהו רגלו אחת במים? א"ר פדת ר' יהודה היא, דתן: מקוה שנמדד ויש בו מ' סאה מכוונות... אמר רבה בר אבוא: מחלוקת במעלות דרבנן (אונן, מחוסר כיפורים) אבל מטומאה לטהרה דברי הכל השני טמא, והיינו דרבי פדת. איכא דאמרי: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: מחלוקת מטומאה לטהרה, אבל במעלות דרבנן דברי הכל אף השני טהור, ופליגא דרבי פדת". (חגיגה יט.)

גית יוסף – טעם רבי יהודה הוא כפי שפרש רש"י שאומרים גוד אחית ולרבנן לא אומרים גוד אחית, כי מ' סאה מן התורה הם (ראב"ד). ולרבנן הטעם הוא כפי שמבואר בגיטין טז. שם רבי יהודה סובר שטופח להטפוח הוא חיבור ולרבנן אין זה חיבור.

טהור, רבנו ירוחם – פסקו כרבי יהודה. **הקשה הב"י על הטור** מדוע פסקו כרבי יהודה שהוא יחיד נגד רבים? **והסביר הב"י**, שהטור ורבנו ירוחם פסקו כלישנא בתרא, ושם מבואר שבמעלות דרבנן הכל מודים שאף השני טהור, והם סוברים שטבילת אשה לבעלה היא כמו מעלות דרבנן, כי מצאנו דברים שהחמירו בהם לטהרות ולא לטבילת אשה ולכן גם בזה לא מחמירים, ואע"פ שלישנא בתרא חולקת על רבי פדת, מ"מ אפשר שהוא סובר כרבי יהודה כי הברייתא שתומה כמותו ולכן גם הוא יסכים שכן ההלכה.

אמנם הבית יוסף מאזד פקפק בזה, כי להקל בנדה יותר מטהרות לא כולם מסכימים לזה, והרא"ש ביניהם. ועוד, הרי לא כתוב בפרוש בשום מקום שהקלו בנדה יותר מטהרות, אז איך נבוא אנחנו ונקל באשה לבעלה שזה איסור תורה ונדמה את זה למעלות דרבנן? ואע"פ שאפשר לומר ש"כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון", ולכן אם לא החמירו במעלות דרבנן לא נחמיר בטבילת נידה, **מ"מ אין כדאי להקל בזה**.

המב"ם, הראב"ד – פסקו כח"ק וכלישנא קמא ולכן בין מטומאה לטהרה ובין במעלות דרבנן, השני טמא. **וכ"פ הבית יוסף**.

אמנם הקשה הבית יוסף על הרמב"ם, אם באמת השני טמא אע"פ שרגליו של ראשון נוגעות, אז איך פסק את המשנה לגבי המטביל סגוס עבה (מעיל צמר עבה שסופג הרבה מים) במקוה והגביהו, שאם מקצת הסגוס נוגע במים הטובל באחרונה טהור כי הכל מעורב, ומה ההבדל בין זה לרגליו של ראשון שנוגעות במים?

ותרץ הריב"ש, שסגוס שונה מאדם, שכיון שהוא בולע הרבה מים, אז כל זמן שלא הוציא את כולו מהמקוה, המים שבו מעורבים עם המקוה, ואילו באדם המים נמצאים רק על שטח גופו ולא בלועים בו וטפח על מנת להטפוח אינו חיבור, ולת"ק, הלחלוחית שעל גוף האדם אינה חיבור למקוה. וע"ע בזה בסעי' סג.

הט"ז כתב שאין קושיה מריב"ש על מה שכתב בס"מ שבגד עבה גרע טפי, כי יחסית לכלי נקוב, ודאי שבגד גרע טפי, אבל יחסית לאדם שיש עליו מים על גופו, ודאי שאדם גרע יותר מבגד שיש בו נקבים קטנים.

מחנה – פסק את המשנה ורמב"ם וראב"ד שפסקו כח"ק ולישנא קמא של רב נחמן, ולכן שנים שטבלו זה אחר זה, אע"פ שרגליו של ראשון נוגעות במים, השני נשאר טמא כי יחסרו המים ממ' סאה.

ש"ס – כתב את חילוק הריב"ש בין סעיף זה לסעי' סג.

סעיף סג'

משנה – "הטביל בו את הסגוס (מעיל עבה של צמר שסופג הרבה מים) והעלהו, מקצתו נוגע במים, טהור". (מקואות פ"ז מ"ו)

פרוש הרמב"ם – מדובר במקוה מצומצם שמטביל בו סגוס והעלהו, ואז אם מקצתו נוגע במים אז מי שטובל שם טהור ואם העלהו לגמרי הטובל טמא, כי נחסר משיעור המקוה מים, שהם נמצאים ספוגים בסגוס.

פרוש הר"ש והרא"ש, ורבנו ירוחם והטור – מדובר לגבי הכשר מקוה, שאם לא העלה את הסגוס, אזי המים שבו לא נחשבים כשאובים וטהור המקוה, אבל אם העלהו כולו נחסר המקוה והמים שספוגים בסגוס דינם כמים שאובים ופוסלים את המקוה בשלושה לוגים כשהמקוה נחסר ממ' סאה.

הנקה – כתב ש"העלהו" לא הכונה העלוהו ממש, אלא אפילו בעודו מחובר למקוה סחט בידיו את המים מהסגוס, הרי דינם כמים שאובים שפוסלים את המקוה בשלושה לוגים.

מחנה – פסק את המשנה וכפרושה הר"ש והרא"ש, שאם הטביל במקוה בגד עבה שהמים נבלעים בו, כל זמן שהבגד נוגע במקוה, המקוה כשר אע"פ שזבו ממנו ג' לוגים למקוה, כי הם אינם נקראים שאובים, אבל העלהו ממנו פסול המקוה, כי הוא נעשה שאוב מהמים שטפטפו מהבגד. [עיין לעיל בסעי' טו, שם הבאנו דיון לגבי סחט את הבגד בידים שאע"פ שהוא מחובר, מ"מ מכיון שהמים יצאו בידי אדם נחשבים כשאובים ופוסלים את המקוה]

לא התברר מדוע המחבר פסק שהבגד מחובר למקוה, הרי בסעיף ס' נפסק שקטפרס אינו חיבור! הכס"מ (מקואות פ"ח ה"ח) כתב שבמגביה סגוס (בגד) אינו כ"כ קטפרס כמו אדם, ועוד כתב, מפני שאין על האדם אלא טופח, ואפשר שמנוגב במקצת המקומות ולכן הוא אינו חיבור.

הטבלת יורה או כלים במקוה מצומצם

תוספתא – "הטביל בו יורה, הרי זו טמאה, מפני שהמים מקלחים. כיצד הוא עושה? מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה". (פ"ה ה"י)

פרוש הר"ש – המים מקלחים מהיורה **ובתוכה נעשים שאובים**. **והסביר הב"י**, שכוונתו שלא יכניס את הקדרה דרך שוליה ויקלחו המים פנימה עד שתתמלא ויטבילנה, מפני שהמים שמקלחים לתוכה נעשים שאובים, ובמקוה מצומצם כשהתערבו כל המים פסלו את המקוה. **והקשה הב"י**, למה המים המקלחים בתוכה נעשו שאובים, הרי הם מחוברים למי המקוה? **ותרץ**, שחוששים שמא יפסק הקילוח לרגע אחד ונמצאו המים שבתוך הכלי שאובים. **ועוד תרץ**, שאע"פ שלא פסק הקילוח בכל זאת נקראים שאובים, כי מים שבכלי לא מועיל להם חיבור למעין או מקוה. **ונפק"מ בין התרוצים לגבי מוריד את היורה דרך צידה, שלתרוץ הראשון זה בסדר ונחשב כאילו מורידה דרך פיה, ולתרוץ השני לא יועיל אלא רק כאשר מורידה דרך פיה**.

פרוש הרמב"ם – הסיבה שהיורה טמאה היא מפני שהמים ניתזים החוצה מהמקוה, **ונמצא שהמקוה חסר ממ' סאה**, ולכן יכניס אותה דרך פיה ויהפוך אותה בפנים ויוציא אותה דרך שוליה **כדי שהמים שבתוכה לא יהיו שאובים** ויחזרו למקוה ויפסלו אותו. **וכתב הב"י**, שכאן משמע שכל עוד שהמים שבקדרה מחוברים למקוה, הם לא פוסלים כי חיבור מים שבכלי למעין או למקוה זה כשר, והחשש הוא רק אם המים יהיו לגמרי בחוץ ויפלו לתוך המקוה ויפסלוהו. **לכן לפי הרמב"ם אם מוריד אותה דרך צידה זה כשר**.

פרוש הטוה – הסיבה שהיורה טמאה היא מפני שהמים ניתזים החוצה, ונמצא שהמקוה חסר ממ' סאה, ולכן יכניס אותה דרך פיה ויהפוך אותה בפנים ויוציא אותה דרך שוליה **כדי שהמים לא ישארו בתוכה ויחסרו מים מהמקוה**.

הב"י תמה מדוע בטעם להוצאת היורה מהמקוה שינה מדברי הרמב"ם, ועוד תמה, הרי לפי טעם זה, אז גם אם מוציא את הקדרה דרך שוליה ג"כ יחסרו מים מהמקוה? **ודחק הב"י בבאור דברי הטור**, שהוא סובר שלא מדובר ממש במקוה מצומצם של מ' סאה בדיוק, אלא קצת יותר, וגם זה נקרא מצומצם ובהוצאה דרך שוליה עולים איתה מעט מאוד יותר ביחס למוציא אותה דרך פיה ולכן ישארו מ' סאה.

מחנה – פסק כתוספתא וכפרושה הרמב"ם, שאם מטביל במקוה יורה או שאר כלים, מורידים אותם לתוכו דרך פיהם, כדי שלא ינתזו המים כשנכנס לתוכו ויהיה חסר, וכשמוציא אותו, מעלהו דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ואז יחסר המקוה. **המ"א** – הוסיף את הטעם שהמים שישארו ביורה או בכלי יהיו שאובים ויפסלו אותה כי לא נשאר בו מ' סאה כשרים. **ש"ג** – לפי פרוש הר"ש שמוריד דרך פיו משום מים שאובים, אסור להטביל אפילו דרך צדן אלא רק דרך פיהו, **ובדיעבד אין לחוש לזה**.

סעיף סד'

משנה – "הכר והכסת של עור, כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכם שאובים. כיצד יעשה? מטבילן ומעלה אותם דרך שוליהם". (מקואות פ"ז מ"ו)

משנה – "היו נתונים (שק או קופה) תחת הצנור (שיוורדים בו מי גשמים למקוה), אינם פוסלים את המקוה (כי המים שבתוכם לא שאובים כי יש להם נקבים), אלא מטבילים אותם, ומעלה אותם כדרכם". (מקואות פ"ו מ"ה)

המ"ם. מחנה – פסקו את המשניות, ולכן: המטביל כר או כסת במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכם נקראים שאובים. וכיצד יעשה? מטביל ומעלה דרך שוליהם. והקופה ושק מטבילן ומעלה אותם כדרכם ואינו חושש, משום שיש להם נקבים. **ש"ג** – הטעם שמעלה דרך שוליהם הוא מפני שאז כשנופלים למקוה עדין הכלי בתוך המקוה ולכן אינם שאובים.

סעיף סה'

גמרא – "איתמר: קידשה אביה ובדרך וקידשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת, רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו, ושמואל אמר חיישין לקדושי שניהם... נימא כתנאי: מי מוציא מיד מי (שכיב מרע שהבריא וטוען שנתן בהיותו שכיב מרע, או אלו שנתן להם וטענו שהוא בריא)? הוא מוציא מידם בלא ראייה והן אין מוציאם מידו בלא ראייה, דברי רבי יעקב. רבי נתן אומר: אם בריא הוא, עליו להביא ראייה שהיה שכיב מרע, ואם שכיב מרע הוא, עליהם להביא ראייה שבריא היה. נימא רב דאמר כרבי נתן (שמתייחס למה שקורה עכשיו) ושמואל דאמר כרבי יעקב (שמתייחסים למה שהיה קודם ולא עכשיו)? אמר לך רב, אנא דאמרי אפילו כרבי יעקב, התם דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו, אבל הכא מי נימא העמד גוף על חזקתו? ושמואל אמר אנא דאמרי אפילו לרבי נתן, עד כאן לא קאמר רבי נתן התם, דכולי עלמא בחזקת בריאם קיימי, מאן דקמפיק נפשיה מחזקה הוי עליה לאיתויי ראייה, אבל הכא, מי קא מפקא נפשיה מחזקה דקמיה". (קידושין עט. עט.)

ה'י – מקוה שהחזיק שיש בו מ' סאה וטבלו בו נשים ולאחר שנמדד ונמצא כשיעור מכוון, כתב הר"ן שלא צריכה לחזור ולטבול ומעמידים את המקוה על חזקתו שתמיד נשארו בו מ' סאה.

והביא שיש מי שאוסר כי לפעמים מימיו עולים ופעמים שמתמעטים ממ' סאה, **והסתפק הר"ן** שמא הוא מוחזק לעמוד על פחות ממ' סאה ואין לסמוך על חזקתו הראשונה וצריכה לחזור ולטבול. **וראיה לדבר** מהסוגיה בקדושין שקיי"ל כרבי יעקב משום ממון שעומד על חזקתו, אבל אין חזקה שאדם בריא כל הזמן, כי חזקת הבריות יכולה להשתנות כי החולי מצוי, ולכן כשנתן היה שכיב מרע ומאמינים לו ומעמידים הממון על חזקתו הנוכחית שזה אצל השכיב מרע.

וכנ"ל גם לענין המקוה, אם הוחזק המקוה שמימיו מתמעטים ועומדים על פחות ממ' סאה, אז אין החזקה הראשונה שהיה בו מ' סאה מוציאה טמא מחזקת הטומאה שלו ומעמידים טמא על חזקתו שלא טבל, ולכן חוזרת וטובלת כל זמן שלא ידענו בודאות שבשעה שטבלה היו בו מ' סאה.
אבל אם לא הוחזק המקוה שמתמעט ממ' סאה, אע"פ שפעמים עולים ופעמים מתמעטים לא צריכה לחזור ולטבול, כי אז הוא נשאר בחזקתו שיש בו מ' סאה ואין בו ריעותא כלל. ומ"מ כשר הדבר לעיין קודם טבילה בכל מקוה שהוא, אם יש בו מ' סאה, כי אין סומכים על החזקות במקום שאפשר להתברר, כמו המשכיר בית לחברו ביד' בניסן שאינו לפנינו שדנה הגמרא בפסחים ד. האם הוא בחזקת בדוק או לא, ואמרה הגמרא שכל זה כשבעה"ב אינו פה כדי לשאול אותו, אחרת צריך לשאול אותו אם בדק או לא.

מחבר

1. פסק כמסקנת הר"ן, שמקוה שהוא מוחזק שמימיו מתמעטים ועומד על פחות ממ' סאה, אם טבלה בו אשה צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידוע בודאות שבזמן הטבילה היו שם מ' סאה.
  2. **ש"י** – וכך ההלכה אע"פ שעכשיו יש בו מ' סאה, כי מכיון שהוא מוחזק שלפעמים מתמעט, חוששים שמא גם בזמן שטבלה היה חסר. אם לא הוחזקו מימיו להתמעט ממ' סאה, אע"פ שלפעמים מימיו עולים ויורדים לא צריכה לחזור ולטבול.
  3. **ש"י** – וכל זה כשעכשיו בבדיקה המקוה שלם לפנינו, אבל אם עכשיו הוא חסר לא עלתה לה הטבילה, משום העמד טמא על חזקתו.
- וסיים המחבר שמ"מ כשר לבדוק תמיד קודם טבילה אם יש בו מ' סאה. והסביר הש"ך, ש"א שלא סומכים על חזקה במקום שיכולים לברר.**

סעיף סו'

משנה – "מקוה שמימיו מרודדים (שטוחים), שאינם עמוקים לכסות את כל גופו), כובש אפילו חבילי עצים, אפילו חבילי קנים, כדי שיתפחו המים ויורד וטובל". (מקואות פ"ז מ"ז)
פרוש הר"ש – מה שכתוב "אפילו חבילי עצים", לרבותא הכונה, **שלא רק אבנים מותר** להכניס למקוה כדי להגביה את המים, אלא אפילו חבילי עצים וקנים שיש ביניהם מים והם לא חשופים כהפסק ומצטרפים למ' סאה, כל עוד שהחבילות לא חילקו את המקוה, כי אחרת זה כמו שחילקו בסל וגרנותי שהטובל שם לא עלתה לו טבילה.
הש"ע – דוקא חבילי עצים וקנים מותר, אבל כלים אסור.
מחבר – פסק את המשנה וכו"ש, שמקוה שמימיו מתפשטים ואינו יכול להתכסות בו, נותן בו מצד אחד אבנים או חבילי עצים (שאינם מקבלים טומאה והמים שביניהם אינם הפסק) כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ויעלו, וכך יוכל להתכסות, וכרשב"צ, שבכלים אסור. וכל זה כל עוד שלא חילקו את המקוה.
ש"י – ברור שאם יש נקב ביניהם כשפופרת הנוד כפי שלמדנו בסעי' נב כשר.

מדוע בעצים ואבנים מותר, ובכלים אסור?

ט"ז בשם ג'טרת זהב – כלים אסור מפני שאז הויתו בדבר המקבל טומאה. **על זה הקשה הש"ך**, אם כן החילוק צריך להיות בין עצים ואבנים לדבר המקבל טומאה ולא דוקא כלים! **ועוד הוכיח הש"ך מסעי נ'**, שם משמע שמבטלים החבילות ע"י דבר המקבל טומאה לדעה אחת אע"פ שבלא זה היה נפסל המקוה, וכ"ש כאן שרק בא להתפח אותו, אך המקוה כשר גם בלא זה.
וגם הגר"א הקשה על זה, הרי בסוף פ"ה במקואות למדנו שמודים ב"ה לב"ש שבהרדלית גודר כלים וטובל!
ש"ג, גה"א – דוקא עצים ואבנים מותר כי יש בהם נקבים כשפופרת הנוד, אבל לא כלים שמן הסתם אין בהם נקבים כשפופרת הנוד, כי אם יש בהם, אז אין שם כלי עליהם אע"פ שיש בהם נקבים הרבה.

המ"א – המים חייבים להיות עמוקים לפחות עד הטבור וזרת יותר מזה, אחרת לא תטבול במקוה כזה לכתחילה שמא לא תטבול יפה. אבל אם אין מקוה אחר וא"א לתקן את המקוה הזה, אפילו צריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם בכל זאת כל גופה מתכסה בפעם אחת, בדיעבד טובלת שם.

סעיפים סז'-סח'

משנה – "ספק מים שאובים שטהרו חכמים: ספק נפלו ספק לא נפלו, אפילו נפלו, ספק יש בהם ארבעים סאה ספק אין בהם. שני מקואות, אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, נפל לאחד מהם (שלושה לוגים שאובים) ואינו יודע לאיזה מהם נפל, ספקו טהור, מפני שיש לו במה יתלה (שלא היה שום פסול). היו שניהם פחותים מארבעים סאה ונפל לאחד מהם ואינו יודע לאיזה מהם נפל, ספקו טמא, שאין לו במה יתלה". (מקואות פ"ב מ"ג)

המב"ס. מחבר. – פסקו את המשנה, ולכן:

1. המקוה שנשתפק לו אם נפלו לתוכו מים שאובים או לא, ואפילו אם ודאי נפלו שאובים, אבל ספק אם היו בהם שלושה לוגים או לא, ואפילו בודאי ידע שהיו שם שלושה לוגים, ספק היו כבר מ' סאה כשרים שם קודם לכן, ספק לא, הרי זה כשר, וזהו ספק מים שאובים שטהרו חכמים.
  2. שני מקואות, אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו, ונפלו שלושה לוגים שאובים לאחד מהם ולא ידוע לאיזה, ספקו טהור. ואם היו שניהם פחותים ונפלו לאחד מהם ולא ידוע לאיזה, שניהם פסולים, שאין לו במה יתלה להכשיר (שממה נפשך לאן שנפל יהיה פסול).
- ט"ז. ש"ך.** – שני הדינים הללו לדעת הרמ"א הסובר שרובו שאוב פסול מהתורה, תקפים דוקא כשהיה רוב מים כשרים במקוה והספק הוא רק לגבי שלושת הלוגים, אחרת זה ספק דאורייתא כי רובו שאוב ופסול לדעת הרמ"א. משמע שלדעת המחבר אפילו אין רוב כשרים, אומרים שנפלו השאובים לזה שאין בו מ' סאה כלל. אמנם ניתן לדחות, כי יתכן לומר שכמו לקמן בסעי' ע', גם כאן הפסול מוכיח, כי המים נפלו לפנינו.

סעיף סט'

המב"ס. מחבר. – מקוה שהניחו ריק ובא ומצאו מלא, הרי הוא כשר, מפני שזה ספק מים שאובים למקוה זה.

ט"ז. – לשיטת המחבר הסובר שרובו שאוב כשר מהתורה, כאן כשר כי מדובר בספק דרבנן, ולשיטת הרמ"א הסובר שרובו שאוב פסול מהתורה, כאן כשר כי יש לזה חזקת כשרות מלכתחילה.

המ"א. – עיין לעיל בסעי' ד' שם פסק שרובו שאוב פסול מהתורה, ולכן אם לא היו בה כ"א סאין כשרים יש עכשיו ספק דאורייתא אם כשר, שמא גוי מילא את המקוה כדי להתרחץ. ע"ש באריכות.

סעיף ע'

התוספתא. – "צנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן הצנור למקוה, ספק מן המכתשת למקוה, פסול, מפני שהפסול מוכיח (ואין למקוה חזקת כשרות). ואם יש בו רוב מקוה כשר, מפני שזה ספק מים שאובים למקוה (כשר קבוע)". (פ"ב ה"א)

המב"ס. מחבר. – פסקו את דברי התוספתא.

לבנוש. עטרת זהב. – כתב שדברי המחבר הם לשיטת הרמב"ם שסובר שאפילו כולו שאוב פסול מדרבנן, ולכן יש להקל אם ברובו מים כשרים, אבל מכיון שקי"ל להלכה שכולו שאוב אסור מהתורה, ולכן אפילו ברוב מים כשרים פסול אם הפסול מוכיח עליו.

ט"ז. ש"ך. – תמחו על הלבנוש והעטרת זהב ש"שכחו"ש שהר"ש והתוספות והרא"ש והר"ן למדו מהתוספתא הזו שכולו שאוב אסור מהתורה ודוקא יש קושיה מהתוספתא הזו לרמב"ם הסובר שכולו שאוב כשר מהתורה!!

אמנם הביא הש"ך שהמחבר בכסף משנה כבר הקשה קושיה זו, ותרץ שאע"פ שרובו שאוב כשר מהתורה, ומקלים בספקו, כאן מחמירים כי הפסול מוכיח יותר, כי מכיון שהמכתשת בצדו הפסול בעין, כי קל יותר למים לבוא מהמכתשת, משא"כ בד"כ שמקלים בספקו.

סעיף ע"א

משנה – "הטמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל, אפילו טבל – ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו (כלומר עכשיו הוא חסר לפנינו וספק אם בשעת טבילה היה חסר או שלם). שני מקואות, אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו, טבל באחד מהם ואינו יודע באיזה מהם טבל, ספקו טמא (כי הטמא בחזקתו עד שיועד שטבל כראוי).

מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע, בין (המקוה) ברשות היחיד ובין (המקוה) ברשות הרבים (ששם ספק טומאה טהור), טמאות (עד שיועד הזמן שנמדד והיה שלם)... שרבי יוסי אומר: כל דבר שהוא בחזקת טומאה, לעולם הוא בפיסולו עד שיועד שטהר..." (מקואות פ"ב מ"א-מ"ב)

המב"ס. מחבר. – פסקו את דברי המשנה וכרבי יוסי, לפי שהטמא בחזקתו עד שיועד שטבל כראוי.

ט"ז. – במקרה בו ספק אם טבל במ' סאה או לא ועכשיו המקוה חסר לפנינו, משמע שאם היה שלם עכשיו אלא שיש ספק שמא בזמן טבילה היה חסר, לזה לא חוששים כי אין חזקה על המקוה שדרכו להתמעט.

באיזו טומאה מדובר כאן שהאדם היה טמא?

ט"ז. באר. הגולה. – כרבי יוסי, שהטמא נשאר כאן בחזקתו בין אם היה טמא טומאה דאורייתא ובין אם היה טמא טומאה דרבנן, ולכן לשון הרמב"ם והמחבר היא מפני שהטמא בחזקתו, כי אע"פ שמשפיק לומר שספק דאורייתא לחומרא, מ"מ כאן שמדובר שמחמירים אפילו בטומאה דרבנן כדעת רבי יוסי, צריך לפרש הטעם שהטמא בחזקתו.

משנה למלך, גר"א, פת"ש – הרמב"ם פסק כת"ק שדוקא בטומאה דאורייתא ולזה מתכוון גם המחבר, אבל בטומאה דרבנן ספקו טהור. ומה שכתב המחבר משום העמד טמא על חזקתו, יתפרש כש"ך שאע"ג שספק טומאה ברה"ר טהור, כאן טמא כי הטמא בחזקתו. ומה שכתב הבית יוסף שהרמב"ם פסק כרבי יוסי זה כנראה טעות סופר.

ודוקא בטומאה דרבנן שהיא ולד הטומאה, אבל באב הטומאה מחמירים. **ולמסקנה כתב שבספק אם טבל או לא טבל שבטומאה דרבנן ספקו טהור, זה רק אם ברור לו שטבל אלא שיש ספק האם טבל כל גופו או שהיה דבר חוצץ, אבל אם מסופק אם בכלל ירד לטבול, בזה יש להחמיר גם בטומאה דרבנן.** (או שנאמר שגם בזה טהור ורק אם מסתפק אם בכלל ירד לטבול טמא)

סעיפים עב'–עג'

תוספתא – "שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלושה לוגים לתוך אחד מהם, וידוע לאיזה מהם נפלו, ואח"כ נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, הריני יכול לתלות ולומר למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים.

נפלו שלושה לוגים לתוך אחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, ואח"כ נפלו שניים וידוע לאיזה מהם נפלו, אין יכול לתלות ולומר למקום שנפלו שניים נפלו ראשונים.

אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, הריני אומר לתוך של ארבעים נפלו. אחד שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר לתוך של שאוב נפלו". (פ"ב ה"ב–ה"ג)

מחנה – פסק את כל דברי התוספתא.

ט"ז, ש"ז – הטעם בסעיפים אלו שלכו"ע זה ששלושה לוגים פוסלים במקוה זה מדרבנן, ובספק זה הולכים לקולא כמו בס' קיא בהלכות תערובות. ולכן מדובר פה שיש רוב מים כשרים.

ש"ז – מה שכתוב "אחד שאוב ואחד שאינו שאוב" זה לאו דוקא, אלא כל מיני פסול, תולין שנפל בפסול.

תוספתא – "שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלושה לוגים לתוך אחד מהם ואין ידוע לתוך איזה מהם נפלו, ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו, רבי יוסי אומר: אומרים לו שלא יטבול באחד מהם, ואם טבל באחד מהם ועשה טהרות, טהורות, מפני שזה ספק מים שאובים למקוה. למה זה דומה? למי שנטמאת אחת מידיו ואין ידוע איזו היא, אומרים לו שלא יעשה טהרות באחת מידיו, ואם עשה טהרות, טהורות, מפני שזה ספק ידיים". (פ"ב ה"ג) **מחנה** – פסק את דברי התוספתא וכרבי יוסי שלא יטבול בשום אחת מהמקואות לכתחילה.

ש"ז – אבל בדיעבד עלתה לו טבילה, כיון שירדו אח"כ גשמים, וספק דרבנן לקולא. ותולין שג' הלוגים נפלו למקוה השני.

דגול מרבנה – נשאר בצ"ע לגבי המקרה בו ירדו גשמים ומילאו רק מקוה אחד, האם נאמר שתולין שגשמים ירדו למקוה שבו לא נכנסו השאובים או מכיון שקודם החזקנו אותם בחזקת פסולים, אזי עכשיו א"א לתלות. וצ"ע.

סעיף עד'

משנה – "ארץ ישראל טהורה ומקואותיה טהורים. מקואות העמים שבחוצה לארץ כשרים לבעלי קריין (שצריכים טבילה מתקנת עזרא), אפילו נתמלאו בקילון (בור עמוק). שבארץ ישראל מוחץ למפתח (שער העיר), כשרים אף לנדות. מלפנים מן למפתח (שמן הסתם נעשו לצורך כביסה ורחיצה) כשרים לבעלי קריין ופסולים לכל הטמאים..." (מקואות פ"ח מ"א)

באור הרמב"ם – המקואות לפנים מן המפתח הם פסולים כי אנשי המדינה מכבסים בהם ומטילים לתוכן מים שאובים תמיד, ומוחץ למפתח בחזקת טהורים שחזקתם מן הגשמים.

בית יוסף, נספח משנה – כל הדין הזה שייך רק כאשר היו ישראל שרויים על אדמתם, אבל היום דין ארץ ישראל שוה לדין ארץ העמים.

מחנה – פסק כדבריו בית יוסף, שכל המקואות הנמצאות פסולים, שחזקתם להיות שאובים.

ש"ז

1. מה שכתבנו בסעי' סט שמקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר משום שזה ספק מים שאובים, זה רק שם שנעשה המקוה בהתחלה לשם

מקוה ומן הסתם נעשה בכשרות, אבל כאן לא ידוע בכלל אם נעשה לשם מקוה או לא.

2. כל מה שאסרנו פה, זה כאשר ראינו שהמקוה נעשה בידי אדם, אבל אם הוא נעשה בידי שמים, כגון גומות וחפירות שבשדה שהתמלאו ע"י

גשמים, כשר.

סעיף עה'

גמרא – "אמר רבא: אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס וטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא משום גזרת מרחצאות (שדרך מרחצאות לישב ע"ג מדפים של אדמה וזה דומה לכלי חרס ויחשבו שטבילה עולה בהם), הא ע"ג סילתא (בקעת עבה) שפיר דמי". (נדה סו:)

מרכזי גשם ר"ת – הוא שמע שאחיו ר"י רצה להתיר למלא מקוה מים חמים ולחברו אל הנהר כשפופרת הנוד, ואמר לו שראוי לאסור דבר זה ביותר, משום גזירת מרחצאות (היינו שלא לטבול בכלי או ע"ג חרס מחשש שאובים). ולמד זאת מהגמרא, שאם אסור ע"ג כלי חרס, כ"ש כאן.

ועוד אמר ששמע או מר"א או מר"י שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה מלאה מים ומטילים למקוה לחממו בימות החורף, ואסר להם ר"ת. ואולי זה משום אותו טעם של גזרת מרחצאות.

הגהות מרדכי בשם ראב"ה וריב"א – מותר לשים חמין למקוה מפני החורף, והוכחתו מהתוספתא: "שפסף או שטבל בחמין..." ואע"פ שאפשר לדחות שמדובר בחמין טבריא שבהם מותר לטבול ואין בהם גזרת מרחצאות, בגמרא (נדה סח.) כתוב מפורש בשם רב נחמן: "דודי חסרת".

בנימין זאב בשם האגור – טוב להחמיר הואיל ורבנו תם אוסר. ומ"מ המקלים לא הפסידו ואין למחות במקום שנהגו התר.

סמ"ג – מותר לכתחילה לשים מים חמים במקוה.

מחב"ב – פסק את המרדכי בשם ר"ת, שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמים למקוה לחממו וכן למלא מקוה מים חמים ולחברו לנהר בשפופרת הנוד, משום גזרת מרחצאות, שלא יאמרו שהמרחץ מטהר ויטהרו במרחץ לחוד שאינו מקוה.

רמ"א – פסק כהגהת מרדכי בשם ריב"א וראב"ה שהקל בזה והתיר לתת חמין למקוה כדי לחממו. ומ"מ פסק הרמ"א כאגור להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל שאין למחות בידם. וחמ"י טבריה מותר לכו"ע לטבול ואין בזה גזרת מרחצאות.

פתחי תשובה (סי' נג ס"ק יט) – חשש שריבוי מים חמים שאובים בלא השקה כראוי לבור הגשמים יפסלו את המקוה. ובס' ר' ס"ק ג' דקדק מהט"ז והש"ך שמקוואות שלנו שמחממים אותם ויש הרבה זוהמה דינם כמרחץ ממש ואסור לברך שם, אלא יברך קודם שתיכנס ולא תפסיק בדיבור.

מנחת יצחק (חי"ז סי' פה) – כיום מחממים מים ע"י רדיאטור וזה ודאי מותר כי זה לא בכלל גזרת מרחצאות.

בניסה למרחץ לאחר טבילה

מרדכי בשם ראב"ה, רבנו שב"ט, (שמואל בן גטרונאי) – שמע שקוראים תגר ומלעיזים על בנות ישראל הטובלות אם נכנסו אחר הטבילה למרחץ, ורבנו שב"ט כתב שלא עלתה להם טבילה. וראייתם משבת יד. שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר טיבול, משום שהיו אומרים שלא אלו מטהרים, אלא אלו מטהרים, ופרש רש"י שהגבלה זו היא על כל היום של הטבילה.

מרדכי – פסק שלא נפסלה הטבילה, וקרוי לומר שאפילו לכתחילה יכולה להיכנס למרחץ אחר הטבילה מיד, כי הגזרה על הבא ראשו ורובו במרחץ מדברת על שגזרו תומאה על המים שפוסלים אדם שטבל כבר, וכך פרש רש"י. וכן הגזרה על האדם שרחץ אח"כ היתה רק לענין שפוסל תרומה.

וכן התיר מהר"ם, האגור בשם ר"י מיטראני, שערי דורא (אע"פ שכתב המנהג להחמיר) והסמ"ג. וסיכם המרדכי שבמרחצאות שלנו של זיעה אין מי שחולק שודאי מותר לכתחילה, שאפילו לתרומה לא גזרו.

רמ"א – פסק כמרדכי שלאחר טבילה במי מקוה כשרים מותר להיכנס למרחץ להתחמם, אבל לחזור ולרחוץ אח"כ רבנו שב"ט אוסר וכן נהגו לאסור, שלא יאמרו שהמרחץ הוא המטהר ולא המקוה, ויבואו להיטהר במרחץ לחוד.

לחם ושמלה (סי"ס רא) – כיון שהעיקר כדעת המקלים, אין למחות ביד המקלים בשפיכת מים חמים על גופה, אפילו במקום שנהגו להחמיר.

קצושי"ע (סי' קסב ס"ט) – התיר לשפוך על גופה מים חמים אחר צאתה מן המקוה, ורק במקום שנהגו איסור בזה, יש להחמיר.

א"צ אלעזר (חלק יא סי' סד) – כתב למסקנה שיש להורות התר לעשות מלקחת לאחר הטבילה במקוה לאשה הבאה לשאול על כך, כאשר בלי זה היא לא מרגישה טוב אחרי הטבילה במקוה מכל סיבה שהיא. ואם אפשר, כדאי להודיע לה שאם תוכל, שלא תרחוץ בבת אחת את הראש והגוף אלא את הראש בלא רובו של גוף, ואח"כ את הגוף בלא רוב הראש, ואז זהו התר גמור בלא שום פקפוק.

אגרות משה (חיו"ד ח"ב סי' צו) – באשה אסטניסית ודאי מותר אחר טבילה בכל דרך שהיא.

שבט הלוי (ח"ה סי' קכה) – כל החומרא הזו נוהגת רק בסמוך לטבילה, אבל אם כבר נכנסה הביתה ובעלה נגע בה, אפילו אם אין דעתה לשמש את ביתה אלא עד מאוחר בלילה, מותרת לרחוץ בחמים.

יבנ"א אומר (יו"ד ח"ח סי' יט) – התיר בכל ענין, כי השו"ע לא הביא את החומרא הזו כלל. וחסידיים ואנשי מעשה שטובלים טבילת קרי, ודאי רשאים להתרחץ בחמין אחר טבילתם במקוה ואין בזה שום מנהג להחמיר כלל.

נספחים

אוצר השקה

עין בזה בסעיפים נב-נד

המעלות באוצר השקה:

1. כשר גם לדעת הראב"ד (אמנם כתב החזו"א שגם פה מתחלפים המים, ולכן צריך מיד בסוף הטבילה לסתום את נקב ההשקה).
2. אין צורך ליבש את מקוה הטבילה בשעה שמנקים אותו.
3. אם אוצר ההשקה נוזל מבחינים בזה מיד, כאשר מימיו יורדים מנקב ההשקה.

המגרעות באוצר השקה:

1. המים אינם נקיים.
2. אם האוצר נוזל אז גם המקוה נפסל.
3. יש חשש שחלק מחלל חור ההשקה יסתם וירד משפופרת הנוד והמקוה בו טובלים פסול.

אוצר זריעה

עיינן בסעי' כד מחלוקת הרמב"ם וראב"ד ושאר ראשונים האם נתן סאה ונטל סאה כשר עד עולם או רק עד רובו. **המחבר** פסק שכשר גם אם עושה כן עד עולם ורק במי פירות כשר עד רובו. **הש"ך** פסק כתשב"צ להחמיר כמו הרמב"ם משום מראית עין. לכאורה אם כן, יש לפסול את הזריעה אחר שיתנו לתוכו כ' סאה (כאשר הוא מ' סאה) ויעברו לבור הטבילה. **אולם החזו"א** (ס' קכג ס"ק א') פסק שזה מותר לכתחילה, וגם הרמב"ם וראב"ד יודו בזה, כדין המשנה "היה בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה" (פ"ו מ"ח). והסביר, שמה שאסר הרמב"ם עד רובו, זה רק בנתן ונטל ונראה כאילו החליפו את הכשרים בשאובים, אך לא כשירדו מאליהם, וכן פרש הגר"א. וה"ה כשעברו מאליהם, לבית הטבילה. לכן אפשר לזרוע כל מימות שבעולם.

ובסעי' טו פסק המחבר שמעין שאין בו מ' סאה מרבה עליו מים שאובים וכשר אפילו הם הרוב. והש"ך כתב שאם הלכו אותם מי שאובים למקוה חסר ברובו יש להחמיר ולא לטבול בו. אמנם עיין שם בפת"ש בשם הנוב"י והחת"ס שלא חוששים כלל לדברי הש"ך ההם.

לכן אפשר לעשות במקוואות אוצר זריעה.

ומי שחושש לדעת הראב"ד שאינו אסור משום מראית עין ולכן יש לאסור אפילו ירדו מאליהם, עושים נקב השקה בין המקוואות נמוך מאוד, כדי שתהיה השקה כל הזמן בין המקוה שבו טובלים לאוצר המים הכשרים.

החזו"א דחה זאת (ס' קכג ס"ק ד'), ואמר שאם כבר חוששים לראב"ד שאף בממלא מקוה עליון צריך רוב כשרים, אז כבר כשהשיקו המים הכשרים לשאובים, הם מתערבבים ולא נשאר במקוה האוצר רוב ולראב"ד הוא נפסל, ומה תועיל ההשקה...

עוד כתב החזו"א שם שהנקב המקלח מהאוצר למקוה שבו טובלים צריך להיות גבוה מהנקב שנכנסים אליו המים לאוצר, כי מכיון שנפסק בסעי' ס' שאין הנזחלים מערבים אא"כ עמדו, אז אם הכניסה מהצינור תהיה גבוהה מהנקב למקוה, יקלחו המים מהצינור ישר למקוה, מבלי להתערב במי האוצר. אמנם כתב שיש להקל בזה, כאשר מי העיר נמשכים בערבובם שלושה טפחים והכל בהמשכה.

המעלות באוצר זריעה:

1. המים תמיד נקיים, כי הם כל הזמן חדשים.
2. אין לחשוש בשעת הטבילה לזחילה בגלל נזילה באוצר, כי הטבילה היא במקוה ולא באוצר.

המגרעות באוצר זריעה:

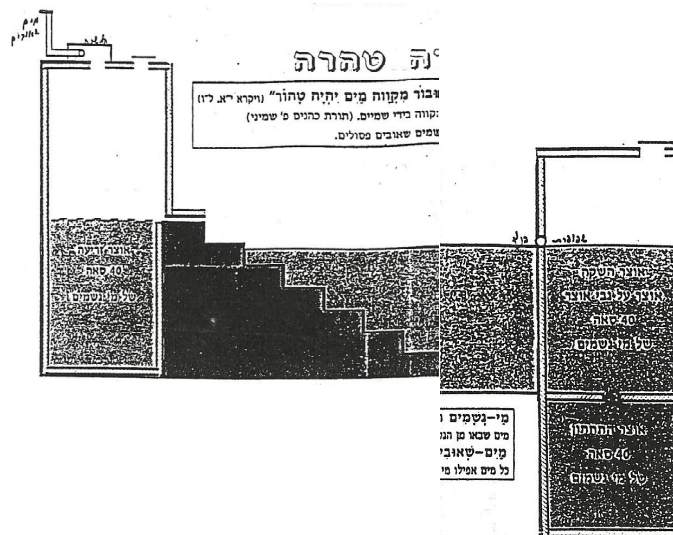
1. י"א שאינו כשר לדעת הראב"ד.
2. יש להזהר שלא יהיו שלושה לוגים שאובים במקוה הטבילה שנשארו שם מהנקיון.
3. יש להזהר שלא להכניס למקוה הטבילה מים חמים קודם שיהיו בו מ' סאה מהזריעה.
4. יש חשש שמא אוצר הזריעה נוזל והמים שבו נפחתו ממ' סאה ולא ירגישו בכך בשעה שממלאים מים חדשים למקוה.

המנהג כיום:

1. לעשות אוצר אחד שהוא גם אוצר השקה וגם אוצר זריעה, כלומר המים השאובים באים דרך אוצר הזריעה ויחד עם זאת מושקים למקוה. ממילא אין המקוה נפסל אם היו בו קודם שלושה לוגים והמים נשארים תמיד נקיים.
2. יש נוהגים לעשות למקוה שני אוצרות: השקה וזריעה, ואע"פ שכאן המים לא בטוח יהיו נקיים, אך אם אוצר ההשקה נוזל אין המקוה נפסל, משא"כ באוצר אחד שאם הוא נוזל הוא נפסל המקוה מדין זחלים.

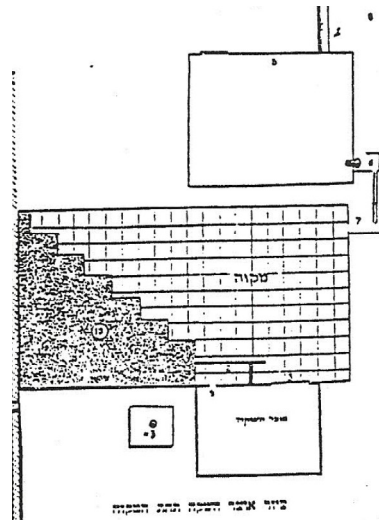
אוצר על גבי אוצר

הכונה לבנות את אוצר ההשקה שתי קומות זו על גבי זו ובניהם תקרה וחור בגודל שפופרת הנוד נקוב בתקרה זו, וכן בצד האוצר העליון נקב נוסף כשפופרת הנוד ובכל אוצר מ' סאה מי גשמים. מי המקוה שבו טובלים נמצאים בצד האוצר העליון ומושקים אליו ע"י הנקב העליון שבצדו. באופן זה, מי המקוה החמים מתערבבים רק אם מי האוצר העליון כי טבע המים החמים שעולים למעלה והמים הקרים שבאוצר התחתון נשארים למטה, ולכן מי האוצר התחתון כל הזמן מכשירים את העליון בלא להתערב ומי האוצר העליון מכשירים את המקוה. כל זה בנוסף לאוצר זריעה שיש בכל מקרה. פתרון זה פותר את בעיית החזו"א באוצר השקה שמתערבבים המים ושוב חוזרים לבעיית הראב"ד, אלא שכעת לומר שיתערבבו המים גם אם האוצר התחתון זה רחוק מאוד.

מקוה חב"ד

במקוה זה יש אוצר השקה שהוא מתחת למקוה, כלומר מקוה על גבי מקוה. בתחתון יש מי גשמים קרים ומעליו יש מקוה רגיל בו טובלים והוא מים חמים וכך יוצאים י"ח הראב"ד כי לא יתערבו המים, שהרי החמים עולים כלפי מעלה. עוד הוסיף שנקב ההשקה יהיה רחב טפח על טפח ושיהיו שנים כאלו, כדי להימנע מחשש החזו"א לאבנים וחול יכולים להמעיט את הנקב אם בדיוק של שפופרת הנוד. נקב כניסת המים יהיה רק במקוה העליונה למעלה מהמים כדי למנוע חשש זחילה ודרך העליונה יכנסו לתחתונה. שיעור מים בתחתונה יהיה כפול. אורך המקוה הוא 1.4 מטר לפחות. כדי להימנע ממצב שכשנכנסים למקוה דורכים על החור וסותמים אותו, עשו נקב נוסף של שפופרת הנוד מתחת למדרגות שלא מגיעים אליו.

הוראות כלליות בבניית מקוה

1. בניה מחוברת לקרקע, ולא בחבית בטון או אסבסט שהם כלים ואע"פ שחיבר אותם לקרקע פסולים. עיין סעי' ו'.
2. להיזהר שקירות המקוה יהיו גבוהים מהמים בשיעור כזה שהמים לא יעלו על גדותיהם בשעת טבילה ויצאו מחוץ למקוה מדין זוחלים.
3. בנית מדרגה רחבה עליה אפשר יהיו לעמוד בבטחה אנשים נמוכים, כי אסור לטבול במקום שאדם מפחד שמא יפול (ס' קצח סעי' לא).
4. לאטום היטב את המקוה שלא תהיה זחילה ניכרת לעין.
5. להימנע מהרקת מי המקוה ע"י נקב בקרקע.
6. להכין את הגג כך שמי הגשמים יאספו וירדו למקוה האוצר שלא ע"י כלי ולא ע"י דבר שהויתו בטומאה.
7. בבור הטבילה יהיו 1000 ליטר מים לצאת ידי כל הדעות בחישוב מ' סאה.
8. עומק המים יהיה 1.2 מטר, כדי שיכסו אשה זקופה במקוה עד זרת למעלה מטבורה כדי שבטבילה לא תתכופף יותר מדי ויהיו בה קמטים, וגם שלא יהיו המים גבוהים מדי ותפחד לטבול.

ניקוי מי המקוה ע"י מסנן חשמלי כך שנשאבים ע"י צינור למסנן וחוזרים למקוה או לאוצר

בשׁו"ת הר צבי (יו"ד ס' קעז) דן בדבר ואסר. הוא אוסר זאת משום זחילה, ואין התר משום זחילה שאינה ניכרת, כי זה א"א שלא יהיה בכל מקוה שהקרקע מחלחלת, אבל כאן כנגד המים היוצאים נכנסים אחרים נקיים ובוה אין להתיר. ואפילו אם בשעת הטבילה ינתקו את זה, מ"מ המים חוזרים למקוה מכל האדם שהדליק את החשמל, ודינם כשאובים ופסולים לטבילה מדין היותו ע"י אדם.

וגם אין להתיר מדין נתן ונטל סאה, כי כאן נתן סאה שאובים כשהמים הכשרים בפנים זוחלים, וכשהם זוחלים אינם מטהרים את השאובים וכל סאה שנכנסת היא פסולה ויתכן שבזמן סגירת החשמל יהיו רוב מים פסולים. ושומר נפשו ירחק ממכשול שאיסור כרת יש בו.

בשׁו"ת מנחת יצחק (חלק ז' ס' עח) כתב שאף אם טהור המקוה בזמן סגירת החשמל, יש לאסור שמא ישכחו לסגור את החשמל. עוד חשש יש, שמא הפילטר והצינורות נחשבים כמעמיד המקוה בדבר המקבל טומאה.

בתחומין כב הוצעה משאבה שאושרה ע"י הרב ואזנר, וכתב שמן הראוי שלא יעבוד בשעת הטבילה: משאבה השקועה במים ומושכת אליה מים מסביב, כלומר בזמן הטיהור של המים יש בהם מערבולת. המים שהתנקזו במשאבה מהמקוה עוברים לצינור מפולש ויוצאים מצדו השני והכל בתוך המקוה עצמו. בעת המעבר המים מקבלים קרינת אולטרה-סגול וזהו החיטוי שלהם. הקרינה לא עושה למים דבר ולא מעכבת אותם ולא משנה את צבעם אלא רק ממיתה חיידקים. אח"כ המים ממשיכים למסננת דקה שזהו לניקוי וחיטוי פיזי.

דיני הכשרת מקוה פסול בקצרה

במקוה חסר ואין בו אפילו כ' סאה כשרים:

1. הכנסת מים ע"י זריעה לאוצר מים כשרים או השקה לאוצר מים כשרים.
2. הכנסת מים כשרים בלא להעבירם ע"י כלי או אדם או המשכה ע"י דבר המקבל טומאה.
3. הכנסת שלג, ברג וכפור. ויש חולקים.

במקוה שאוב:

1. השקה למקוה כשר אפילו בשערה.
2. הוצאת השאובים והכנסת כשרים, וצריך לחשב כך שלא נשארו מהשאובים ג' לוגים. עיין בהרחבה סעיפים כ' וכב'.
3. ע"י המשכה.

במקוה שהשתנה מראהו:

1. יתן לתוכו מים עד שיחזרו למראה מים. ואם הוא חסר צריך שיתן מי גשמים עד שיחזרו למראה מים.
2. ממשיך אליו מי מעין אפילו לא חזרו למראה הראשון.

ההבדלים בין מקוה למעין בקצרה

1. מעין מטהר בכלשהו (רביעית) כלים, וי"א אף אדם (כאשר כל גופו מכוסה במים), אבל מקוה רק במ' סאה. (סעיף א')
2. מעין מטהר אך בזוחלים ומקוה רק באשבורן. (סעיף ב')
3. מעין אינו נפסל בשאובים כבסעי' טו', אפילו רבו מי השאובים על מי המעין. הרמ"א פסק שדינו כמקוה, ונהגו להחמיר ובדיעבד לסמוך על המקלים. אבל מקוה פחות ממי' סאה נפסל בג' לוגים לכו"ע.
4. מעין אינו נפסל בשינוי מראה, אבל מקוה כן. ומעין מטהר מקוה שנפסל בשינוי מראה אפילו לא חזרו המים למראה הראשון. (סעיף כח')
5. מקוה נובע שהתייבש בקיץ והיה בור רחוק ממנו קצת ומלאוהו מים שאובים והתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותם מים שאובים, המקוה כשר כאילו כולו נובע. ובמקוה מי גשמים לא.
6. הש"ך מחמיר במקוה בנתן סאה ונטל סאה עד רובו כדעת הרמב"ם והראב"ד. הדגו"מ התיר במעין לכו"ע.
7. מעין הוא מים חיים שמטהר אף זב. (סעיף ה')
8. מי גשמים אינם מחברים מקוואות חסרים בזחילה, אבל מעין מחבר. (סעיף ס')
9. גל שנתלש ממקוה אינו מטהר (סעי' נז), אבל גל שנתלש ממעין מטהר באשבורן מיד כשנפסק מהמעין. לש"ך צריך שיהיה בו מ' סאה ולב"ח כלשהו.